Sala
Gab. R
Est.
Tab. 40
N.° 15

~~92~~ 61

R
40
15

1, 2, 11 — 16x

24

91-9

IN DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA LIBROS QVINQVE, AMATI LVSITANI DOctoris Medici ac Philosophi Celeberrimi enarrationes eruditissimæ.

Accesserunt huic operi præter Correctiones Lemmatum, etiam Adnotationes R. Constantini, Necnon simplicium picturæ ex Leonharto Fuchsio, Iacobo Dalechampio, atque alijs.

Biblioteca da Universidade
COIMBRA
COIMBRA

LVGDVNI,
Apud Theobaldum Paganum.
1558.

estas enarrationes de Amato
lusitano sobre los cinco libros
de materia medica de Dyoscorides
estan emendadas y expurga
das conforme al indice expur
gatorio del año de seiscientos
y doze y censura de el S.to offi.co por
mi el D.or sayoane Vela medico
de su mag.t con licencia y cedula
particular que tengo para ex
purgar mis libros de el S.or D.on
gabriel tuesopan y agua de el
Consejo supremo de la S.ta y ge
neral ynquisicion dada en ma
drid a 17. de Genero de 1613 y asi
lo firmo en madrid a dos de
marco de 1613. //

— D.or sayoane Vela

ILLVSTRISSIMIS VIRIS RECTORIBVS,

ET AMPLISS. SENATVI

Rhacusino: Amatus Lusitanus Medicus Physicus Salutem, & felicitatem

P. D.

QVVM SVPERIORIBVS annis, *Ferrariæ medicinam publicè profiterer, Viri clarissimi, Patritius quidam vester Orator, nomine (ni fallor) Sebastianus Mensens, quòd inter pleraque alia mandata à vestra clarissima Republica illud non postremum habebat, vt de medico apprime docto vestræ ciuitati conducendo diligenter inquireret, illuc aduenit: ille vt erat sui obeundi muneris studiosus, Antonium Musam Brassauolam virum, & doctrina, & vsu rerum præstantissimum, ac illustrissimi Ducis illius ciuitatis medicum primarium adit, consulturus quis nam illi huic negotio aptior & ex vsu magis videretur. Qui dum cupit, & Oratori vestro viro graui in primis & præstanti, & vestræ dignissimæ Reipublicæ satisfacere, dumque huc illuc animo vagatur, talemque medicum inuenire conatur, qualem deceret tan-*

tum virum vestræ ciuitati proponere, qualemque vos ipsi cupitis: tandem me rogat an vellem talem subire prouinciam. Ego verò qui per ea tempora à Sarmatarum rege, quem vulgò Poloniæ vocant, ingenti mercede, & conditione honestißima vocabar, cùm essem anceps animi, dixi me tunc de illa re decreturum quum vester Orator à sua legatione reuerteretur. Properabat sanè tunc Mediolanum, in reditu Ferrariam (vt aiebat) iter facturus: qui tamen aliqua grauiore forte impeditus causa Ferrariam omnino non redierat, tunc Brassauola vir prudentißimus, qui me penitus abijcere consilium eundi ad Sarmatas rationibus coegerat, literis suis Senatui Rhacusino significat, me ex tanto medicorum numero sibi idoneum tandem visum, qui tali curæ præficerer, quarum literarum exempla siue ipsasmet literas, in vestro tabulario etiam nunc asseruari puto. Ab illo igitur tempore repudiatis Sarmatarum, & multis alijs conditionibus, adductus laudibus istius amplißimæ Reipublicæ, quas mihi doctißimus Brassauola veris indicibus demonstrabat: exarsi tanta viuendi apud vos, ac vobis seruiendi cupiditate, vt nullam aliam vrbem præter istam incolendam mihi proponerem. Cuius rei gratia relicta ab hinc annos fere quatuor Ferraria, Anconam, vt propior vobis essem, me contuli: vbi summa familiaritate

liaritate Magnifici & generosi IOANNIS GONDOLAE ciuis vestri, viri nunquam satis laudati, ac omnium literatorum optimi fautoris: & BENEDICTI GONDOLAE eius fratris, vsus: probè noui patritios Rhacusinos quàm sint nobiles, quàm præclari, quàm virtutis & bonarum artium amatores, capiens quoddam quasi specimen ex ijs duobus. Vnde mihi persuasi, tam generosæ Reipublicæ inseruire summam mihi gloriam fore, atque clarorum istorum virorum vti consuetudine, Deorum propemodum ipsorum familiaritati æquiparabam. Ardebam igitur ac indies hæc mihi non improbanda cupiditas augebatur: quum ipse mecum cogitans: quo pacto meæ huius erga vos voluntatis testimonium apertè manifestare possem: quum id neque fortunæ bonis quorum vos affluitis: neque meis viribus, quæ per se sunt tenues: statui tandem literarum, quarum estis natura sititores, testimonio æterno id efficere. Et ecce se mihi offerunt quædam in Dioscoridem Anazarbeum commentaria, quæ annis ab hinc quindecim Antuerpiæ cœperam, atque in primum, & secundum eius Autoris librum edideram. Quæ, quum scirem permultos claros in medicina viros post illam meam editionem de ea etiam re locupletissime scripsisse: inter quos connumerantur, Ruellius Gallus,

Brassauolus superius memoratus, Syluius Parisiensis, Leonardus Fuchsius Germanus, Ioannes Agricola Ammonius, & plerique alij, quorum eo tempore scripta nondum extabant, supprimere vtcunque decreueram. Prætereo Mathiolum Senensem virum doctissimum, qui nuper Dioscoridem è Latino Hethruscum reddidit, & illum commentarijs illustrauit: atque complures alios, qui vt rem medicam locupletent, quotidie multa eiusmodi moliuntur & edunt. Ego minime deinde tantorum virorum scriptis deterritus: cœpi quæ ediderám relegere, atque de integro in omnes quinque libros Dioscoridis nouas enarrationes cudere, vt haberem munusculum quod vestræ nobilissimæ amplitudini dicarem: ad quod perficiendum non tam me doctorum virorum adhortationes impulerunt, quàm meum vobis gratificandi studium excitauit: à quo, & si non solum negotia domestica, sed etiam medendi cura auerterent, succisiuis tamen post studia temporibus, amore vestri incitatus, id tandem Deo Optimo Maximo auspice perfeci. En igitur in Dioscoridis libros quinque enarrationes meas, in vestram clarissimam Rempublicam obseruantiæ testes, vobis dedico: quas quasi iure suo vestra patria Rhacusium meritò reposcere videtur, imò omnia de re medica scripta illi debentur: quum medicinæ

totius

totius inuentor Aesculapius non longe ab vrbe vestra olim habitauerit, donec Romani graui coacti pestilentia illum in suam vrbem euocarunt, apud quos Epidauro vectus ne forma quidem Dei, sed Draconis vultu mansit. Huius rei testes hodie extant apud vos certissimi: Antrum, fons etiam saluberrimus, & P. Dolabellæ prope fontem sepulchrum, quorum omnium Marcus Syluius vir doctissimus, ac vestræ Reipubl. à secretis fidissimus, opere quodam elegantissimo meminit. Hic ille Aesculapius Apollinis filius est, quem omnes ferè tum Græci, tum Latini celebrant & inuocant, vt Q. Serenus in exordio sui de Re medica operis dicens:

Tuque potens artis reduces qui tradere vitas
Nosti: atque in cœlũ Manes reuocare sepultos,
Qui colis ægeas, qui Pergama, quiq; Epidaurũ:
Huc ades, & quicquid cupido mihi sæpe rogãti
Firmasti, cunctum teneris expone papyris.

Ob hoc igitur vobis Viri clarissimi, qui de medicina scribunt, multum debent, quum Aesculapium medicinæ deum vestram inhabitasse olim vrbem certò sciant: neq; medici tantũ, sed & omnes viri docti in quouis disciplinarum genere: tum omnes religioni addicti, omnes libertatis amatores, & quicunq; sunt aliqua virtute præstantes. Vos enim optimis ac doctissimis viris abundatis, religione

insigni estis præditi. Præterea quũ tota Dalmatia simul cum Græcia seruiat, Vos soli auream illam libertatem iam tota Italia, ne dicam toto orbe fugatam, hospitio sanctissimo accepistis. Sed quo Ciuium vestrorum gloria non penetrat? nuper ingentes naues vestræ ad Vlyssiponem vrbem, quæ est ad Oceanum Occidentalem, admirandæ cuiusdam magnitudinis Lusitanis, quibus amplissimis mos est vti in Indiæ præsertim nauigatione, sunt visæ: vt nullus sit iam terræ angulus, vbi præclari ciues Rhacusini non diuersentur, magna & ampla negotia tractantes: quorũ egregiæ virtutes aliquibus imitationi, omnibus certè sunt admirationi. Sed ne vestris laudibus longius me inuoluam, de quibus, vt ille, melius est tacere, quàm pauca dicere, quum vix humana possint facundia numerari: & ne hoc auribus vestris dare videar: Venio ad Dioscoridem, cuius opus de medicæ materiæ cognitione inscribitur: Qui cæteris de ea re scriptoribus antecellit, atq; ideo à Galeno doctissimo ac locupletissimo medicinæ Authore, non solum laudatur, verum etiam reliquis antefertur: cuius doctrina præclara Galenus ipse perterritus, non ausus est de ea re, quum de innumeris scripserit, quippiam commentari. Hic noscuntur omnes fere herbæ, frutices, arbores, plantæ, fructus, gummi, resinæ, pisces, metalla, lapilli, gemmæ, perinde ac si penicillo

nicillo depingerentur: hinc ſibi Plinius multa deprompſit, hinc totius medicinæ fundamentum, quod eſt potiſſimum in ſimpliciũ cognitione, certa & indubia deprehenditur, quæ tamen omnia noſtris commentarijs lucidiora facta, non iniquo, ſed candido lectori videbuntur: vt iam quiuis aromatarius à ſimplicium ſcopo aberrare haud quaquam poſsit: atq; ideo herbarum & cæterarum rerum nomenclaturas, non ſolum Græcè, & Latinè, ſed Italicè, Hiſpanicè, Gallicè, & Germanicè expreſsimus, vt vnus quiſq; tanquam è penu, quod ſibi cõducat depromere poſsit: Dioſcoridi antiqua adiecta nomina, vtpote hodie inutilia, conſultò detraximus: quem ordinem ab alijs poſt me tentatum videre quiuis poterit. Debeant ergo viri Rhacuſini, omnes quibus hoc noſtrũ opus placebit, poſt deum vobis, quorum eſt auſpicijs cœptum & perfectum: quem tamen ſi vobis non ingratum laborem ſenſero, veſtra fretus humanitate, ad alia maiora ſub veſtra autoritate edenda libentiſsime accingar: vt cognoſcat tota Italia, ne dicam Europa, vos optimarum literarum, & omnium diſciplinarum, & eſſe, & ſemper fuiſſe fautores. Valete viri clariſsimi.

Romæ decimoquinto die Maij.

M. D. L I.

R. CONSTANTINVS
IACOBO DALECHAMPIO
CADOMENSI, MEDICO
literatiſſimo & celeberrimo.

*

SOLENT Scriptores non parùm multi huius temporis atque ætatis (quod & à pluribus & humanioribus quidem, vt malo exemplo ac more introductum iam video improbari) tanquam affixis præludiis, librorum initia nimis longis præfationibus farcire atq; onerare: quod faſtidioſum lectorem auertit, priuſquam alliciat: Et glorioſæ oſtentationis ſui plenum eſt, & emptori ſumptuoſum. Sic dum impendiò magis in id ſolum ſtudent, bullatis vt ſibi nugis Pagina turgeſcat, vt eſt in Perſij Satyris, hoc incommodi conſequuntur (quod pro infauſto & deſpuendo omine deputandum) vt primo ingreſſu faſtidiantur prius, quàm legantur. Nam & ſæpe qui nugacem librum in manus ſumpſit, tam prolixè narrationis impatiens longas trahit oſcitationes, & mox ſpectat eſcha tocolon, vt Seuerus ille Martiali: tãdemq; pertæſus, grande & ſpiſſum volumen cum ſuo authore abiicit, vt tineas paſcat taciturnus inerteis, Horatij enim noſti cætera. Hoc autem quod iſtis Prologis vſuuenire conſueuit, ne in iſto

isto authore contingat meo vitio & culpa, qui has partes mihi desumpsi alterius hortatu & instinctu potius, quàm mea voluntate, omni cautione mihi declinandũ esse sentio: Etsi multis factum meum exponere atque adeo excusare oportebat. Itaque non committam vt quod in aliis culpandum esse duxerim, in me quis seuerior iure possit criminari. Id verò effugiam, vt spero, quia paucis præfari & verba in compendium conferre voluerim, presertim cùm horum bona copia non magis mihi defutura sit, quàm cæteris: nec per se sterilius sit argumentum, si collibuisset spatiari & longius excurrere. At istud facere in priuo campo & fundo non placet, minusq; in hoc alieno, ne parum ciuiliter & decenter id fieri videatur. Itaque cur in hunc doctum & diligentem herbariæ scriptorem, extemporalem hanc recognitionem parauerim, & minusculas obseruationes etiam miniatula cera, sed leui manu oblitas, causa vna extitit Gulielmi Rouilij optimarum partium studiosi ciuis, & vtriusque nostrum amantissimi viri petitio, cui nihil honestè possum denegare. Nam cùm denuò hoc opus imprimi cœptum esset & in lemmatibus presertim, ab ipso deprehensa grauissima quædam errata, continuò cœpit à me contendere, vt singula folia dum excuderentur, quoniam medicinalis esset tractatio, relegere ne grauarer atq; etiam castigare. Equidem eius amicitiæ plus tribuens, quàm meæ famæ (quantulacunque est illa modò, aut futura)

con

sulens, hoc in me amicè magis, quàm consultè recepi: nempe vt quantum mihi à priuatis studiis daretur otij, ea succisiua & subsecundaria tempora ad hæc recognoscenda conferrẽ. Ideoque vt alter Aristarchus, censoria quadam virgula, quæ falsò irrepsisse & subdititia esse constabat, summouere familia occœpi, & alia propria in sublatorum locum subrogare atq; ascisscere: breuiterque omnia præstare, quæ res exigere videbatur. Sed ingenuè fatendum est, statim incœpti pœnituit, cum typographi ὀργοδιώκτης me non cessatorem alioquin, importunè vrgeret: & sesquiopera, veluti pensum, opus absoluere oporteret, quod triduò attentè legere commodùm potuissem. Sed hæc est currente rota, id est prælo, typographica properatio, in qua omnia raptim fiunt atque perturbatè. Eius artis morem qui non nouerant, subitarios & informes fœtus coguntur ante tempus effundere: vt in hac editione nobis accidisse, inuitius confiteor. Verùm Deo duce, licebit otiosè, aliis operibus quæ præ manibus habeo, hoc quicquid est famæ nascentis detrimenti acceptum resarcire atque honori velificari: Nam in illis elaboratis diuturnis vigiliis, omnia præparatò nihilq;, vt in præsentia festinatò lectorum oculis subiiciam. Quapropter hæc sint temporaria Iacobe Dalechampi optime & politioris humanitatis peritissime, vt illa mansura & ætatem ferre posse confido, quæ postea seueræ tuæ censuræ commissa, in lucem proferemus. Et

hæc

hæc interim tamen qualiacunque tandem sint, hospitaliter excipies: & sub nominis tui autoritate exire patière. Nam tametsi à nobis, iam maior tibi pagina sancitur, tamen & hæc ipsa munuscula leuidensæ, crasso filo, te sibi patronũ me cogunt adoptare. Quòd libri huius authori, tibi, ac ipsi mihi perinde ars eadem sit: & priuatim nobis ambobus patria item communis (vt qui sis non modo conterraneus, sed meus etiam propemodum ciuis) Quòd amicitia intercedat non vtique vulgaris: liberque demum iste prodeat, tuis etiam vigiliis & copiis ornatus, quod & alibi vt non ingratis, sic nec obscurè testatus sum, & quoad vita suppeditabit, non desinam id manu docere, & libenter profiteri. Verùm nouum embolium quod cogito, maiore auxilio tuo eget: & hîc mihi peropus est limatulo illo & polito iudicio tuo, necnon literis interioribus. Quæ omnia vt mihi quasi commodes, méque communicato labore & partita mecum opera vt subleues, te verò oro atq; obtestor. At vti te in hanc scriptionis societatem, sic iam & in laudis (si quæ modo futura est) partem inuito ego & aduoco, hac etiam syngrapha publicis obsignata testibus, qua mediusfidius perlubens astringar, quò omnia laudis & honoris insignia, atq; ornamenta virtutis (quæ in te certè quidem iam expressa & absoluta cernuntur, in me autem tanquam rudimenta tenuiter adumbrata, fortasse possint expectari) mihi tecum queant esse communia: Vigeatque

semper

ſemper inter nos neceſsitūdo propemodū ſingularis, quæ vtrumq; immortalitati commendet, & poſteris exemplo eſſe poſsit, quomodo ſancta amicitiæ iura religiosè & inuiolatè colantur. Quarevt hinc incipiam, quod fœlix fauſtumque ſit, liber hic & qui me deinceps eſt habiturus authorē, tuis prodibit auſpiciis in publicum: ſibique vt ſpecioſum & honorarium, nomen tuum præſcribet: Et quidem ita, Reffera vt nihilo ſit tuus, anne meus. Hoc ſiquidem Auſonij, verſu velut exodio, concludam extemporalitatis epiſtolam, & in qua nihil eſt niſi dictum populariter.

Vale & ſalue.

RERVM AC VOCVM IN HISCE COMMENTARIIS MEMORABILIUM Index.

*

A

ABies & picea arbor similis 107
Abietis morbus, resina sicca 114
Abietis oleum 108.114
Abiga & auga 577
Abinzoar medicus doctissimus 270
Abortiētium mulierum remedium 623
Abrotanum 458
Abrotaninum oleum 86
Abscessus 122
Absinthiū marinū 457
Absinthiū vulgare, ponticum, Romanum 456
Absinthium santonicum 457
Acacalis 145
Acacia 174
Acanthion 448
Acanthus sylvestris 450
Acetabulum herba 663
Acetosa 343
Acetum 750
Acetum scilliticum 751
Achillea 610
Aconiti species 649
Acinos 384
Acori radix 7
Acorus, acorum 7.8
Acorus Galeni 8.9
Acuta spina 150
Adam pomum 209.211
Adarces & adarciō 790
Adarcha 141
Adeps 300
Adeps differt à pinguedine 300
Adeps æquiuoca vox 300
Adianton cur dicat 697
Adip animal in Africa repertum 652
Aegilops 699
Aegyptia faba inhame est 328
Aegyptia ficus 226

Aegyptia spina 174.445
Aeris flos, non est viride aris 501
Aeris squama 757
Aerugo rasilis 758
Aerugo scoletia 760
Aes ustum 757
Aethiopicæ oleæ lachryma 179
Aethiopis herba 677
Aëtites 757
Agallochum 58
Agaricum 428.429
Agarici boni notæ 428
Agaricum medicamen familiæ 429
Ageratum 652
Ageratum Dioscoridis, eupatoriũ Mesues est 653
Agninus pulmo 267
Agnus, vel agnus castus 176
Agresta 490
Agrifolium an Paliurus 149
Agrimonia vulgaris, eupatorium est 615
Aiuga & abiga 577
Aizoum maius 660
Alabastritis lapis 801
Alambrum & succinum idem 136
Alauda 778
Alberzachali compositio 653
Alba spina 452
Albucus non est halimus 148
Alburnum 499
Alcea 571
Alchimilla herba 688
Alcohol stibium est 111
Alectorius lapis 801
Alexãder Trallian. 769
Alexandrinæ rosæ, siue moschatæ 171
Alfalse, medica herba 388
Alfescera 724
Alga marina 669
Algalia quid 57
Alibium 688
Alica 320. (Alisma 573
Alix 320
Alkali 561
Alkana 155
Alkakengi 644
Alkitran 116
Alkihil 505
Alleluia herba 681
Alliaria herba 538
Allium 392
Allium in peste 393

Allium Turcicum 393
Allium vrsinum 393
Allium in viperæ morsu iuuamen 393
Allium porrum 393
Aloë 454
Aloë succotrina optima 454
Aloës lignum 50
Aloë orificia venarum aperit 455
Aloës temperatura 456
Alopecia 162.252. 406.418.499.558.
Alsebram Mesue tithymalus est 720
Alsines 424
Alteretus doctor medicus 217.335
Althæa 570
Alumen 781
Alumen quomodo paratur 782
Alumen Catinum 561
Alumen zuccharinũ 783
Aluum subducentia 71. 74. 113. 173. 189. 203. 218. 253. 254. 273. 275. 326.349.355.405.408. 440.511.589.632.706. 714
Alui fluores 109.126.150. 182.
Aluum sistunt 216.428. 496.545.565.627.697
Alui dolores 79
Alypon Turbith album est 731
Alyssum 519
Amaracus fœtida 563
Amaracus Galeni & Pauli apud Dioscoridẽ parthenium est 86
Amaracus odorifera 472
Amaranthus luteus Galeni 630
Amarãthus vulgaris 631
Amaricium oleum 90
Amatus ante annos quindecim in Dioscoridis cõmentarios scripsit 8
Amatus apud Ferrarienses publicè medicinam professus est 191
Amatus cur ad Vuandalorũ, ac etiã Poloniæ reges nõ sit profectus 756
Amati fictum nomen 230
Amati ætas 756
Amati patria castellum album 230.404
Ambarum grisium 57

Ambra optima qualis 57
Ambrosia tanacetum est 542
Ambubeia 366
Ambuxum 587
Amianthus lapis 802
Ammi & ammeos semen verum 486
Ammoniacum thymiama dicitur 514
Amomum 39
Amomi succedaneũ 40
Amomo vero caremus 40
Amoris herba 629
Ampelos agria duplex 84
Amphibium 257
Amurca 175
Amygdala 220
Amygdalarũ amararum oleum 73
Amygdalarum dulcium oleum 74
Amylum 323
Anagallis 419
Anagallidis genera 420
Anagallis aquatica 360
Anagyris arbor 572
Anarrhinon 695
Anchusa 601
Andacaron 91
Andacocha 685
Andreas Bellunẽsis Auicennæ corrector 20
Andreas Lacuna Galenũ in epitomen redegit 129
Andreæ Lacunæ error 6. 576
Andreas Vesalius medicus doctissimus 141.787
Androcydes cur Brassicã contra ebrietatem valere putauit 353
Androsaces 559
Androsaces cuscuta non est 731
Androsæmum 576
Anemõ vel anemone 418
Anethum 484
Anethum sylueſtre 11
Anethinum oleum 87
Angelus politianus 746
Angina 279.710
Anguinum allium 393
Anguis senecta, & anguis spolium 250
Angurria 373
Anhelitum iuuantia 77. 88.97
Animalculum moschum præbens, vbi 55
Ani procidentia 109
Ani phlegmone 174

Aniymum duplex 96
Aniymũ gummi quid 61
Aniſum 483
Anonis 451
Anthemis 561
Anthyllis 560
Anthropomorphos 647
Antidotum ex ſanguinibus 305
Antimonium 111
Antiquorũ nonnullorum error 249
Antiſpodium 757
Antonius Ludouicus Olyſſipponenſis 666
Antonius Muſa Braſſauola 10.19.47.286.697
Anthracode 721
Aparine 518
Aparine nõ eſt Lappa 678
Aphaca endiuiæ ſpecies 368.388
Aphaca differt ab aphaca vitia 368
Aphace 388
Aphronitrum 787
Aphthæ 297
Apiaſtrum 531
Apios radix ſylueſtris 729
Apium commune 492
Apium hortenſe, apium ſatiuum 490
Apiũ Macedonicũ 493
Apium paluſtre 491
Apium montanum 492
Apium vulgare funebribus dicatum 491
Apium riſus herba 416
Apocynum 655
Apoplexia 518
Apoſtemata 89
Appetitum irritãtia 84. 414
Aprinum iecur 268
Aqua 748
Aqua fontana an pluuiatili melior 748
Aqua ligni Guaiaci quomodo paranda 168
Aqua marina 748
Aqua non debet ponderari 748
Aqua pro curandis virgæ vlceribus 760
Aqua naphæ 211
Aqua marina cur melius quàm fluuiatilis ponderа ſuſtineat 748
Aquam amantia quæ 130
Aquatica gladiolus 7
Aquilæ lapis 804
Aquilæ lignum 58

Aquilæ vnguis herba 363
Arabicus lapis 760
Arabici gũmi frutex 174
Arabis herba 399
Arabũ mumia quæ 121
Araneus & eorum genera 288. 289
Arbores glandiferæ 181
Arbores perpetua coma virentes 143
Arboris pars media quæ 166
Arbutus 219
Arbuti aqua 220
Archangelica quænam herba 494
Archigenis liber de Castorio 257
Arcium 673
Ardium 677
Arena marina 806
Arequa apud Indos quid 33
Argemonium 419
Argenti scoria 765
Argenti spuma 765
Argentina herba 419
Argentũ vi. 771. 772
Arietinum cicer 325
Arioſtus Ferrariẽſis 613
Ariſarum 410
Ariſtolochia 436. 437
Ariſtot. exponitur 249
Armel 477
Armeniaca mala 208
Armenius lapis 768
Armoniacum 514
Arnaldus Villano. 305
Arnal. Villan. err. 433
Arnogloſſa 358
Aronia fructus meſpili 151. 212.
Aronium meſpilum 212
Arſenicum 780
Artemiſia 540
Arum 409
aſarum 29. 30
aſarum à Bacchare & cyclamine differt 29
aſcarides 44
aſcites morbus 726
aſcalonita cepa 412
aſclepias 479. 520
aſcyron 575
aſelli ſeu oniſcivermes 265
aſellus piſcis 265
aſininum iecur 260
aſininum lac hecticis datur 292
aſius lapis 794
aſpalathus 52. 53
aſphaltus 118

asparagorum & harũdinis amicitia 141
asparagus 357
asparagi radix diuretica est 357
aspergula 519
asphodelus 410
asphodelo pro necandis muribus vtimur 410
asplenium 559
asprella 622
assa duplex 510
assa fœtida 510
aster atticus 688
asthma 396. 506
astragalus 634
athenæi historia de citro 210
athera pulticula 318
atractylis 521
atramentũ metallicũ 779
atramentum sutoriũ 776
atramentum typographorum 116
atraphaxis 349
atriplex 350. 351
atriplex rustica 527
attincar 768
auditũ confortat sena 500
auellanæ 224
auena 318
auena sterilis 618
auena sylueſtris 699
auerrois error 579
auerrois locus castigatus 478
augustinus ricchus Lucensis medicus 787
auicennæ error 420. 651. 746
auicẽna male cõuersus 394
auicennæ locus 331. 394
auicenna plerumq; sequitur Paulũ aegineta 194
auicenna tacite reprahẽdit Galenum 222
auis lingua seu passerina 133
auium pinguetudo 300
aurantia poma 65
aurea mala cytonia sunt 202
aurea virga herba 610
aureum olus 351
auricula muris herba 424
auricolla 767
auripigmentum 780
aurium dolores 552. 614
aurium fluxiones 422. 592.
arium fœtor 89

Aurium vermes 415. 470
Aurum optimum medicamentum 775
Austeri fructus post cibum aluum ducunt 203
Azarolus fructus 152. 212
Azuleium 804
Azaiolus Ferrariensis 679

B

Babylonicum granũ 609
Baccam fert lotus 213
Baccharis 475
Baccharis ab asaro differt 30
Bacchus piscis 256
Balai gemma 803
Balaninum oleum 74
Balanos myrepsica 713
Balaustium 196
Ballote 530
Balneum Mariæ nouit Galenus 81
Balsamita 362
Balsamina 362
Balsamũ 47.48.49.50
Balsamum è peru adfertur 48
Balsamum syncerũ raro habetur 49
Balsami succedaneum 51
Balsami veri tẽperatura 50
Balsami effectus 50.51
Baphica coccus 622
Barba hircina 161.385
Barba Iouis 629.660
Barba syluana 573
Barbatus mullus 255
Barbã crescere facit abrotanum 459
Bartholomeus Panciaticus 283
Basilicum syluestre 605
Basilicum regium 383
Batata radix 329
Batis baticula 363
Batrachion 415
Baucia alba 481
Bdellium optimum 98
Bdellium ex quo fiat 99. 192
Bdellium Iudaicum Serapionis 99
Beatrix à luna 171.271
Bechion farfara est 539
Bedeguar 444
Belerici myrobalani 188
Belzahart lapis 269

Belzuinũ amygdalinum 95
Belzuicum candicans 95
Belzuinum à Boninas 95
Ben arabũ quid 75.714
Berberorum frutex non est oxyacantha 153
Beta & eius species 355
Beta est calida 356
Beta syluestris 596
Betonica 579
Betrum Indicum 33
Betrum indicum malabathrum est 34
Bilem soluentia 30.398. 429.499.680.728
Bilem lactuca minuit 379
Bisacuta 344
Bistorta prima et secunda 580
Bitumen, et Bitumen Iudaicum 119
Bituminosum stagnum in Iudæa 119
Bitumen apolloniæ 120
Blatta vermis 266
Blatta bisantia 242
Blitum ac huius vires 348
Beotica myrrha 97
Bolus armenus 775
Bombyx 284
Bombyces nouit aristoteles 284
Bona sæpius repetenda 301
Bonifacia herba 694
Borax 768
Borrago 692
Botrys 542
Bouis lingua herba 686
Bouis oculus, herba 565
Branca vrsina 449
Brassauola commendatur 499
Brassauola fallitur 29
Brassauola, vide Anton. Musa
Brassica 351
Brassicæ & vitis inimicitia 353
Brassica canina 655.740
Brassica marina 354
Brassica syluestris 354
Britanica herba est prima bistorta 581
Bromus 318
Broccardus monachus terræ sanctæ descriptionem fecit 119
Bruchus 284

Bryon in quibuſnam arboribus reperiatur 54.55
Bryon 54
Bryonia 733
Bubones 298
Bubonium herba 687
Bubulũ caput, herba 695
Bubulum ſtercus 307
Buccina quæ 238
Buccina petris adhærent ibidem
Buffonis lapis 805
Bugloſſa 686
Bugloſſa ſylueſtris 603. 604
Bugloſſus 692
Bugloſſum putat nepenthem Eraſmus 693
Bulbi cur in nuptijs edẽdi 412
Bulbos Megarenſes iuſto volumine celebrauit Pythagoras 412
Bulbus, qui edendo eſt 412
Bulbus vomitorius 412
Bunion 691
Buphthalmus 565
Bupreſtis 284.285
Bucranion 695
Burſa paſtoris 398
Butyrum 297
Buxea ſpina 173

C

Cacalia herba 690
Cadmia, tutia vulgaris eſt 754
Cærea 315
Cæterach 559
Calambucum vox perſica 58
Calaminthæ ſpecies 468
Calamita, vnde dicta ſtyrax 97
Calamus, harundoq́; 140
Calamus aromaticus 45. 46.140
Calandra auicula 278
Calceamẽtorum veterum corium 272
Calcifraga 732
Calculis medentur 131. 150.279.304.326. 361.363.401.568. 574.579.592.595. 596.607.613.625. 698
Calendula 632
Callitrichum 698
Calli equorum 571
Calix in roſa quid 172
Calx viua 523

Camelinum lac 293
Camphora quid 110. 111
Camphora quomodo emitur 111
Camphorata 458
Canabel Serapioni quid 457
Cancamum non eſt Benzuinum 61
Cancamũ nõ eſt lacca 60
Cancanus Gal. cacalia eſt 690
Cancer Piſcis 243
Canchrys 504
Cancri fluuiatiles 243. 244
Cancrorũ cinis 244. 245
Canella 36
Canina braſſica 740
Canes interficit nux vomica 224
Canisdenticulũ, herba 599
Caninum lac 293
Caninum ſtercus 307
Caninus ſanguis opitulatur morſui canis rabidi 306
Canirubus 154
Canis rabidi morſus 154. 306. 531
Canis priapus herba 409
Canis rabidi venenum repullulat 244
Canitiẽ remoratur oleum oleaſtri 71
Cannabis 572
Cantharides 284
Cantharides qua parte venenum habeant 285
Cantharides an ſint dadæ & quomodo 286
Capillaris herba 731
Capillus in roſa quid 172
Capitis dolorum remedia 83. 710
Capillus veneris 696
Capitis fluxiones 24
Capitis vulnera 83. 97. 180
Capparis 414
Capitis dolor 247. 621
Capitis dolor ex croci odore 66
Capitis deſtillationes 153
Capparum natura 415
Caprarum ſtercus 307
Caprinũ iecur peſſi. 267
Caprinum ſepum cur dyſentericis injiciatur 300
Caput aquilæ herba 611
Caput in roſa quid 172
Caput purgantia 356

Caputium 351
Carbisinum Hispanũ 623
Carbunculus lapis 803
Carbũculus morbus 124. 128.225
Cardamomi facultas 20
Cardamomum indicum maius 18.19
Cardamomũ minus Serapionis malagueta 19.20
Cardamomũ officinarũ 18
Cardanus Mediolanensis medicus 354.414
Cardiaca 201.531
Cardo fullonum 443
Carduus Mariæ, carduus niger 440
Carduus pinea 446
Carduus veneris 443
Carduus quæ edendo est 446
Carduus suarius, Marianus, varius 440
Caries lignorum 139
Caron quid vocet Auicenna 164
Carpesium quid 17
Carpesium cubeba est 17. 400
Carpobalsamum 50
Carpobalsamum quomodo adulteretur 50.51.
Cartamus 738
Cartami sylvestris secunda species carduus benedictus est 521
Carum 164.483
Caryophyllata 598
Caryophylli vltra marini 478
Caryophyllum 400
Caryotæ dactyli 185
Carytes tithymallus 719
Caseus vetus calidus, & siccus est 297
Casia, casia lignea 35
Casia quid 36
Casiæ cũ Cinamomo affinitas 35. 36
Casia fistularis Græcorum & Arabum differũt 35
Cassia fistularis 199
Cassia fistulari deglutita cito comedendum 199
Castanea 182
Castellum albũ Hispaniæ, Amati patria 404
Castorium & castoris testiculus 257
Catanance 695
Cati vngues herba 695
Cataputia maior 717

Cataputia minor 722
Caucalis 96.381
Cauda equina herba 622
Cauiarium vnde extrahitur 260
Caulis 352
Caulis flos vel ſabellica Braſſica 352
Cedria, pix cedri eſt 129
Cedrium 117
Cedrus 128.129
Celtica ſpica Rhabarbaro eſt adiungenda 26.433
Celtis 213
Centaurea maior, rhapõticum officinarum 439
Centaurea minor fel terræ dicitur 440
Centinodia 584
Centipedes vermes 265
Centũcapita Plinio quænam herba 453
Centuncularis herba 383
Centumnodia herba 584
Cepa 391
Cepa aſcalonita 412
Cepa maris 412
Cepæa herba 573
Cephalio 189
Cera temperata eſt 311
Ceraſia, & cæraſa optima vbi 197
Ceraſum hyemale 213
Ceralium & Ceratonicum 198
Cerebrum 252
Cerebrũ purgantia 494. 500.512.515.
Cerebrũ confortãtia 33.57
Cerui cum ſerpẽtibus pugnant 270
Cerui maſculi genitale 269
Ceruinæ linguæ ſpecies hemionitis 566
Ceruini cordis os 281
Cerui cornu 281
Ceruorum pabulum 494
Ceruiſia 315
Ceruſſa 766
Ceſtron 579
Chærefolium 379
Chærefolium Plinij differt à Chærefolio quod Gingidium dicitur 380
Calbanum 513
Chalcanthos 776
Chalcitis 777
Chamæ 241
Chamæcyparisſus 124
Chamædaphne 704
Chamædris 526

Chamælea mezereon eſt 441.704.725
Chamæleus albus herba, vnde dicta 441
Chamæleon niger 442
Chamæleonta 725
Chamæleuce 691
Chamæpeuce 691
Chamæpitys 577
Chamomilla 562.563
Charatias tithymalus 719
Charlina 442.443
Chelidonium maius, & chelidonia 422
Chelidonij radix an ſit curcuma 16
Chelidonia minor 423
Cherua 717
Chia terra 807
Chironion 480
Condri nomen vagum 319
Chriſtiernus 741
Chriſtopho. Oroſcius 666
Chryſanthemon 631
Chryſites 629.765
Chryſocolla ex vrina 767
Chryſocome 629
Chryſogonon herba 630
Chryſolachanon 350
Chulabum Indicum 33
Cicada 276
Cicer & ciceru genera 325
Cicerbita 365
Cichorea 366
Cici 717
Cicinum oleum 72
Ciconiarum ſtercus 307
Ciconiæ roſtrũ, herba 543
Cicuta 653
Cicutaria herba myrrhis eſt 685
Cimices lecticarij & agreſtes 264
Cimolia terra 446
Cinara 446
Cinara ſylueſtris 444
Cincinnalis herb. 633.696
Cinerula eſt ſpodiũ 755
Cinis crematarum hirundinum 280
Cinis marinarum teſtarum 807
Cinis ſarmentorum 788
Cinnabaris 770
Cinnabrium foſſile 770
Cinnamomum quid 36.37
Cinnamomi folia an malabathrum 37
Cinnamomũ inualidũ 35
Cinnamomi tẽperatura 39
Cinnamominũ oleum 92
Cinnarum vel chynarum radix

radix 141
Circe 647
Circæa 547
Cirsion 686
Cistus à Cisso differt 159
Citrangulum 208
Citrago herba 531
Citrea arbor 210.211
Citreum, citrium 210
Citri caro alba frigida 209
Citri cortex temperatè calidus 219
Citri pomum aduersatur veneno 210
Citri semen quo temperamento 210
Citrullus 372
Citrũ, malũ Medicũ 208
Clarea 753
Clematis 586
Clematis uinca peruinca est 586
Clematitis 437
Clinopodium 523
Clupea 256
Clymenus 592
Cnicinum oleum 77
Cnidij grani oleum 77
Cnipedes in ulmo qui 139
Coagulum 299
Cobius & gobius piscis 261
Coccus baphicus 623
Cochleæ terrestres & marinæ 242
Cochleare magnũ & paruum 243
Coctionem iuuantia 9. 84.400
Colchicum ephemerũ 656
Colenucij error 141
Colici affectus 73.79. 87.486.453.730
Collũ draconis herba 408
Coli dolores 221
Colocynthis 729
Colophonia 115
Colubrina herba 406
Columbus piscis 253
Columbæ sanguis 305
Columbinum stercus 307
Colutea arbor 499
Colymbas 591
Colymbades oliuæ, & cur sic dictæ 179
Colymbades stœbe 591
Colytea Theophrasti, nostra est sena 499
Comarus 219
Combusta lota, acrimoniam amittunt 355

Comitialis morbus 429. 437.482.506.561
Commodus Imperator negligens 38
Compositio ex Galbano 91
Compositio Mendesij 91
Conchula Indica 242
Conditum ex pyris 751
Conditum ex acetositate citri 209
Conditũ pro sistendo sanguine 154
Condrilla 368
Confectio odorata dijs dicata 62
Congij mensura quæ 50
Conceptui vtilia 280
Conserua dianthos 505
Consolida 588
Consolida maior 589
Consolida regalis 589
Conuoluulum paruũ 614
Conuoluulus maior 702
Conyza 548
Corallij officina apud Venetos 65
Corallina 668
Corallium 791
Corallium herba 419
Coraſceni regnum 56
Cor confortantia 400
Cor exhilarantia 33.57. 65.68.384
Cordis tremor 137.201
Coriandrum 486.487
Coriandrum ſylueſtre reperitur 488
Coris 576
Corium veteris calceamenti 272
Cornarius medicus Germanus 448
Cornelius medicus Antuerpienſis 732
Corniola non eſt Lyſimachia 583
Cornus 214
Cornu cerui herba 363
Cornu ceruinum 281.282
Cornulaca 625
Cornu vnicornis antidotũ contra venenum 282
Cornutum vel corniculatum papauer 640
Corona Veneris herba 361
Corona regia herba 474
Cornopus 363
Corpora mortuorum pro mumia vſurpata 121
Cortex nucis moſchatæ 137
Corpus mortuum diſſecare piaculũ apud Hiſpanos

nos 188
Cortex ligni balsami 50
Cortex bugiæ aspalathus est 51
Cortex thuris 100
Costarum Straboni, quod alijs costus 41
Costi veri oleum 43
Costus ac eius facultates & descriptio 41.42.43
Cotonea mala 202
Cotula fœtida 90.472. 563.
Coturnices helleboro nutriuntur 767
Crambe 351
Cratæogonus 552
crethmus 363
Crethamum 363
crimnum 316
Criniti & Manardi amicitia 101
Criniti error 185
crispula herba 461.565
cressones 362
crista gallinacea herba 633
crocinum oleum 88
crocini olei fex 66
crocodilus 290
crocodilus 18 cubitorũ maxillam superiorem mobilem habet 291
crocodylium 442
crocomagma 66
crocus describitur 65
croci odor adferebat Galeno capitis dolorem 66
crocus sylvestris 739
cruciata herba 667
cucurbita 369
cucurbita sylvestris 729
cucurbita quando edenda 368
cubeba officinarũ quæ 17
cucumer anguinus 372
cucumis agrestis 708
cucumer satiuus vel cucumis 370
cuminum sylvestre 398
cuniculus 252
cunila 471
cupressus ac eius temperatura 123.124
curcuma officinarum 15
cuscuta, cascuta 732
cutis 714
cyami cur vocentur onisci vermes 265
cydonia mala 202
cymbalaria 663
cyminũ vel cuminum 485
cyminum sylvestre 485

cyclaminus 405. 406
cyclaminus secunda 406
cydonia 201
cynogloſſa vera 693
cynocardamum 396
cynorhodus à cynosbato differt 155
cynosbatus 154
cyparisſus 123
cyparisſias 720
cyperus 13.14
cyphi 61.62
cyprus fert cedrum 129
cyprinum oleum 88
cyrenaicus vel Medicus ros 185
cyrenaicus ſuccus 185.510
cyſſanthemon 406
cytini 194
cytinus 194.195
cytiſus 682.683

D

Dactyli 185.186
Damæ pinguedo 301
Damaſcena pruna 217
Damaſonium 573
Damaſonium Galeni 574
Daphne alexandrea, daphne Idæa 703
Daphnoides 704
Darſiſan 52
Daucus agreſtis 381
Daucus verus 497
Dauidicus textus emendatur 91
Delphinium 497.498
Dendrodes tithymal. 720
Dens elephantis 280
Dens leonis, herba 366
Dentium dolores 76.129. 144. 358.360. 415. 418. 423.445.452. 586. 659. 678.
Dentifricia 109.497
Diamoron. 612
Diaphinicon 50.51
Diarrhoea 570
Diatrion pipereon 400
Diatrium ſandalorũ putredini reſiſtit 54
Dictamnus 463
Didacus Mendocius 803
Dioſcor. Gal. iudicio palmam obtinet in herbarum deſcriptionibus 3
Dioſcoridi multa peregrina nomina falſo attributa 157
Dioſcoridis error 354.399
Dioſcor.& Galeni conciliatio 96
Dioſco. hiſt. acephala 67

Dioscori. interpretum error 146.158.
Dioscor. textus corruptus 2.31. 14.1. 212. 306. 709.
Diphryges 780
Dipsacum 443
Dipsaco vermis innascitur 443
Dolichus 335
Dorycnium 645
Draco marinus 246
Dracon herba 409
Draconis collũ herba 407
Draconis sanguis 770
Dracunculus maior ac eius dem variæ species 406
Dracunculus minor 408
Dragacanthũ gũmi 453
Drupæ oliuæ quæ 179
Drys vox æquiuoca 181
Dryopteris 737
Duracina persica 203
Dysenteria 109.184.202 214.323.398.432.445 545.571.584.586.588. 592.611.622
Dysuria 137

E

Ebenus 164.165
Ebenum primo Romam adduxit Pŏpeius Magnus ibidem
Ebrietati aduersatur Brassica 553
Ebulus 727
Ebur 280
Echinos 235.603
Echinus marinus 235
Echinus terrestris 236
Echion alcibiadion 603
Echis & Echidna 248
Elæomeli 71
Elaphoboscum 494
Elate Dioscoridis, encephalum Galeni est 192
Elate nux Indica arbor 189
Elate Plinij abies est, Galeni cephalio 190.191
Elaterium 2.709
Elatine 615
Elatinum oleum 83
Electrum, succinũ alambrũ, carabeidẽ 136.137
Electuarium de baccis lauri 131
Electuarium de scoria ferri 761
Elemi gummi 180
Eleoselinon 490
Elis ciuitas Achaiæ 89

Elleborines 679
Elleborus 2.705.
Elephantis dens 280
Empetron 732
Emplastrũ ex nido hirundinum 279
Empyreuma quid Aristoteli 434
Endiuia 367.368
Endiuia differt à Cichorea 367
Enula cãpana 66.67.68
Enulæ radix cor lætificat 68
Ephemerum 656
Ephemerum non venenosum colchicon hermodactylus est 657
Epilepticis iecur caprinum noxium est 268
Epilepticis medicamenta conuenientia 122.306
Epimedium 599
Epimelis Galeni, vnedo est 212
Epipactis 679
Epiphyllocarpos 694
Epithymus 470.730.731
Epulotica medicamenta quæ 760
Equi fluuialis testiculus 257
Equinum lac 292
Equinus caseus hippace dicitur 297
Equisetum 622
Equi cauda 622
Equorum calli siue lichenes 271
Erasmus Roterodam. 256. 328.804
Eretria terra 807
Erice & Erica 144
Erica vera 144.145
Erigeron ab eringo differt 667
Erinaceus marinus 235
Erinaceus terrestris 236. 237
Eruca 284.382.383.
Eruca vermis 284
Erui angina, siue Orobanche 384
Eruilia magna 335
Eruum ac eius temperatura 336
Eruũ rubrũ eligendũ 336
Eryngium 453
Erysimum 398
Erysipelas 124.147.398. 665
Escaræ 89

Esula maior 721
Esula rotunda 721
Esculenta recentium piscium 263
Eupatorium 615
Eupatoriũ Auicennæ 616
Eupatorium Mesues Dioscoridis ageratum est 617.632.
Euphorbium 512.513
Euritij Cordi laus 27
Euritius cordus fallitur 731
Expultrix virtus quibus de causis prouocetur 434
Exuuium & spolium anguis 250

F

Faba 326
Faba Aegyptia 327
Faba antiquorũ exigua & rotunda erat 327
Faba crassa 660
Fabæ cõmunes diuersæ ab antiquorum fabis 328
Fabiolum marinũ 640
Faciem mũdificantia 78. 275. 303. 586. 743. 765.
Fagus 181
Far 319
Farrago 317
Febris 30. 87. 153. 189. 197. 221. 245. 271. 275 281. 282. 357. 433. 558. 562. 752.
Federichus à Rocha 199
Fel 304
Fel terræ 2. 440.
Ferri rubigo scoria 760
Ferula 506
Feriola 367
Fex vini 787
Fex olei crocini 66
Febrium putredo 54
Fiber 257
Ficus & eius vires 227
Ficus aegyptia 226
Ficus in imã partem ventriculi descendit 228
Ficus terrestris 723
Filicis & arundinis inimicitia 141
Filicula 736
Filipendula œnanthe est 548. 745
Filix 735
Filix quercus 737
Fistici dicuntur pistacia 222.
Fistula pastoris herba 533

Flammula herba 587
Flos æris non est viride æris 757
Flos amoris 529
Flos arantiæ 211
Flos rosæ qui dicatur 172
Flos thimi 730
Fœniculum 495
Fœniculum porcinum 508
Fœnum græcum, ac eius vires 324
Fœtus mortuus 128. 129. 552.
Fœtum retinere facit 582
Folia oxyacanthæ 151
Folium herba 552
Folium indicum 33
Folliculi senæ 500
Fontinalis herba 673
Fragra 613
Fraxini folia aduersantur veneno 132
Fraxinella geniculata 585. 586.
Fraxinus 132
Fructus austeri post cibum 203
Frutex coriarius 184
Frutex ladanificus 161. 162
Frumentum 312
Fuchsij error 218. 310. 388 463. 509. 554. 630. 634. 650. 651. 665. 769
Fuchsij maledicentia 219
Fuligo pictorum 807
Fuligo picis 17
Fuligo thuris 104
Fullonum herba 404
Fumaria, fumus terræ 680. 681
Fungi 656
Fusus agrestis herba 521

G

Gabriel Mutinensis 494
Gagates lapis 796
Galactites lapis 800
Galbanum 91. 513
ex Galbano cõpositio 91
Galanga crassa 8
Galanga indica 9
Galena quid 763. 764
Galeni elate cephalio est 191
Galeni error 399
Galeni & Dioscoridis cõciliatio 96. 341
Galeni & Dioscoridis discrepantia in Brassicæ viribus 353
Galeno authoritas quanta sit

sit tribuenda 53
Galeno fides adhibenda in herbarum viribus & facultatibus 53
Galenus balsami veri cognoscendi causa in Iudæam nauigauit 49
Galerita auis 278
Galiopsis 664
Galiopsis à Balato differt 664
Galla 183
Galliæ moschatæ compositio 57
Galli & gallinæ 272
Galli testiculi herba 490
Gallinaceorum iecur boni succi 273
Gallinaceum lac 386
Gallinæ morsus, herba 419
Gallinarum esculentũ ius retinendi vires obtinet 273
Gallorum ius subducendi vim habet 273
Gallinarum membra aurum liquescẽs si admisceantur cõsumũt 274
Gallinarum stomachi interior tunica 274
Gallium 666
Gallitricum, herba 556
Gamandrea 526
Gangræna 225
Garum 263
Gaspar de gabriel. Patauinus 12.24.418.566
Gattinariæ historia 272
Gazæ error 439
Gallij opinio de palma non probatur 185
Genista, spartum Dioscoridis 712
Gentiana 435
Gentilis de Fulgineo Auicennæ fidelis interpres 52
Geon lapis 806
Georgius Agricola 764. 774
Geranium 543
Gerardus Cremonẽsis erat 422
Gerardus Orator Caroli V. ad Solymanum 431
Geum Plinij caryophyllata est 598
Gingidion chærefolium est 379
Gittone 509
Gladiolus 599
Gladiolus lutea 601

Glandiferæ arbores 182
Glans sardiana 182
Glans vnguentaria 12. 186.713
Glandis vnguentariæ oleum 75
Glastum, guadum 425. 426
Glauciũ memitha est 423
Glaux 515
Glessium 136
Glessaria vocata insula cur 136
Gleucinum oleum 89
Glutinum 515
Glutinum ex bubulo corio 516
Glutinũ ex similagine 516
Gluten piscium 516
Glycyrrhiza 437
Glycysida 565
Gnaphalium 544
Gobius et cobius piscis 261
Gomorra & Sodoma 119
Gonorrhœa 76.176.177
Gossipion 449
Græca pix quæ 114
Gramen ac graminũ genera & vires 606
Gramen Babylonicũ 609
Gramen aculeatum trium generum 608
Gramen harundinaceum & parnassi 608.609
Gramen molle 590
Grana kermes est karbisinum 623
Granatorum malorũ syrupus quibus dandus 195
Granatorum cortices 196
Granatum malum 193
Gramen Cnidium, Gnidium, Thimelæa, idem 77
Granum infectorium 622
Granum paradysi 16
Granum regis herba 717
Granum tinctorium 622
Granum tritici vel Speltæ crassomõ tritũ 316
Gratia dei, herba 495
Gruaria, herba 543
Guadum 425
Guaiaci ligni aqua quomodo paranda 168
Guaiaci ligni vinum quomodo parandum 169
Guaiacum albũ ne an nigrum eligi debeat 165
Guaiacum lignum 164. 165.166.167

Gummi absolute quid 175
Gũmi Arabici frutex 175
Gummi elemi 179
Gummi iuniperi facultas 126
Gutta 91
Gummi mineum 95
Gummi dragacanthũ 453
Gypsum 788

H

Hamatites lapis 795
Hæmorrhoides 126. 390. 391
Hæmoptoicis 506
Halcyonium 789
Halica 320
Halicacabon 644
Halme 263
Halimus 147
Hammoniacus sal 785
Harmel quid 477
Harundinaceum gramen 606
Harundinis & filicis inimicitia 141
Harundinis & asparagorum amicitia 141
Harundinis omne genus circa radicem efficacius est 140. 141
Hastula regia 410
Hectica 74. 243. 245
Hedera ac eius genera 420
Hedera Cilissa 701
Hedera spinosa 701
Hedera terrestris 691
Hedichroi compositio 90
Helenium 66
Helenium pectori confert, ac eiusdẽ tẽperatura 69
Helioscopos tithymal. 720
Heliotropium 368
Heliotropium maius, minus 741
Heliotropium differt à calendula 632
Helleborus albus, niger 705. 706
Helxine 613
Helxine syssampelos 614
Hemerocallis 549
Hemionitis 559
Hepar Mergi 268
Hepatica herba 627
Heracleon & Herculeon panax 479
Herba alliaria 538
Herba cancri 741
Herba cruciata 667
Herba vitri 561
Herba paris 650

Herba primi floris 676
Herba Sardonia 416
Herba S. Ioannis 556
Herba Venerea 555
Herba trinitatis 597.598
Herba Symeonis 571
Herba venti 418
In herbis coquendis documentum 354
Hercules coronatus oleastro 178
Herculis statua manu tenẽtis cydonia mala 202
Hermodactylus 656
Hermolai Barbari error 72.138.156.386
Hibiscus 517.570
Hibisco falli aues cur dixerit poëta 517
Hieracion maius et minus 489.490
Hieracites lapis 490
Hieremias triuerius super Aphorismos scripsit 732
Hierichontis rosa non est amomum 40
Hippace caseus equinus 297
Hippocampus 237
Hippocrates & Galenus exponitur 749
Hippocratis historia 272
Hippocratis locus 285
Hippoglossus 694.703
Hippolapathus 343
Hipposelinon leuisticum officinarum est 493
Hippuris 622
Hirci barba 161
Hircina herba 575
Hirundinaria maior 422
Hirundo 279
Hirundinũ crematarum cinis 280
Hispana pix quæ 116
Hispani cur raro ad Anatomiæ cognitionẽ perueniant 188
Holosteon 590
Holosteon differt à pilosella 590
Homeri versus de nepenthe 68
Hordeum 314
hordeum Galaticum 319
hordeum murinum 618
hortulanus coquus vel costus 41
hortus Patauij herbis dicatus 708
humanum stercus 307

Hyacinthus 156. 635
hydromalum 751
hydropiper 402
Hydropis remedium 7. 727
hyoscyamus 641
hyoscyaminum oleum 76
hypecoum 641
hypericon 574
hypochyma quid 118
hypocistis 161
hyssopus 459. 460

I

Iacobi manilij error 646
Iacobus Thcobaldus Ferrariensis 756
Iasminum oleum 93
Iasmin quid 94
Iaspis 803
Iberis 231
Ictericis conuenientia 77. 351. 496. 738
Ichtyocolla 516
Idæa radix 619
Idæa daphne 703
Idæus rubus 613
Iecoraria herba 627
Iecori conuenientia 24. 79. 88. 110. 131. 326. 197. 568. 578. 580. 680. 691. 701. 731. 744
Iecur & iociner 267
Iecoris obstructiones 221. 360. 414. 440
Iecur canis rabidi præstãs venenum 268
Iecur Gallinaceorum 273
Ieneliabin de rosis Persicis quid 272
Igne ambustis quæ conueniant 550
Ilex 181
Illustris vallis 110
Imperatores cinnamomi integras arbores Romam portari curarunt 38
Indicum & maius cardamomum 20
Indicum Issatidis succus est 426
Indicus lapis 770
Inguinalis herba 687
Inhame, vocata faba Aegyptia 328
Intestinorũ inflammatio 110
Intestinorum tormina 571
Intestinorum ruptura 597

Intubum 366
Intubus agreſtis 366
Ioannes Agricola Ammonius 122.230
D. Ioãnes Baptiſta quibus locuſtis veſcebatur 277
Ioannes Baptiſta Canānus 278.291
Ioan. Falconerius Anglus 329.381 1494.
Ioannes Gõdulanus 637
Ioannes Rodoricus Luſitanus dictus antea, qui nunc Amatus 230
Ioãnis de Vigo error 594
Iodocus Valareus 741
Iouis glans 182
Iouis barba 629
Iringus 453
Iris apud Galenum 6
Iris Illirica cæteris melior 4
Iris ſyluatica 659
Iris varia 4
Irinum oleum 88
Iſatis ſatiua 425
Iſatis ſylueſtris 425
Iſatidis herbæ ſuccus 426
Iſopyron 689
Iſchias 69.232.398. 440.468.588.
Iua arthetica 577
Iua moſchata 577
Iudaicum bitumen 119
Iudaicus lapis 801
Iuglandes nuces 223
Iuiuba ſerica 218
Iulides piſces 264
Iunctur arum dolores 89. 126.
Iuncus 627
Iuncus auellana quid 14
Iuncus anguloſus, triãgularis, quadratus 15
Iuncus odoratus 43
Iuncus papyri genus 142
Iuniperus 124
Iuniperi gummi ſandaracha Arabum 125
Iuniperi oleum 126
Iunonis roſa 529
Ius album quid 245
Ius piſcium 263
Iuſquiamus 641
ἰξίας venenum 518

K

Kali 561.626
Karum, Kareum 484
Keiri purpureum 552

L

Labrum Veneris 443
Labruſcæ flores ænanthe eſt

est 85. 745
Lac 291. 293. 294.
Lac coagulans herba 666
Lac acetosum 297
Lac cum piscibus non est comedendum 293
Lac dysentericis quomodo dandum 293
Lac gallinaceum 386
Lac generant 126. 548. 700.
Lac mulieribus euocantia 238. 683.
Lac scissile 297
Lacte epoto os lauari debet 293
Lac quibus obsit 293
Lactis serum 294
Lacca non est gummi, sed formicarum stercus 60
Lacca artificialis 60
Lacertæ ac earum species 289
Lacertæ stercus 289
Lacertorum stercus 308
Lachryma draconis arboris 770
Lachrima Mariæ 566
Lachryma oleæ Aethiopicæ 179
Lactaria herba 719
Lactarius lapis 800
Lactuca & eius temperatura 378
Lactucella 364
Lactuca erratica 490
Lacuturris herba 351
Ladanifer frutex 161. 162.
Ladan, et Ladanum 161. 162.
Lætificantia 384. 500. 531. 692.
Lagopus herba trinitatis est 597
Lampsana 344
Lana 299
Lanaria herba 404
Lanceolata 358
Lanceola 569
Lapathum 342
Lapillus mirus 803
Lapis Armenius 768
Lapis belzaharticus 270. 271
Lapis Cyaneus 769
Lapis ex bufone 805
Lapis in felle repertus 304
Lapis renum & vesicæ 51
Lapis Lazuli 769.
Lapis lyncis electri spe-

cies

cies 137
Lapis plumbarius 763
Lappago 716
Lappa maior 678
Lappa minor 698
Laricea resina 106
Laricea resina pro terebinthina vtimur 106.107
Larix arbor qualis 106
Lassitudo 177
Laserpitium 185.510
contra Lassitudinem 562
Laterum dolores 43.99. 221.537.
Lathyris 722
Latifolia & endiuia domestica 368
Lauandula herba 27
Lauer 360
Laurus 130
Laureola herba 704
Laurus Alexãdrina 694
Laurus Alexandrina herba 703
Laurinum oleum 79
Lemnia terra 775
Lens & lẽticula palustris 329.559.
Lens funebre edulium est 334
Lentes nullo pacto concedendæ ægrotis 330.329.
Lentibus non vtendum in pleuritide 330
Lentigines faciei 51
Lentiscus 108.109
Lentiscina resina reliquis durior 109
Lentiscini olei facultas 80.109
Leonhardus Nunius 205
Leonicenus laudatur 10. 36.
Leonicenus errat 27.608. 626.
Leonis dens herba 366
Leonis pes herba 688
Leontopetalon 524
Lepidium 231.415
Lepidij radix an rectè pro costo vsurpetur 42
Leporinũ coagulũ cõcretũ sanguinẽ dissoluit 300
Leporinus pes herba 597
Lepra 139. 143. 323.326. 418. 509. 602. 68.
Lepus marinus & terrestris 251
Lepus superfœtat, & quomodo coeat 252
Leucoion 551
Leucanthemum 94

Leucacantha 452
Leucas 527
Libanus 100
Libanotis 504
Lichen 627
Lichenes equorum 271
Lienis remedia 10. 75. 79. 89. 112. 143. 221. 326. 338. 406. 415. 440. 508. 514. 525. 568. 588. 601.
Lignorum caries 159
Lignum aquilæ 58
Lignum aloes 58
Lignum Rhodium 51
Lignum aloes Rhodiorum 51
Lignum Guaiacũ, Indicum sanctum 164
Liguſtrinum oleum 88
Liguſticum & Libiſticum 480
Liguſtrum 155. 156
Lilinum oleum 87
Lilium 529
Lilium conuallium 659
Lilium cæleſte 3
Lilium ſylueſtre ſeu pallidum 550
Limonium 596
Limones 208
Lina collo viperæ alligata 566
Linaria herba 701
Lingua agni, herba 358
Lingua bouis, herba 686
Lingua ceruina herba 534
Linguæ ariditas & aſperitas 218
Lingua paſſerina, ſeu auis 133
Linum 325
Liquiritia 437
Liquida reſina ex quibus arboribus colligat 114
Liquor Cyrenaicus 510
Liquor Syriacus, vel medicus 510
Lirion 714
Lirinum oleum 88
Lithargyrium 765
Lithocolla 805
Lithoſpermon 506
Liuiſticum vulgare 480
Lobos 335
Loch de althæa 570
Loch de caulibus 354
Loch de pino 108
Loch equorum 272
Locuſta terreſtris 276
Loligo 254

Lolium 322
Lolium murinum 618
Lolij farina ad quid bona 327
Lotium 308
Lotura plumbi 761
Lotus arbor 213. 214
Lotus Aegyptia 685
Lotus satiua & domestica 681
Lotus syluestris 681
Lucius piscis 257
Ludouicus Nunius 431
Ludouicus Viues Valentinus 191
Lumbrici terrestres 291
Lumbricos necantia 20. 97. 126. 223. 244. 457. 470. 509. 602.
Lumbricorũ semen 457
Luminaris maioris author 85
Lunaris herba 646
Lunaris lapis 802
Luparia herba 651
Lupinum iecur 268
Lupinum stercus 307
Lupinus 337
Lupulus herba parum calida 316
Lupus piscis, spigola est 256
Lusitani vocum græcarum maximi seruatores 335
Lutra testiculi 257
Lychnis herba 527
Lycium Dioscoridis non est vulgare lycium 173
Lycy succedaneum quid 173
Lycium indicum 174
Lycopsis 602
Lycoctonon aconitum 651
Lygus 176
Lyncis lapis 137
Lysimachia 582

M

Macer & macis 137
Maderiæ insula cedros fert 129
Mæna & mænula 261
Magnes lapis 798
Maiorana 85. 472
Malabar regio apud Indos 33
Malabatrum 34. 93
Malabathrinum vnguentum 93
Mala medica 208

Malicorium 196
Mali punici domestici flos 195
Malua vnde dicta 349
Malua agrestis 520
Malum, pomum 200
Malum terræ 436
Malum punicum et granatum 193
Mala cotonea, aurea 202
Maluauiscus 570
Manardus Ferrariensis doctissimus fuit 501
Manardus contra Mesuen 408
Manardi error 98. 138. 185. 260. 310. 618
Mandragora 647
Mannæ tria genera 101. 102. 103
Manna Arabum quid 101
Manna supra lapides cadens melior 102
Manna thuris 100
Manuel Reinelius medicus 768
Marassus 248
Marathrum 496
Marcelli Virgilij error 12. 154. 157. 394. 493
Marchasita 795
Margarita consolida 689
Margaritæ vsui medico deseruiunt 239
Margaritæ quomodo nascantur ibidem
Maris spuma 789
Marmoraria herba 449
Maron 474
Marrubium 532. 533
Martagum 530
Martialis locus 349. 357. 412
Mastix 109
Massa sigillaria 118
Massary veneti error 156
Mastichinum oleum 81
Mastix ex Chio insula adfertur 82
Mater sylua periclymenos 544
Mathioli Senensis error 12. 46. 68. 86. 94. 140. 237. 265. 373. 592. 621. 626. 631. 660. 687
Mathiolus Senensis falso Plinium accusat 5. *citat* 67
Mathioli Senensis laus 8. 574. 683.

Mathiolus sibiipsi contradicit 364
Mathiolus Theophrastum ineptè reprehendit 105
Mathæi Syluatici error 354. 598
Matricis apostemata 402
Matricis dolores 79. 87. 89
Matrici cõuenientia 505. 740
Matricis præfocationes 694
Matricaria herba 541
Matri syluia herba 556
Meconium 639
Media pars arboris quæ Galeno 166
Medica herba 387. 570
Medicamẽtis fortibus cur vsi prisci medici 749
Medicamentorũ materia quomodo inspiciẽda 1. 2
Medicamẽtum quare dicatur calidũ, frigidum, humidum, siccum 167
Medicamentium symetron quid 167
Medici antiqui qui 153
Medici officium in re herbaria inuestiganda 1
Medico necessaria est herbarum cognitio 1
Medicum malum 208
Medium herba 598
Medulla citri quo temperamento 210
Medulla ossium animalium 303
Medulla vomitum irritat 304
Megalinum oleum 90
Mel 309
Mel coctum parum purgat 170
Mel crudum subducit alvum 309
Mel venenosum 309
Melampyron 686
Melancholiam purgãtia 500. 731
Melanthium non est vulgaris nigella 508
Melanthiũ subcitrinum 509
Melanthium vera nigella est 78
Melanthium oleum 78
Melia terra 807
Melicratum 748
Melilotum 473

Melilotum falsum 682
Melimela 203
Melinum oleum 84
Melissa citrago 531
Melitites lapis 800
Melopepones sunt vulgati melones 375
Memecyles 219
Memitha 515
Memitha non est corniculatis papaueris succus 640.
Memithe glautiũ est 423
Memphitis lapis 802
Menstrua mouent 13. 43. 45. 122. 177. 182. 326. 361. 398. 415. 476. 481. 496. 509. 527. 537. 599. 691. 710.
Menstrua sistũt 126. 545
Menta aquatica 361
Mendesij compositio 91
Menta Romana costi loco an sumenda 41
Menta Sarracenica 41
Menta syluestris 466
Mentastrum 468
Mera oleum 127
Mercurialis, & ex huius succo syrupus 739
Mergi iecur, venter 268
Merum, antidotum cicutæ 654
Mespilus 212
Mesue pharmacopolarum princeps 74
Mesue errat 455
Metopion 91
Metella nux 224
Metopium galbani lignum est 91
Meu Athamanticũ 10
Meu in montibus Bononiẽsib. reperitur 11. 24
Meu in hispania herba vulgata 11.
Meu tortuosum fœniculum, & verum in Italia nascitur 11. 12.
Meum, & Galeni meum & eius vires 10
Mezereũ chamælaa est 441 704. 725
Milesium 790
Milium 320
Milium solis 568
Millefolium 674
Milefoliũ aquaticũ 685
Mille pedes vermes 265
Mille perforata herba 574
Minea myrrha optima

Galeno 61
Minium naturale 770
Miſy 778
Miua citoniorum ſyrupus 202
Mollia quæ dicantur 254
Moli 479
Molybdæna 763
Momordica 544
Monachorũ meſuen enarrantium error 10.44. 60. 154.
Morbi ex pura bile 199. 209.
Morion ſpecies mandragoræ 648
Morochthus lapis 800
Morus 225
Mortuorũ cõditura quæ mumia 121
Mortuũ mare quod 120
Moſchatæ roſæ vel Alexandrinæ 171
Moſchus 55
Moſchus vnde colligit 55
Mulleus & mullus color 255
Mullus piſcis 255
Mulſum 748
Mumia Arabũ quæ 120
Mumia vera 122
Mundella Brixiẽſis 587 772
Munſteri Germani error 92
Muralis herba 613
Mures 292
Muris cauda, radix 635
Mus araneus 291
Muſculi 240
Muſcus arborum 54
Muſcus arborum probdellio 98
muſcus marinus 668
muſcus in quibus aboribus habeatur 54
muſteum oleum 89
muſtela 258
muſtela quibus ſe munit pugnatura contra ſerpentes 365
mutinẽſis ager naphtham habet 122
myoctonon aconitum 650
myrepſicum oleum 75
myoſotis 424
myrice 143
myriophyllum 685
myrobalanus glans vnguentaria 186. 713
myrobalanorũ ſpecies 187. 189

myrrha 94.97
myrrha Bœotica 97
myrrhæ arbor qualis 95
myrrhæ flos 91
myrrha vulgaris non eſt bdellium 96.98
myrrhis, cicutaria herba eſt 685
myrtinum oleum 78
myrtites & myrſinites tithymalus 719
myrtus 196
myrtus ſylueſtris 703
mytuli 240.241
myxa & myxaria 218

N

Napellus herba, napellus moyſis 551.552
Naphtha 122
Napi 394
Napum 339.691
Napum ſylueſtre 344
Narantium pomũ 208.210
Narcapthon vel naſcaphthon 59
Narciſſus 714
Narciſſus varius 87
Narciſſinum oleum 87
Nardus 25
Nardus montana 28
Nardus ruſtica 29
Nardinũ vnguentum 93
Narium fœtor 89
Naſturtium 395.396
Naſturtium ſylueſtre 231.415
Naſturtiũ aquaticũ 362
Naſturtium Oriẽtale ſeu Babilonium 398
Nauium pix 118
Naxius lapis 806
Nenuphar 557
Nepenthes enula Aegyptia eſt 67.68
Nephritis 137.442.452
Nerium 655
Neruorũ ægritudines 325
Neurax & poterion idem 448
Nicandri ſentẽtia de Coriandro 487
Nicandri ſcholiaſtis error 145
Nigella 508
Nitrum Græcorũ & vulgare 786
Nitri ſpuma 787
Nucis moſchatæ cortex 137
Nuclei pinei 108
Nucum oleum 75

Nux,& nuces regiæ 223
Nux metella officinarum, vomica Serapioni est, & contra 224
Nux Pontica 224
Nux moschata 138
Nux Indica 189
Nux Vomica 224
Nyctticoracis sanguis 306
Nymphæa 557

O

Obolus quid 328
Ochra terra rubra 770
Ochron eruilia vulgaris est 336
Oculis vtilia 304. 440. 532. 690
Oculus cati, herba 695
Oculorum vitia 100. 164. 239. 289. 351. 408. 556. 592. 680. 763. 796. 724.
Ocymastrum 605
Ocymum 383
Ocymũ gariophyllatũ 383
Ocymum aquaticum 605
Ocyminum oleum 86
Oenanthinum oleum 84
Oesypus 299
Oenagra 686
Oenanthe 85. 548. 744. 745
Olea agrestis 178
Oleaster 178
Olei varia genera 69 & deinceps
Oleum quanã amant 130
Oleum & vnguentũ differunt 82
Oleum album 71
Oleum de alkana 88
Oleum alterci herbæ 70
Oleum de Ben Arabum 75. 713.
Oleũ è croco hortulano 77
Oleũ de grano Cnidio 77
Oleum de hypericone 575
Oleum de thymelæa 77
Oleum ex lino 325
Oleum de Cherua 72
Oleum è Carthamo 77
Oleum ex oliuis 69. 70
Oleum herbæ Apollinaris 76
Oleum ex vitello oui 275
Oleum palmarum 71
Oleum petroleum 122
Oleum de cataputia maiori 72
Oleũ de pentadactylo 72
Oleum de myrabolano 75
Oleũ è semine radiculæ 77

Oleum de nigella 78
Oleum ex amaraco 85
Oleum de basiliconis foliis 86
Oleum è radice iridis 88
Oleum ireos 88
Oleum è Parthenio 90
Oleũ de Cotula fœtida 90
Oleum hedychroum 90
Oleum de zambac 93
Oleum saxi 122
Olibanum officinarũ est Græcorum manna 100
Oliuæ drupæ quæ 179
Oliuæ salsæ & cõditæ 179
Olus atrum 493
Olus siculum 355
Olus aureum 349
Olyra 317
Omphacium 745
Omphacinũ oleũ 69. 70
Omphacomeli 751
Onisci & Aselli vermes 265
Onitis origanus 462
Onix piscis, conchula Indica, & vngula odorata 241
Onobrychis 574
Ononis 451
Onosma 557
Onyx lapis 800
Ophites lapis 804
Opij amaritudo 639
Opium differt à meconio 639
Opobalsamũ quid & vnde aduehitur 49
Opocalpason Plinius opocarpathum appellat 96
Opoponax liquor 479
Orchis 553
Orci tunica herba 418
Oreoselinum 492
Orfanum lapillus 803
Origanum asininum, syluestre, hircinum 462
Origanum heracleoticum 461
Orminium 475. 556.
Ornithogalon 386
Orobanche vnde nomen traxerit 384
Orobus 336
Orthopnœa 308. 482. 509. 540.
Oryza 319
Os cordis ceruini 281
Ossifraga auis 277
Ostracites lapis 805
Ostrum 238
Ossyris herba 701

Othonis Brunfelsij error 416. 579. 598. 608. 634. 667.
othonna 423
Ouidij locus de hyacintho 636
oui candidum 274
ouium sordes 299
ouum 274
ouũ frigidũ in primo 276
oxyacantha 150.151
oxalis 343
oxalme 263.750
oxycroceum 66
oxylapathum 349
oxymel 750
oxymel scilliticum 414
oxyceraſum 197
oxys 681
oxyſaccharum quid 195
oxyſacchara 752
oxytriphyllon 344.536 681

P

Padus populifer 134
Pæonia 565
Pagana lingua 694
Palea Camelorum 43
Paliurus ac de eadem variæ ſententiæ 148
Palma agreſtis 189
Palma arbor 185.186
Palma Chriſti herba, 554.717
Palatiũ leporis herba 364
Palmeum vinum 752
Palmula Thebaica 188
Palmyrarum varius vſus 72
Panax 479
Pancratium 414
Pandectarij error 592
Panicum 321
Panis cuculi, herba 681
Panis ex caſtaneis paratus 183
Panis lauatus 314
Panis porcinus 405
Panis quinque genera 313
Papauer albũ, nigrũ 638
Papauer & eius variæ ſpecies 637.638.639. 640
Papyrus 142
Paralius tithymalus 720
Paralyſis 127.518
Parietaria 613
Parius lapis 805
Parotides 298.326.663
Parthenium 563.613
Parthenium amaracus eſt apud Dioſcor. 86.90

Partum iuuant 494
Passa Corinthiaca aluum purgat 745
Passerculorũ herba 404
Passerina lingua, seu auis lingua 133
Pastilla Hispanorum 62
Pastilli de violis 173
Pastilli rosei 173
Pastinaca piscis 252
Pastinaca erratica 480
Pastinaca sylvestris 481
Pata leonis 524
Paulus Iouius 230
Paulus Iouius decipitur 235
Contra Pectoris vitia 7. 74. 76. 77. 150. 183. 218. 221. 324. 410. 442. 540. 579. 686. 698. 745.
Pedicularis herba 710
Pelecinus 557
Pentaphyllum 617
Penticoccon 212
Peplis & peplium, peplum 723
Perca piscis 264
Perditium herba 613
Periclymenos 594
Persea arbor 229
Perseæ arboris flores 172
Persica & Persea idem 229. 230
Persica poma 203
Persicaria non maculata 402
Personacia 678
Peru noua regio Balsamũ subministrat 48
Pes lecti, herba 523
Pes coruinus, herba 415
Pes leonis, herba 688
Pes leporinus, herba 597
Pestis 245. 282. 441. 582. 587.
Pessi ex vitellina medulla 304
Pestilẽtes morbi 209. 271
Petasites 679
Petilium 530
Petri Criniti locus 104
Petroleum siue oleum saxi 122
Petroselinum 492
Petroselinũ vulgare 492
Petroselinum marinũ 363
Petrus Brandanus frater Amati 711
Petrus Fernandus 194
Peucedanum 507
Phalangium 288. 535

Phalaris herba 568
Phaselus 387
Phaselus smilax est 336
Phasiolus, vel phaseolus 336
Philanthropos herba 518 678
Phleon 591
Phillyrea 158
Philyra, tilia est 158
Phlegmone iecoris, stomachi 45
Phœnix herba 323. 618
Phreneſis 76
Phrygius lapis 792
Phu, noſtra eſt Valeriana 31
Phycides piſcis 263
Phyllitis 534. 566
Phthiſis 74
Picea arbor 104. 108
Pici bitumen 121
Picearum vel pinorum erucæ 285
Picis fuligo 117
Picis facultas 118
Picinum oleum 116
Pimpinella 524
Pinaſter 105
Pinei nuclei 108
Pingue æſtuoſum 302
Pinguedo 300. 302
Pintianus vir doctiſſimus 512
Pinus 104
Pinus humilis 577
Piper 399
Piper agreſte 176
Piper longum 399
Piperis genus calidius quod 399
Piper Indicum fructus rubri pyramidalis 20
Piperella ſecunda Iberidis ſpecies eſt 233
Piſſaſphaltus 120. 121
Piſces ſaxatiles 263
Piſces ſine ſenſu viuentes qui 267
Piſcis columbus 255
Piſtaria fiſtici dicuntur 222
Piſtolochia 437
Pituitam ſoluentia 30. 415. 418. 515. 731.
Pitynon phyſema 115
Pityides 108
Pityuſa 721
Pixacantha 173
Pix Colophonia quænam officinis 114

Pix Græca quæ 114
Pix nigra 117
Pix liquida & ſicca 116
Pix naualis 117
Pix quomodo paratur 117
Pix cedri 129
Plantago ac eiuſdem ſpecies 358.359
Plantago aquatica 573
Platanus 131
Pleuritis 271
Plinius à calumnia defenditur 29.495
plinius contradicit Dioſcoridi 547
Plin. doctiſſimis viris ſæpe aberrãdi anſam dedit 23
plinij error 106.132.141. 249. 361. 396. 438. 451. 528. 533. 556. 592. 701
plinij inanimaduertentia 23
plinij locus 9.26
plinius inconſtans 625
plinius poſt Dioſcoridẽ annos vixit 125 117
plumbum elotum 761
plumbi recrementum 761
plumbarius lapis 763
plutarchus ab Ariſtotele diſſidet 247
pnigites lapis 807
podagra 76.141.437.
polemonium 587
polemoniũ, giarca eſt 700
polium 537
polycnemon 523
polygalum 700
polygonatum 453.585
polygonoides vocata clematis 585
polygonium 443
polygonon 584
Polyphorum vinum poſt fructus bibendum 746
Polypodium 736
Polypus 254
Polytrichum 698
Poma aſſa vel cocta à cibo comedenda ſunt 202
Pomorum varietas 200
Poma quæ accipienda pro ſyrupo conficiendo 200
Pomum granatum 193
Pomum inſanum, melazanum, cupidinis 648
Pomum terreſtre 647
Pomata ſiue ſepum confectum 303
Pompholyx, bulla 755

Pontica nux 224.225
Populus arbor 134.135
Porcelletta Italica vox 240
Porcinum roſtrum 366
Porci talus 280
Porrum 532
Porrum agreſte 390
Porrum capitatum 389
Porrum vinearum 390
Portulaca 356
Portulaca ſylueſtris 427. 661
Poterion & neurax idem 448
Precocia mala 208
Praſium, marrubium 390.532
Preſſura herba 666
Principum & ciuitatum auaritia 26
Propolis 311
Proſerpinaca 584
Prunum 216. 217
Prunorum ſylueſtrium ſuccus 174
Pſoras detergentia 20. 326. 592. 600. 680. 711. 783.
Pſoricum 777
Pſyllium 642
Pterygophoros lapis 308
Ptiſana colata & non colata 315
Pulegium 463
Pulegium montanum 523
Pulicaris herba 642
Pullus ex albo oui gignitur, ex luteo nutritur 274
Pulmonis vitia 150. 221. 323. 532. 579
Pulmo marinus 267
Pulmones nonnullorum animalium 267
Pulmo ſuillus 267
Pulmonaria 673
Pumex 784
Punicum malum 193
Punici mali domeſtici flos 195
punici ſylueſtris flos 196
purgantia medicamenta naturæ humanæ contraria 715
purpura quid 238
putredines 174
pyra agreſtia 211
pyrethrum 403. 503
pyrites lapis 795
pyrrhus Luſitanus 204
pyrum & pyrorum genera

nera 211

Q

Quadrupedum adeps 301
Quercus & robur 180
Quid pro quo vocatus libellus 51
Quinque folium 617
Q. Calabrum vertit Iodocus Valareus 741
Contra Quartanam 397.494.680

R

Rabbinus Moyses de Aegypto 183
Rabie possunt affici homines 215
Radicula rhaphanus 340
Radicula herba 404
Radix consecratrix 3
Radix ponti 430
Radix sylvestris 729
Radix Idæa 619
Radix Rhodia 620
Ramel quid 311
Rana, & rana piscatrix 259
Ranunculus 415
Rapa beyarana 338
Raphaninũ oleum vomitum proritat 78
Rapistrum 398
Raponeolus, sylvestre rapum est 339
Rapum & rapa 338
Rapæ ingentis magnitudinis 338
Rasilis arugo 760
Razis liber de 60. animalibus 236
Razis locus 332
Recentiorum error 36
Regiæ nuces 223
Regionum varietas differentiam parit 230
Remel 311
Regius flos 529
Regius morbus 280. 628.637.710.
Reinosius medicus doctissimus 711
Remora aratri 451
Renibus conuenientia 83. 87. 221.326.645.761
Renum obstructiones 360
Resina liquida 107.114
Resina sicca abietis morbus est 114
Resina lentiscina 112

Resinæ quæ oleum, quæ aquam, quæ neutrum volunt 130
Resina laricæa 112
Resinarum facultates à Galeno descriptæ 114
Resina strobilina 114
Resinarum præstantissima quæ 115
Resta bouis 451
Rhabarbari facultates tres 433
Rhabarbaro nõ est adden da spica nardi 26.433
Rhabarbaro cinamomum miscendum 24
Rhabarbaro Mesues tribuit quæ Rheo debentur 432
Rhabarbarũ ponticũ 430
Rhagades 137
Rhamnus 146
Raphanus radicula 340
Rhaponticum 430
Rheon Galeni & quomodo adulteretur 432
Rheu aluum subducit 113
Rheumatici affectus 440
Rhodia radix 620
Rhodium lignum 51
Rhododaphne 655
Rhus obsoniorũ & coriariorum 184
Ribes 153
contra Rigores 423.469
Ricininum oleum 72
Ricinus 717
Risus Sardonius 416
Risum mouentia 65.416
Rizum 319
Robertiana, Roberta herba 544
Robur & quercus 180
Ros Syriacus vel Cyrenaicus 185
Rosa hierichontis non est Amomum 40
Rosa & eius species 169
Rosæ Alexandrinæ vel moschatæ 171
Rosa Junonis 529
Rosæ exũgulatæ quæ 172
Rosæ incarnatæ solutiuæ sunt 170
Rosæ frutex, & temperatura 172
Rosæ partes 172
Rosam syluaticam quid vocet Scrib. Largus 162
Rosaceum oleum vel vnguentum 83

Rosaceum vinum 752
Rosaceum zuccarum 169
Rosatus syrupus solutiuus 171
Rosci pastilli 173
Rosmarinus 504
Rostrum porcinum, herba 366
Rubea minor 519
Rubea sylvestris 519
Rubia tinctorum 568
Rubigo ferri 760
Rubrica fabrilis 774
Rubrica sinopis 774
Rubus 612
Rubus canis 154
Rubus idæus 613
Ruellij error 7.16.20. 27.42.106.146.147. 157.321.399.402. 406.445.453.498. 582.608.626.630. 668.740
Rufus Ephesius 162
Rumex, eius species 342
Ruscus 703
Rusticorum theriaca, allium 392
Ruta 476.477
Ruta capraria 587
Rutinalis herba 505

S

Sabellica brassica, vel caulis flos 352
Sabina 127
Sacerdotis virile herba 409
Sacola, vel cardamomum maius Arabũ, nigella citrina est 20
Sagapenum 511
Sal, & salis spuma, & flos 764
Sal alkali 561.784
Sal Hammoniacus 785
Sal Indicum 310.785
Salamandra 287
Salamandra comburitur 287.288
Salax eruca cur dicta 382
Salicaria 582
Salicornia herba 561
Saliua 308
Saliunca 27
Salix, & salicis flores 177
Salix equina 622
Salmaticenses simplicium curam nullam habent 188
Salmonetus Hispanorum 256
Salmuria quid 263

Saluia 464
Samia terra 807
Samius lapis 807
Sambacinum oleum 93
Sambucus 727
Sampſuchinum oleum 85
Sampſuchus amaracus 85. 472
Sampſuchus 322
Sandalus ruber non eſt aſpalathus 59
Sandalorum tres ſpecies 59
Sandaracha foſſilis 781
Sandaracha græcorũ quæ 126
Sandyx, ceruſſa vſta eſt 766
Sanguinaria, & ſanguinalis herba 584
Sanguinarius lapis 795
Sanguis columbæ 305
Sanguis caninus 306
Sanguis 305
Sanguis concretus 299
Sanguinem mundificãtia 680.731
Sanguis draconis quid 611.771
Sanguis ex naribus 126. 442
Sanguis per vrinam 337
Sanguis nyctícoracis 306
Sanguinem ſiſtentia 183. 360. 398. 426. 445. 466. 584. 592. 610. 622.628
Sanguis ſalubriter bibi poteſt 307
Sanguinis expuitio 109. 182.398.589.612
Sannicula 589
Santonicum abſinthium 457
Sapo & vitrum ex qua herba conficiantur 626
Saponaria herba 404
Sapphirus lapis 802
Sarcocolla, ſiue carnem glutinans 514
Sardiana glans 182
Sardonia herba 416
Sardonius riſus prouerb. 416
Sarmentorum cinis 788
Satureia 471
Satyrion triphyllon 554
Sauina 127
Saxatiles piſces qui 263
Saxifraga 595
Saxifraga rubea 550
Saxifraga recentiorum, non

non est Dioscoridis saxifraga 596
Scabiosa herba 591
contra Scabiem 591.600. 777
Scammonia 724.725.
Scariola 367
Scarlea, sclarea 476.556
Scarlea orminium græcorum est 476. 556.
Scincus 290
Schistus lapis 796
Schœnanthum 43
Schœnanthum facile veteraſcit 44
Schœnanthi temperatura 44
Scilla 413. 414
Scilliticum acetum 414
Scilliticum vinum 751
Scirrhi 87
Scolopendra 246
Scoletia ærugo 760
Scolopendria 559
Scolymus 446
Scopa regia 691
Scordium 394.538
Scoria ferri 760
Scorodon 392
Scorodo praſon 394
Scorpio terreſtris 245
Scorpio marinus 246
Scorpij occiduntur ſalina 309
Scorpioides herba 742
Scrophularia 423. 665
Sebeſte fructus 218
Secacul herba 454.585
Securidaca 556
Sedum maius & minus 660
Selago 128
Selenites lapis 802
Selenuſia terra 807
Selinon petroſelinum vulgare eſt 490
Semen citri quid 209
Semperuiuum marinum 454
Semper viuum maius 660
Sena herba 498. 499. 500. 501
Senecio 667
Sentis canis 154
Sentis rubus 612
Sepia 254
Seplaſiariorum error 361
Sepum caprinum 300
Seps lacerta 289

Septineruia 358
Serapinum 511
Serapio exponitur 224
Serapionis error 55. 60. 688.
Serapionis interpretis error 16.212.216.
Serichatum Plinij narcaphthum Plinij est 59
Seriola 367
Seriphium 457
Serpentaria herba 406
Serpentarius lapis 804
Serpillum 471
Seri lactis temperatura 294.296
Sertula campana 473
Serum napum 344
Sesamum 322.323
Sesaminum oleum 75
Sesamoides placẽtulæ 322
Sesamoides magnum & minus 708
Seseli Aethiopicum, peloponnesiacum, creticum 482
Seseli Massiliense 481
Setanium mespilum 212
Sicla 355
Sicyonium oleum 71
Sideritis, solastrum 609
Sideritis secunda & tertia 610
Sidia 194
Sigillum Salomonis 585
Sigillum Mariæ 585
Silanus in nonum librum Rasis scripsit 430
Siler montanum 481
Siligo 317
Siliqua dulcis 198
Siliquastrum 402
Silphium 510. 511
Silurus piscis est sturno 260
Silybum 713
Sinapi 394
Sinapi rusticum 397
Sinapinum oleum 78
Sinapius Germanus vir doctissimus 94
Singultus 362. 437
Siser vel Sisarum 341. 342
Sison vel Sinnon 483
Sisymbrium 361. 362
contra Sitim 153. 188. 197. 209. 370. 438.
Sium, vel Sion herba 360

Smaris piscis 261
Smilax hortensis 387
Smilax arbor 654
Smilax aspera, lenis 701. 702
Smyrnion 493
Sodomeum stagnum 119
Solanum esculentum 643
Solanum furiosum 645
Solanum somnificũ 644
Solanum vesicarium 644
Solaris herba maior & minor 741
Solatrum 645
Soldanella 354
Solea calceamenti 272
Solis sponsa herba 631
Solidago 589
Solsequium 632
Somnifica 384. 485. 488. 627. 641. 644. 645. 693.
Sonchus 364
Sorbum 215
Sory 779
Sparganium spatula fœtida est 600
Spartum 712. 713
Spasmus 89. 127
Spelta 316
Spermaria herba 740
Sperma quæ augent 74. 76. 190. 326. 382. 391
Sperma minuunt 176
Spicanardus radix est 21. 23.
Spicanardi rhabarbaro non est addenda 26. 433
Spicanardi vera abundamus 93
Sphondylium & spondylium 505
Spina acuta 150
Spina Aegyptia 174
Spina alba bedeguar est 444
Spina alba differt ab alba spina 444
Spina Arabica vel Aegyptia 445
Spina buxea 173
Spinachia 343
Spinachia atriplicis genus est 350
Spodium cinerula dicitur 755
Spodium 755. 756.
Spodij loco quænam habentur

bentur 179. 188. 757.
Spongiæ 791
Spongiarum lapis 805
Spuma argenti 765
Squama æris 758
Squilla 413
Stachys 533
Stacte 91
Stacte, storax liquida est 91
Staphis agria 710
Statij Papinij locus 62
Stellaria herba 687
Stella maris herba 364
Stella terræ 648
contra Sterilitatem mulierum 688
Stercus 307
Stercus lacertæ 289
Sternutamentaria herba 403
Stibium, antimonium est 763
Stimmi alcohol 763
Stirpium differentia 3
Stœbe 591
Stœchas 460
Stœchas citrina 630
Stomachi morsus 24. 79. 280.
Stomoma 758
Stomachum roborantia 33. 79. 84. 390. 432. 455. 598. 743. 745. 747.
Stomacho aduersantia 391. 348
Storax calamita 97
Stratiotes fluuiatilis, aquaticus 674
Stranguria 567. 574. 585
Strigmenta balneorum 71
Strobili 108
Strobilinæ resinæ vires 114
Strobilus 446
Struthion 404
Stryges vere reperiuntur 305
Sturio piscis 260
Sturni cicuta nutriuntur 653. 707
Styrax 97
Styrax cur purulentus reperiatur 98
Suber arbor 181
Succharum 309. 310
Succhaha Arabum quid 445

445
Succharum rosaceum ex quibus rosis conficiatur 170
Succinum 136
Succus lycij 173
Succotrina aloê 454
Sudorem sistentia 84
Sudorem cientia 87.574.
Suilli fungi 656
Suillum lac 292
Suillus adeps omnium humidissimus 300
Suillus pulmo 267
Suis talus 280
Sumach 184.185
Sulphur 783
Supercilium Veneris, herba 610
Surditas aurium 51
Susinum oleum 87
Sycomorus 226
Symeon Sethy 384
Symon Sosiensis pharmacopola 695
Symphytumpetreum 588. 589
Syncope 201
Syracusana pruna 216
Syriacus succus 510
Syriacæ herbæ succus 515
Syriacus vel Syrenaicus ros 185
Syrupus de acetositate limonis 210
Syrupus de cichorea examinatur 338
Syrupus de succo Mercurialis 739
Syrupus rosatus solutiuus 171
Syrupus violaceus solutiuus 689

T

Tagus aurifer fluuius 773
Talasineria herba 668
Talchum 806
Talus suis 280
Talus à malleolo differt 280
Tamarindus 168
Tamarix & Tamariscus 142
Tanacetum 542
Tarantola genus phalangij 288
Tarraxacon 566
Tarum Aëtij, Plinij 58

Taurocolla 516
Taxil quid 330
Taxus arbor 654
Telephium 426.661
Tellinæ 241
Telinum oleum 85
Tembul Arabum mala-bathrum est 34
Terebinthus ac eius natura III.112
Terebinthina, vulgaris laricis est 107
Terebinthinum oleum 80
Teredines necat resina cupressi 124
Terminalium 66
Terra Lemnia 775
Terra rubra ex fornacibus 807
Terræ vermes vel intestina quæ 291
Testiculus castoris 257
Testiculus canis 553
Testiculus lutræ 257
Testiculus equi fluuialis 257
Testiculorum dolores 76
Testudines & harum pulpamenta 245
Teucrium pimpinella 524
Texendi ars ab araneo accepta 289
Thalassomel 749
Thalictrum 668
Thapsia 711
Thapsus barbatus 675
Theodorus Gaza 336
Theophrasti locus 192
Theriaca ex tribus rebus 223
Theriaca rusticorum 392
Theriaca falsa ab Arabibus paratur 91
Thlaspi 397
Thomas Lucensis pharmacopola 52
Thoracis fluxiones 24
Thracius lapis 798
Thus & eius genera, cortex & vsus 99
Thuris fuligo 104
Thuris manna 100
Thyites lapis 801
Thymbra 471
Thymiama 59
Thymus 470
Thymi flos 730
Thymelæa 726
Thymoxalme 750
Thynnus piscis & eius

partes 262
Tiberius Cæsar siser è Germania Romam asferri curauit 342
Tilia 158
Tipha à typha differt 317
Tithymalorum septem genera 718
Tomentum herba 544
Tordylum vel Creticum seseli 482
Tormentilla secunda bistorta est 581
Torpedo 247
Toxicum vnde dictum 649
Tragacantha 453
Tragium 625
Tragus 318. 626. 627
Tragopogon 385
Tragoriganum 462
Trasi 14
Tribulus 594. 595
Trichia 256
Trichomanes 698
Tricoccon mespilum 212
Trifolium 536. 681
Trifolium Burgũdiæ, siue magnum 388
Trifolium odoratum 682
Trifolium satiuum, acetosum 681
Trifolium syluestre 682
Trigla & cur sic dicta 255
Trincauellius Venetus medicus doctissimus 787
Trinitatis herba 597
Trissa 256
Triticum 312. 313
Triticum aliquando in lolium transit 323
Triticum nigrum 686
Tripolium turbit 296
Triton apud Olyssiponenses 239
Trixago, trissago 526
Trixago aquatica 538
Trochisci Alandach 730
Trochisci è rosis 173
Troglodytes 279
Tuber & tubera terræ 387
Tubera erumpunt tonitru 387
Tunica interior stomachi gallinarum 274
Turbit album radix alypi est 696
Turbit nigrum 721

Turbit album 721.731
Turdus sibi malum cacat. Prouerb. 518
Tussilago 139
Tussis remedium 7.88. 97. 439. 552. 540. 589
Tutia vulgaris non est pōpholyx, sed Cadmia 754. 785
Typha differt à tipha 546
Typographorum atramentum 116

V

Vacinia non sunt hyacinthi 156
Valeriana maior theriacaria herba dicitur 31. 32
Vallis illustris 120
Valentiana 31
Varolus Venetorum 257
Venæ sectio vnde adducta 257
Veneno aduersantia 122. 132. 209. 282. 365. 393. 523. 589. 652.
Venenosum mel quod 309
Venenum in cantharidibus 285
Venenum canis rabidi repullulat 244
Venerem prouocantia 57. 133. 190. 212. 361. 382. 411. 555. 556
Venerea herba 7. 555
Veneris corona herba 361
Ventriculi coctionem iuuantia 9
Ventriculo conuenientia 24. 59. 110. 201. 203. 214. 222. 441. 531
Veratrum albū, nigrum 705
Ventris fluxiones 24. 79. 84
Verbascum 675
Verbascum Idæum 67
Verbenaca recta et supina 633
Vermes necantia 357. 668.
Vermicularis herba 427. 661
Vermicularis ærugo 760

Vernix quomodo paratur 126
Verrucaria 741
Vertemnum 609
Verticillaris herba 505
Vertigo 122
Veſicæ dolores 568
Veſpertilionis ſanguis 306
Vetonica 579
Vigiliæ 377
Vina, aqua marina concinnata 751
Vina varia ex diuerſis plantis 753
Vinca peruinca 586. 704
Vincentius caprilis 498
Vinearum porrum 390
Vinum 745
Vini fex 787
Vinum abſinthites 753
Vinum Albanum 747
Vinum cotoneorum 751
Vinum Cretenſe 747
Vinum debile 746
Vinum ligni Guaiaci quomodo parandum 169
Vinum melitites 747
Vinum Maluaticũ 747
Vinum ex baccis myrti 752
Vinum Hippocraticum 753
Vinum medietatis 746
Vinum ex pyris 751
Vinum granatorum acidorum 752
Vinum nouum 747
Vinum reſinatum 752
Vinum roſaceum 752
Vinum ſcilliticum 751
Vinum vetus quale dicatur 746
Viola alba 551
Viola purpurea 689
Vipera & qui de illa ſcripſerint 248. 249
Viperæ partes extremæ an amputandæ 250
Viperarum adeps 301
Viperina herba 408
Virga cerui 269
Virga paſtoris 443
Virgæ vlcera 760
Virgilij et Columellæ conciliatio 156
Virgilij locus 156. 475. 613
Viride æris 760
Vis naga Dauci genus 497

Viſcum 517
Viſci lignum 518
Viſum acuunt 80. 423. 723
Vitellus oui 275
Vitex piper agreſte commune 176
Vitia ſylueſtris 388
Viticis genera 176
contra Vitiliginem 602. 662
Vitis vinifera 749
Vitis agreſtis 732
Vitis alba, nigra 733. 734
Vitis hederacea 614
Vitis & braſſicæ inimicitia 353
Vitri herba 614
Vitriolum 776
Vitriolum Romanũ 779
Vitrum ex qua herba conficiatur 626
Vlcera 122. 152. 140. 143. 157. 160. 174. 236. 323. 326. 360. 408. 420. 440. 456. 459. 485. 495. 508. 530. 538. 552. 561. 578. 584. 635. 645. 757. 758. 762. 780. 796.
Vlmus 139
Vltramarinum 769
Vmbilicus terræ 405
Vmbilicus veneris 663
Vnedo 211. 219.
Vnguenti & olei differentia 82
Vnguentaria glans 75. 186. 714.
Vnguentorum confectiones 82
Vnguentum roſaceum 83
Vnguentum elatinum 83
Vnguis in roſa quid 172
Vnguẽtum cinnamomum 92
Vnguinalis herba 629
Vnguis aquilæ herba 365
Vngula caballina 539
Vngulis odoratus 242
Vngulæ animalium 271
Vnicornis cornu vera nota 283
Vnicornium efficax antidotum 281
Vocem clarificantia 76
Volubilis ſpinoſa 701
Volubilis parua 614
Volubilis maior 702

Volucrum maius, herba 594
Vomitum irritantia 78. 282. 304. 348. 351. 573. 714.
Vomitum sistentia 79. 84. 126.
Vrceolaris herba 614
Vrina 307. 308
Vrina hominis omnium imbecillima 308
Vrinam prouocantia 13. 24. 33. 43. 45. 47. 99. 112. 286. 326. 337. 349. 361. 363. 382. 391. 447. 454. 476. 481. 496. 497. 537. 559. 585. 596. 601. 645. 691. 734. 743
Vrinam in potu Galenus non dat, Auicenna dat 308
Vrinæ ardor 74
Vrinalis herba 701
Vrsinum allium 393
Vrsorum adeps 301
Vrtica & eius genera 663. 664
Vsnea 54. 626
Vsta omnia si lauentur mitia redduntur 434
Vteri inflatio 544
Vteri dolores 586
Vua 714
Vua passa 744
Vua crispina vel marina 153
Vua taminia 710. 734
Vuandalorum regio 756
Vulnera 51. 118. 120. 137. 225. 275. 289. 305. 362. 398. 408. 426. 576. 578. 582. 584. 586. 589. 622. 623. 674.
Vulpis pulmo 267
Vuluaria 740
Vuluæ procidentia 109

X

Xanthion lappa minor 698
Xylo balsamum 48. 50
Xylo balsamum verum 48
Xiphium Plinij 599
Xyris gladiolus purpurea est 600
Xylocaraton 198

Z

Zea 316
Zedoaria 402
Zeilam insula apud Indos 36
Zibettum quid 56
Zigi herba 545
Zingiber 401
Zizipha 218
Zopissa 118
Zurumbet 402
Zythum 315

FINIS.

UNIVERSIDADE LIVRARIA DA

UNIVERSIDADE DE LISBOA

IN PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI DE MEDICA materia Librum primum, enarrationes Doctoris Amati Lusitani Medici præstantissimi.

ENARATIO IN DIOSCORIDIS PROOEMIVM.

QVOD MEDICVS non solùm herbarum ac simpliciũ medicamentorum notitiam tenere debeat, verum etiam eorum differentias, naturas, positiones, tempus collectionis, ac reposituram obseruare, in præsentia monet Dioscorides: cuius verba Galenus sapientissimè, vti solet, animaduertens lib.iij. de Compositione medicamentorum κατὰ γένη, id est, per genera, ita suadet, inquiens: Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, vt medicamentorum materiam cognoscant, ipsimet inspiciẽtes, non semel aut bis, sed frequenter: Quoniam sensibilium rerum cognitio sedula inspectione confirmatur, cuius rei indiciũ est euidentissimum, q̃ gemelli per omnia similes esse nobis visi, differentes iis qui ipsos inspicere consueuerunt, videantur. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam priusquam è terra eximantur, contemplari pulcherrimum est, dum fructus videlicet futuri sunt, dum eduntur, dum augescunt, & dum vigent. Hæc siquidẽ continua eorum speculatio docebit te, quando potissimùm ipsos decerpas, ac in siccis domunculis repositos custodias, ne à solis radiis exurantur, nec ab humiditate ex tecto, vel muris madefiant: id optime fiet, si domus neque subterraneæ sint, neque aliis vicinæ, neq; sub tegulis, sed feneſtras ad meridiem spectantes habeant, prope quas tamen medica-

menta reponi non debent.& ſubdit:Quiſquis igitur auxiliorum vndiq; copiam habere volet, omnis ſtirpium materiæ,animaliũ, metallorum, tum aliorum terreſtrium corporũ, quæ ad medicinæ vſum ducimus, expertus eſto, vt ex eis & exacta & nota cognoſcat: deinde in commentario meo, quem de ſimplicium medicamentorũ virtute prodidimus, ſeſe exerceat:niſi enim hoc modo inſtructus ad præſentis operis præſidia veniat, verbotenus quidem medendi modum ſciet,opus verò nullum ipſe dignũ perficiet. Hæc Galenus, cuius multa & varia ſimilia, conſultò prætermittimus, quæ hinc inde adducere poſſemus, Dioſcoridis verbis omnino adſtipulantia, & ad partem illam accedimus, in qua legitur, ex herbarũ medicamentis durare ad multos annos ſolum candidum & nigrum veratrum,reliqua ad triennium tantũ habere uſum. Quæ ſanè verba diminuta eſſe, certum eſt, quum vt ibidem in contextu collocata ſunt, falſa eſſe ſciamus, præſertim ex Theophraſto, lib.ix. de Plantarum hiſtoria, capite xiiij. dicente: Elleborus enim vel annis triginta vtilis eſt, malum terræ quinq;, aut ſex, vernilago nigra quadraginta, fel terræ decem,vel duodecim, pinguis hæc, ſpiſſaque admodum eſt: peucedanum quinq;, aut ſex, vitis ſylueſtris anno,ſi in vmbra & ſine ictu reſeruetur,alioqui putreſcit, & inanis,fungoſaq; redditur: & aliis alia tempora tribuuntur: Sed omnium medicamenrorum diuturniſsimum elaterium eſt opportunumq; quod vetuſtiſsimum. Itaque medicus quidã, vir haud inſolens,neq; mendax elaterium ducentorum annorũ virtute mirabili ſeruare apud ſe retulit, eo à quodam munere donatus. Cauſa quamobrem tam longo ſeruari tempore poſsit, humoris copia eſt, ea de cauſa vel cùm præciderint in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem ſiccari poteſt, ſed vſque ad quinquageſimum annum lucernis admotũ lumen extinguit: hæc igitur vis peculiaris iſti tribuitur. Hactenus Theophraſtus. Per quæ verba, ſatis percipitur proœmium hoc Dioſcoridis corruptũ, & acephalum eſſe, quod facillimè quiſque ex prædictis Theophraſti verbis ſatis reſtituere poterit.Nec enim credere eſt, Dioſcoridẽ ſic in portu impegiſſe, quum omnium in hac materia oculatiſsimus ac diligentiſsimus fuerit, & ea de cauſa Galenus præ cæteris illi

Dioſcoridis proœmium hoc corruptũ eſt.

Galenus

illi palmam tribuit, herbarum contentus inscriptione ab hoc ipso facta (vt ex proœmio libri sui sexti de Facult. simpl. medicamentorum percipitur) vbi ita legitur: At Anazarbeus Dioscorides, quinq; libris materiã omnem vtilem absoluit, non herbarum tantum, sed & arborum, & fructuum, & succorum, & liquorum, memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium: Et mihi vtique videtur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorum confeciſſe. Quibus proxima sunt illa, quæ lib. primo de Antidotis, ipse retulit, dicens: Sed traditum est abundè de tota medicinali materie quinq; Dioscoridis libris, à quo præter alia etiam olfactus, gustusq; qualitates, quibus potissimùm probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur discernunturq;, licet tibi condiscere, in nonnullis etiam visibiles qualitates non parum conferre reperies. Quum igitur Galenus Dioscoridi in historia medicinali primatum tribuat, in eo accuratè intelligendo, desudare iustum erit, quum (vt ille tradit libello de Antidotis primo) Medicum peritum esse oporteat omnium stirpium: Sin minus, at plurimorum & quorum vsus frequens est, genera ipsorum, aut si mauis differentiæ, Hæ sunt, arbores, frutices, herbæ, spinę, virgulta: Nam ea ab initio ad finem vt possis cognoscere, in multis terræ regionibus reperies, quemadmodum & ego in Italia offendi variis locis, quæ neque nascentia, neque aucta nouerunt hi, qui siccata tantum agnoscunt. At de iis satis, & ad Iridis caput calamum diuertamus.

Dioscoridi palmã tribuit in herbarum & simpliciũ deliniatione.

Stirpium differentiæ.

DE IRIDE.

Græcè, Ἶρις *Latinè Iris*, *Radix consecratrix*, *Lilium cæleste*: *Lusitanicè*, *Lirio decor de ceo*: *Hispanicè*, *Lirio Cardeno*. *Italicè*, *Iride*, *giglio azzurro*, *Lilio cæleste*: *Gallicè*, *des flambes du glayeul*. *Germanicè*, Gemeinblauu Gilgen blauu Schuuertel veiel vvrtz Himel Schuuertel. *Teutonicè seu Flandricè lelie*. *Arabicè Asmeni iuni*, *& Aiersa*.

Textus Primi Enarratio Prima.

Iris.

IRIS cuius tantum radix à medicis commendatur, ea est herba, quam hodie officinæ sub nomine Ireos monstrant, Quæ ideo Irisdicitur, quia eius flores, veluti Iris arcus cœlestis multis & variis insigniti sunt coloribus. Reperiuntur enim varij ij colores, in vnoquoq; flore, candidi, pallidi, lutei, purpurei, & vt plurimum cœrulei, vt facilè quis intelligere possit, Irim dici non ob diuersitatem colorũ in specie, sed in diuiduo potius. Quanquam non ab re esset quoque dicere, irim sic nominari, ob diuersitatem varietatemque colorum in specie repertorum, Quum Iris quædam albos flores habeat, alia luteos, alia vero pallidos, nonnulla autem purpureos, vt Ferrariæ in horto Magnifici Marci Pij adnotauimus, & eas diligentissimis discipulis nostris indicauimus: Imò hanc sententiam verisimam esse, varia Dioscoridis Græca exemplaria attestantur, cui Plinius subscripsit, lib. xxj. suæ Naturalis historiæ cap. vij. quum dicit: Floret iris diuersi coloris specie sicut arcus cœlestis, vnde & nomen. Cæterũ iris Illyrica, omniũ consensu cæteris præfertur, & omniũ est laudatissima, quanquam tamen in multis orbis regionibus, minoris licet nominis nascitur, nempe in Hispania, Germania, Gallia, & Italia: quæ si non Illyrica, aut Macedonica, quibus primas & secundas Dioscorides adscribit: bona tamẽ censenda est, & eo magis, quanto odoratior fuerit. Illyricæ vero, vt refert Plin

Iris varia.

Iris Illyrica cæteris melior.

Iridis Illyrica duæ species.

Plinius, loco à nobis citato, duæ sunt species, Altera rhaphanitis, ob similitudinem sic dicta, quam eius radix cum rhaphano habet: Altera rhizotomos, quarum melior habetur, quæ ad subruborem tendit, vt in præsenti loco Dioscorides tradit, à quo nec Plinius disidet: vnde qui Plinium in hac re à Dioscoride differentem contendunt, toto aberrant cœlo, quum Plinium superficie tenus tantum legant, virum alioqui grauissimum, raro solitum errare. Ex iis enim Mathiolus Senensis se offert, primo capite sui Dioscoridis Italice loquentis, Qui obnixè admodum eo loco Plinium errantem ostendere nititur, quum tamen Mathiolus ipse magis reprehensione dignus sit: Nam Plinius nihil quicquam à Dioscoride hac in re variat, vt tamen Mathiolum ipsum aberrantem conuincamus, audiant qui hæc legerint, si quis modo legerit, in primis verba per quæ Mathiolus errantem Plinium credit, adducamus è loco citato, quæ sic habent: Illyrica quoque duorum generum est, rhaphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa, optima quæ sternutamenta tactu mouet: hactenus Plinius. Per quæ Mathiolus Plinium accusat, quum innuere videatur, quod Rhaphanitis melior est rhizotomo subrufa, adeò vt subrufam postponat non subrufæ, quum tamen Dioscorides Iridem colore subrufo maximè laudet, & cæteris anteponat. At hæc tam parua, tamque minutula sunt, vt paucis opus habeant responsis, præcipuè si literam legerimus, vt in codice antiquissimo, ad hunc modum legitur: Illyrica quoque duorum generum est, rhaphanitis à similitudine, qua & melior rhizotomos subrufa. Sic enim legendo omnis diluitur dubitatio. Nec enim aliud quàm litera vna permutatur, vt facilè loco, qua, perperam postea dictio, quæ, scripta fuerit. Sed esto phrasis, vt in Frobenianis habetur codicibus, legatur, scilicet, rhaphanitis à similitudine, quæ & melior rhizotomos subrufa, proculdubio non inde elicitur, quòd rhaphanitis melior sit rhizotomo subrufa, imò contrarium qui vel mediocriter in lectione doctrinaque Pliniana versatus fuerit, deprehendet, quum dictio quæ, non referat aliud, quam rhizotomos, vt sit sensus. Secunda rhizotomos subrufa, quæ & melior.

Mathiolus Senẽsis falso Plinium accusat.

Quòd Plinius verò sic intelligendus sit, & quòd cum Dioscoride subrufam iridem laudauit, non aliunde comprobatum iri volumus, quàm ab ipso Plinio, qui seipsum declarat, & cum Dioscoride subrufam iridem laudat, lib. xxj. cap. xx. quo iridis prosequitur iuuamenta, dicens: Iris rufa melior quàm candida, Hæc ille. Quibus clarius aut apertius nihil dici potest: vt merito Mathiolus Senensis accusandus sit, quum Plinium sic immeritò vellicet lancinetue. Cæterũ Galenus libro de Antidotis, de iride posteritati memoriam reliquit, cuius verba, vtinam Andreas Lacuna Hispanus vir sine cõtrouersia doctissimus, in Galeno à se in epitomen redacto, non in vniuersum prætermisisset, sed ea potiùs pro coronide subscripsisset, quum nusquam quod sciam, de iride Galenus mentionem fecerit quàm in eo loco, nec enim in libris de Facultatibus simplicium medicamentorũ, de iride quicquam reperies: proinde locum è libro de Antidotis in hunc nostrum transcribere non ab re est visum, qui ita habet: Illyricam iridem Andromachus post rosas iniiciendã censet. Quem sermonem ne obiter inaudias, ceu & de alio quodam medicamento, de quibus dicturus sum infrà, optima in unoquoq; genere quale sit, edocens, polium itaque & chamedrys Romam apportantur paulò præstantiora his quæ in Italia nascuntur. In quibusdã enim locis Italiæ non multo inferiora crescunt, illis annis quibus ver totũ non humidum euaserit, quemadmodum sæpe fit, vt assimiletur æstati. Verùm quum siccior aëris constitutio oboritur, ea quæ Italia profert aut Cretensibus similia, aut non multo deteriora quędam nascuntur, exempli gratia, chamedrys, chamepitys, hypericũ, gentiana, thlaspi, nigrum veratrũ, aliaque similia: Ac de iride non ita habet, nam si conferas eam quæ ex magna Libya Romam copiosissima affertur, tantum ab Illyrica abest, quantum mortuum corpus à viuo: non tamen in aliis nationibus ita multum abesse apparet: atq; in huius genere odoratiorem deligito, quemadmodum in aliis medicamẽtis. Vnumquodq; enim præstantissimum est, quod proprium generis sui odorem habet valentissimũ, quod ex multa inspectione singulis innotescit. & subdit: omnes itaq; prodiderunt, irim quidem esse laudatissimã, quæ in Illyricis nascitur. Hæc Galenus, rursus:

Andreas Lacuna taxatur.

Iris apud Galenum.

rursus:Illyrica regio,hodie Sclauonia dicitur,ex qua hodie quoq; ad nos iris optima affertur, quæ calida & sicca, prope tertium gradum temperamenti locatur, & ex ea eclegma in officinis, contra pectoris vitia paratur: Nam tussi vtilis est, & humores in pectore viscidos, & cõtumaces extenuat: communis autem iridos (nam Illyrica sicca ad nos defertur) succo,contra hydropẽ vtimur, non contemnendo profecto iuuamento, vt curatione.xxiij. Centuriæ primæ nostrarum curationum abundè diximus,vbi vnicam integram electuarij è radice cum melle parati, pro aluo subducenda propinamus: Imo & succi huius nostratis iridis,ad vnciam vsque vnam, non nunquam cum melle rosaceo colato, aliquando verò cum decocto senæ, vel aqua mellis mixtam præbemus.

Authoris Centuriæ curationũ.

DE ACORO.

Græcè, ἄκορον, Latinè, Acorum, Acorus, herba Venerea, galangua crassa: Hispanicè, Italicè, Acoro, Calamo aromatico, Gallicè, galanga: Germanicè Schuuertel vvrtz. *Arabicè vage & vgi.*

Textus Secundi Enarratio.

ACorus Venerea dicta herba, quæ ab officinis Sepiariorum Acorus simul vocatur, ea apud omnes, aquatica gladiolus, luteis floribus insignita putatur herba non sine tamen antiquo atq; inueterato errore, quum Dioscoridis in præsenti loco verba, cui in herbarum & fruticum descriptionibus fides est habẽda, sicuti Galeno, in earundem perscribendis naturis ferè illi conueniant. Nam vt radicis figuram præteream,quæ minime respondet, illius potiùs sapor astringit, & quasi insipidus quandam prę se frigiditatem fert,non ferè acris est, nec secum vllum adferens odorem,quæ vero acoro perneccssaria esse, tum Dioscorides, tum Galenus, atq; eius simia Paulus Aegineta testantur.Nec minus ex Plinio hoc satis probari potest,vt ex dicendis patebit: vnde mirari satis nõ possum, quo modo Ruellius Gallus,vir alioqui doctissimus, in hunc condescenderit errorem, vt apud illum est legere libro ij.sui voluminis de natura stirpium,eiusdem numeri capite. proinde quum acorus aquatica hæc gladiolus

Ruellius Gallus taxatur.

Acorum.

Author ab hinc. 15 annos cõmentarios in Dioscoridem scripsit.

non sit, quid nã sit, dicendum est. Nos qui ab hinc quindecim annos commentarios in Dioscoridem edideramus, scriptũ reliquimus, quòd cõmunis calamus aromaticus acorus apud Dioscoridẽ erat. Quam opinionem Manardus Ferrariensis, Euritius Cordus, & ex nouissimis, Mathiolus Senensis, pro vera affirmarunt: vnde Ioãnes Agricola Ammonius Germanus vir doctus, statim in initio libri primi sui de Herbaria medicina ita tradit: Acorus verus quid sit fortasis ignoratur, Manardus, Cordus, & Rodericus Lusitanus succedaneo vtendum esse censent calamo illo nostro aromatico, siquidem hic nomini suo non satisfacit. Nicolaus Leonicenus, & Antonius Brasauolus, quam officinæ galangam vocant, verũ putant esse Acorum, quoniam huic descriptio tota sit conueniens. Hæc ille. In lucẽ enim superioribus illis annis commentarios, sub nomine Ioannis Roderici Lusitani, euulgauimus. Nunc vero, rem ipsam pensitatius aduertens, ab hac libere desistimus opinione, quum magis inclinat animus, huic adhærere alteri, videlicet, quòd galanga crassus verus acorus sit. Quam intelligens Apuleius Veneream vocauit, raramque inuentu, suo æuo dixit. Quòd vero crassa hæc galãga verus sit acorus, testatur radicis ipsius figura, quæ omnino acoro respondet: tum sapor ipsius acer ad amaritudinem tendens, vt adnotat Galenus, nec gratus in ea quoq; deest odor. Quantum vero ad colorem attinet, in quo maior vel tota apparet difficultas, quum galanga nigra ad rubedinem vergens est, Acorus vero, vt tradit Dioscorides, albus esse debet, & candicans. Plinius hanc

Author Ioannes Rodericus Lusitanus est dictus Doctor Amatus.

Galanga crassa verus acorus est.

animad

animaduertens dubitationem, illi occurrit, et eam diluit, libro ſuo Naturalis hiſtoriæ xxv. capite. xiij. ita iniquiés: Acoros, iridis folia habet anguſtiora tamen, & longiore pediculo, radices nigras, minuſq; venoſas, cætero, & has ſimiles iridis, guſtu acres, odore non ingratas, ruptu faciles. Optimæ Ponticæ, deinde Galaticę, mox Creticæ, ſed primæ in Colchide iuxta Phaſim amnem, & vbicunq; in aquoſis, Recentibus virtus maior quàm vetuſtis, Creticę candidiores Ponticis. Hæc Plinius. In quibus, inquit, Acorus Ponticus optimus eſt, qui radices nigras habet poſſidetq;, quales in galanga conſpiciuntur craſſa: in parte præcipuè exteriore ſuperficiali, ad rufedinem vergentes: Sed in hoc quod ſubdit Plinius, Creticæ candidiores Ponticis, in quo abſurdum aſſerere videtur, quum Creticas radices candidiores Ponticis inſinuet, ac ſi Ponticas candidas dixerat, quum potius eas nigras præfixit, omnem ſuſtulit dubitationem: exponēs vtiq; Ponticas acori radices candidas eſſe, quo ad partes centrales interiores: ſed Creticæ Ponticis candidiores ſunt, in eiſdem partibus, quum vtræque nigræ in parte ſint exteriore. Nec enim Plinius tam lethargicus, aut obliuioſus in ſcriptis ſuis reperitur, vt ſit iudicare hic tam turpiter erraſſe, nec meminiſſe tribus antea verſibus ſcripſiſſe Ponticas acori radices colore nigras eſſe. Intelligendus igitur Dioſcorides venit, quum inquit, acori radix primā habet bonitatis æſtimationem, quæ colore ſubalbida, denſa, & candicans eſt, in parte interiore, quum in exteriore potius nigricet cum quadam rufedine, vt in craſſa cōſpicitur galanga, cui nec folia iridis deſunt, vt ab iis accepimus, qui in Guineam nauigarunt, & eam inde eradicantes, ad nos ſingulis annis tranſuehunt, quanquam à Syria, & Babylonia eam quoque afferant: vnde multi herbarum conſectores, Cyperum Babylonicum eam cognominarunt. Alia vero galanga Indica eſt, quam ſeplaſiarij ſubtilem appellant, ſecundum ſui totum rubens, ex qua, conditum apud officinas paratum habetur coctionem ventriculi iuuans, & omnes frigidos dolores finiens. Cæterùm Galenus, acori, libro vj. de facultatibus ſimpl. medicamentorum ita meminit, dicens: huius radice vtimur, quæ guſtu modicè amaro eſt, odoreque non iniucundo: Itaq; facultatis calidæ eſt, & conſiſtentiæ

Plinij locus expenditur.

Acorus Galeni.

Leonicenus vir multa eruditiõe præditus.

Antonius Musa Brasauola.

Leonhardus Fuchsius.

Monachi Mesues enarratores hallucinantur.

sistentiæ tenuis, quare & vrinam mouet, & lienes induratos discutit, cerato idisq; crassitiem detergit, extenuatq;: ad quod succus præstantior existit. Calfacit enim, & siccat, in tertio ordine. Rursus, hanc sententiam ꝙ galanga crassa, verus sit acorus, primo adstruxit Leonicenus, vir multa eruditione præditus, quem postea secutus fuit Antonius Musa Brasauolus, mihi Piladea quadam amicitia coniunctus, vir & morum sanctitate, & eruditione non vulgari insignis, cuius quoque iudicio, subscripsit Leonhardus Fuchsius, in illo suo magno artificio confecto herbario. Patres quoq; qui nuper Mesues Antidotarium enarrarunt, galangam, radicem iunci odorati esse contendunt, non sine ingenti errore: tamen, vt omnes vel mediocriter in re herbaria exercitati norunt. Proinde contra illos non opus est incedere, quum satis reprehendatur id quod falsum esse omnes norunt. Quo nomine verò, Acorus istic communis apud Dioscoridem appelletur, id quarto libro dicemus.

DE MEO.

Græcè μεῖον ἢ μῆον, *Latinè, meum, Hispanicè, pinillo, Arabicè, mu. Athamanticum, anethum syluestre, fœniculus tortuosus. Germanicè* Baer vvrtz, &, Hertz vvrtz.

Textus tertij Enarratio.

DOleo quidem non mediocriter, quod non maiorem noscendis simplicibus, in Lusitania iuxta atq; Hispania, operam nauauerim, vt maior mea posset esse facultas, hisce præcipuè patrocinãdi, quibus herbarum cognitiones sunt cordi: non verò illis, qui quum palliotenus doctores haberi student, totam hanc operam herbarum tam imprudenter spernunt, quàm insigniter ignorant, quibus quid in præsentia precemur, nisi aliquando meliorem mentem dari, vt quod hactenus sunt aspernati, agnoscentes, malint semel bene recurrere, quàm semper (quod est in prouerbio) male currere. Nam tunc melius nobis liceret cum hisce tum hominibus nostris sperare, qui illorum ignorantiæ, non sine maximo vitæ periculo

sunt

Meum.

sunt obnoxij, quod optimè posset esse indicio Meu herba: Quæ quum in Hispania famigeratissima sit, tamen hactenus ab illis est ignorata, & quanquã assiduis eorum importunisque calumniis ab hac cognitione fuissẽ deterritus: tamẽ persuaderi nõ potui, vt eam penitus abiicerem, quod factum est, vt si non omnes, saltem bonam dum illic ageremus partẽ cognouissẽ, inter quas Meu fuit: quã in Hispania nasci, Dioscorides, præ cæteris in hac re diligẽs scrutator, est author. Est igitur, Meu herba, caule, & foliis anetho similis, verùm crassior, radicibus comosis, obnigris, in obliqui rectumq; sparsis, & frequentibus, qua de causa hodie multi tortuosũ fœniculum, siue tortuosum anethũ appellarunt heæ: Cæterùm radices, in medico vsu à multis desiderantur, quæ facilè ex Hispania, & montibus Bononiensibus in multas orbis partes vehi possunt. Nam olim mihi, quosdam Germanorum agirtas conueniẽti, qui in Antuerpiam tanquam celebre emporium, non paucas herbas adferre solent: quidam, inter alias quasdam radices ostendere, suo nomine berrouertez appellatas: quas tamen meu esse herbæ, summopere contendebat, quum ex herba folia, caulemq; non dissimilia anetho habente se collegisse affirmabat, eaque de causa, ab officinis Germaniæ, pro vero meo habebatur: cæterùm minime ita se rem habere, illud mihi indicabat, quòd præter discrepantẽ figuram, non erant odore, quem aromaticum meon Hispanũ habet. Nam multi quoq; Itali pharmacopolæ pro vero meo quasdam indicant albas radices, daucum odore referentes, quæ non multum ab illis

Meu in Hispania herba famigeratißima.

Meu tortuosum fœniculum.

illis quibus Germani vtuntur absunt. At re vera, verum meum in Italia nascitur, in montibus præcipuè Bononiensibus, ex quibus Herbarij quidem diligentissimi ad nos attulerunt illi nõ nisi à nobis in Hispania conspecto, simile, quod Dioscoridis historiæ in vniuersum respondet: nam radices exterius nigræ, intus verò albæ sunt, quarum odor similis illi est, quem fœniculum siccum ex se spirat, suauior tamen: earum quoque sapor, non admodum acutus erat, aromaticum quid præ se ferens: quæ in infima parte capillatæ, comatæ'ue adeo reperiuntur, vt spicã nardi quicunq; has radices viderit, primo intuitu esse dicat. A quibus argumentum non mediocre desumimus, quòd spica nardi passim officinis obuia, radix potius, quàm plãtæ summitas sit, vt suo dicemus loco, quum Galenus ita esse nobis antea dixerit. Curabunt igitur deinceps pharmacopolæ, verum meum non solum ab Hispania, sed etiam montibus Bononiensibus habere, quum ibidem verum & Athamanticum reperiatur: sic dictum, quia ab Athamante inuentum. Nec enim veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tempore meum in Italia non nisi à paucis medicis seri, vt apud ipsum est legere lib. xx. capite xxiij. quem secutus postea Marcellus Virgilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit, nunc quod sciam, nullum Italiæ meon est: Ob quæ verba, Mathiolus Senensis, in Italia quoq; meum nõ reperiri clamat. Imo contra Patres Mesues interpretatores acriter agit, qui in Calabria & Nursiæ montibus meum nasci, & inde eradicasse affirmant, quod ita esse credederim, quum apud Bononiam quoq; nascatur, vt testes sunt, Nicolaus Nicolucius pharmacopola Ferrariensis, & Gaspar de Gabrielis, nobilis Patauinus, harum rerum maximus indagator, & qui publicè rem herbariã apud Ferrarienses profitetur. Accusandus igitur Mathiolus potius est quum negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentissimi patres, qui desudantes, Nursiæ montes, vt eam inde eradicarent, ascenderunt. Interdum tamen auarus pharmacopola si hac caruerit radice, Galeni & Aeginetæ consilio, in suis Antiuallomenis, succedaneis dictis, myrobalano, id est, glande vnguentaria, vti debet: est enim

Meu veriũ in Italia nascitur.

Spica nardi radix est.

M. Virgil.

Mathiolus fallitur.

Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus.

Glans vnguẽtaria, ben Arabum est.

enim glans siue nux vnguentaria, ea quam Græci myrobalanum, siue balanum myrepsicum vocant, quam myropolæ, vnguentarij dicti, Arabica voce, ben appellant, & ea pro conficiendo oleo, ac suffitibus maxime vtuntur, vt iiij. libro, cap. clxj. copiosius dicemus. Cæterùm est meum, vt testatur Galenus lib. vij. de Facult. simpl. medicam. calidum tertio ordine: siccum verò secundo, vt eius hæc indicant verba: radices eius sunt calidæ tertio excessu, in secundo siccæ, proinde vrinas mensesq; mouent, quòd si liberalius sumantur, capiti dolorem conciliant. *Meum Galeni.*

DE CYPERO.

Græcè, κύπειρος, Latinè, cyperus, cyperus odoratus, angulosus iuncus, triangularis iuncus, quadratus iuncus: Hispanicè, iuncia de olor & iuncia auellanda: Lusitanicè, iunca de cheiro, Albafor: Gallicè souchet: Germanicè, Vuildargalgan: *Longobardicè, tricola. Arabicè, saherade. Italicè, Cypero.*

Secunda species cyperi.

Secunda species Cyperi, Latini, Curcuma officinarum, radix Indica.

Textus quarti Enarratio.

COnsultius mea sententia esset, si in præsentia cyperi tres species potiùs describeremus, quàm duas tantum, quum re ipsa conspecta, ita esse comperimus: nam altera species, iuncus est, folia porri in parte decliuiori habens, longiora tamen & exiliora, in cuius cacumine minuta sunt, inter quæ semen exoritur: cui caulis cubitalis & maior inest, qui plerunq; quadrangularis conspicitur, nam radices rotundæ, nonnunquam oblongis oliuis sunt similes, nigræ, suauiter olentes, & gustu aliquantulum amaricantes: hanc verò Cornelius Celsus verus Hippocratis imitator, libr. iij. suæ medicinæ capite xxj. quadratum iuncum appellauit, cuius in aquosis & palustribus plerunq; nascentis radices, medico vsui seruantur: quibus vniuersa Hispania abundat, nec opus habet Syriacis, *Cyperus quadratus iuncus à Cornelio Celso appellatur.*

Cyperus

cis, quas ſua voce præcipuè Salmanticēſes pharmacopolæ, auellanada vocant. nec enim in Italia præſertim Longobardia deſunt, ſed myropolæ parum curioſi, communioribus radicibus earum loco vtuntur. iis autem radicibus affinis cùm voce, tum figura, alia radix, quam vniuerſa Luſitania iuxta ac Hiſpania, iunca auellanada vocant: quod verbum tu rūdius ſed ſignificantius, iuncum auellanam vertas, quæ ex Aethiopia & inſulis circumiacentibus in Luſitaniam deferuntur, magnitudine auellanæ nuclei, vnde nomen traxiſſe videtur, colore exteriore ſubpallido, nam intus lactea eſt. capiti etiam, vt illud obiter attingamus, non mediocriter conducit. Hanc quoque radicem Venetiis, apud pontem Rialtæ, vēnalem videre eſt, quam ibi ſua voce Traſi vocant: quæ licet ex Aethiopia, præcipuè ex inſula ſancti Thomæ, æquinoctiali ſubiacenti ad nos afferatur, in Italia quoq; naſci certum eſt, vt ij qui Veronenſes campos percurrerunt norunt: quam radicē ibidem ex herba ferragini, ſecalæ, ſiue centeno dicto perſimili eradicant. Secūda autem ſpecies Cyperi, vbiq; in aquoſis comperitur, foliis à prima non diſſimilibus, caule tamen triangulari, cuius radices oblongę, tortuoſæ, nigræ, ad rufedinem vergentes ſunt, ſed multis implicitis internodiis, quæ iucundè ſpirant, & parum, ob nimiam contractam humiditatem, amaricant. Hanc Plinius libro xxj. cap. xviij. triangularem appellauit iuncum, cuius radices, Hiſpaniæ & totius Italiæ mulierculæ, aceto paratas, pro odoramento, ac ſuaui ſuffitu recondunt: Nec communiores officinæ, alias,

Iūcus auel lana quid.

Traſi.

alias, præter has radices, pro vero Cypero monſtrant habéntue, quum tamen illæ primæ, oliuis ſimiles, à Dioſcoride, vt præcipuæ comendentur. hanc verò ſecundam ſpeciem Cyperi nominari cupimus, cui veluti & primæ, Dioſcorides caulem, non quidem triangularem, aut quadratum ineſſe dixit, ſed anguloſum potius, vt cautos nos redderet, & cyperus & triangularis, & quadratus reperiatur. Item quod melius eſſet, triangulari illo, radices oliuis ſimiles habente vti: quanquam & altero, pro vero dexterrime vti poſsimus, pro vt hoc tempore myropolæ continuo factitant. Cæterùm Plinius lectorē in præſentia monitum deſiderat, ne nominis vicinitate decipiatur, quum Cypirus longe alia ſit res à Cypero. Eſt enim Cypirus herba, quam xyphion Græci appellant, noſtri vero gladiolū, bulboſas radices habens, de qua lib. iiij. mentionē faciemus. At licet Plinius hæc ſuadeat, apud Theophraſtū tamen, Cypirum pro hoc de quo agimus capi nouimus, anguloſo ſcilicet, odorato, cuius radices, teſtatibus Galeno, ac eius ſimia Paulo, libris ſeptimis huic dicatis negotio, excalfaciunt, ſiccantque abſq; morſu. Quare humidioribus vlceribus, cicatricem mirabiliter inducunt, quibus & inciſoria quædam ineſt vis, qua calculos comminuunt, vrinamq; & menſtrua promouent. Tertia Cyperi ſpecies quam Dioſcorides ſecundam facit, ex India ad nos vſq; fertur. radix gingiberi figura, ſapore & odore non abſimilis, vnde fit quod frequenter inter gingiber reperiatur: nam commanducata crocatum ſputum reddit, & ex ea Dioſcorides pſilothrum, ſiue depillatorium parari inquit, id quod nos experimento compertum habemus. Vt tamen rem de qua agimus qui hæc legerint, noſcant, ſcire licet, quod Cyperus iſte Indicus, ea eſt radix, quam communiter officinarū ſeplaſiarij Curcumam nomināt. Nec enim in hoc ambigendum eſt, quum inter ſe adeo conueniant, vt inuitè hoc fatendum ſit: ſed in hoc animaduertendum duximus, quod Curcuma hæc quæ paſſim in officinis monſtratur, non ea eſt, quam Serapio capite ccxciij. deſcribit, quum ibi potius chelidonium maius & minus Serapio pertractet, vt cuique conferenti ea quæ in ipſo capite inquit, cum iis quæ à Dioſcoride deſcribuntur, capite de chelidonio, facilè patebit.

Cyperus triāgulatus et quadratus.

Cyperus et cyprus differunt.

Cyperi tertia ſpecies.

Cyperus Indicus curcuma eſt.

Curcuma officinarū.

patebit. Hinc enim error ortus est, vt hucusq; crederetur, quòd curcuma hæc officinarum, non cyperi sit radix sed chelidonij potius: imò pharmacopolæ chelidonij radicem, ob magnam quam habet cum vulgari curcuma similitudinem, curcumam appellant, nec aliter interpretantur quum curcumā legunt, quod, id est, radicem chelidoniæ, ignorantes radicem hanc ex India delatam, cyperum istum apud Dioscoridem esse. sed re vera firmiter crederem Serapionis interpretem, ansam aberrandi pharmacopolis dedisse, non vero ipsum Serapionem, quum rauroch, verbum Arabicum, chelidoniam significans, interpres curcumam verterit, vnde postea pharmacopolæ, vt diximus, curcumam chelidoniæ radicem esse semper hucusq; crediderunt: quum tamen Serapio ipse de hac Indica curcuma, sub cyperi nomine egerit, Dioscoridem imitatus, vt apud ipsum est legere, cap. clxxxix. Cæterùm Ruellius Gallus, libro sui voluminis, ij. cap. iiij. Cyperum hunc Indicum, radicem quandam esse, quam officinæ terram meritam appellant, ait, quam nisi curcumam hanc officinarum intelligat, procul dubio vt nouistis, errat.

Differt à Serapionis curcuma.

Serapionis interpres errat.

Ruellius errat.

DE CARDAMOMO.

Græcè, καρδάμωμον, Latinè, Cardamomum, Cardamomum Indicum, Cardamomum maius: Arabicè, cordumeniū. v. cordumeni vel Cardameni: vulgò cardamomo, Germanicè Cardamomelin.

ARABVM CARDAMOMVM.

Arabicè, Sacola, Latinè cardamomum minus, Malagueta, maligreta, granum paradisi: vulgò malagueta.

Cardamomum aliud minimum: Melanthij species: Serapionis maius est.

Textus

Textus quinti Enarratio.

NIsi celebre illud aroma, quod ex India, præcipuè Cananoris insula, aduehitur, Græcorum cardamomum sit, vt illud dignoscamus vate proculdubio opus habemus, cardamomum dico, angulosum granum, nullam exactè figuram habens, in siliquis, ciceris cuiusdam modo, nascens, quod officinæ (absoluta voce) cardamomum appellant, vel cũ additione cardamomum maius, vel Indicum cardamomum, quod an cum hocà Dioscoride & Græcis depicto sit, vnum cum altero conferre opus est, nam Dioscoridis præsens cardamomum vt bonum sit, decet contumax frangenti sit, plenum, densum: item, quod odore caput tentet, gustu acre & subamarum: Cardamomum verò Indicum à nobis descriptum, granum angulosum est, subrufum, sapore non adeo acre, in siliquis quibusdam nascens, quæ omnia tantum absunt ab altero, quantum cancer abest ab anguilla: quo factum est, vt omnes hucusq; scribentes, cardamomum hoc Indicum, non esse Dioscoridis, aut Græcorum cardamomum, dixerint. At mea sententia fallũtur, viri alioqui eruditissimi, quum parum animaduertant, Græcos homines, crebro arbores, frutices, plantas, arbusculásue, ex quibus fructus vel semina colliguntur, describere, fructibus vel seminibus ipsis intactis, vt in carpesio facile videre est, ne quis mihi falsum loqui obtrudat: de quo quum Galenus libro de Antidotis primo loquitur, inquit: festucas tenues quasdam persimiles surculis Cinnamomi esse odore & sapore valerianæ non absimiles, illius tamen fructum subticuit, qui Actuario viro Græco doctissimo teste, cubeba officinarum est. Dioscorides igitur arbusculam cardamomum dictam delinians inquit, illud probatissimum esse, quod ex Comagene, Armenia, & Bosphoro affertur, quanquam in India, & Arabia nasci quoque tradat, difficulter frangibile, plenum, & præclusum: quod enim tale non erit, non bonum dicendum est, quibus addit, vt bonitas huius ligni exactius dignoscatur, quod tale sit, vt odore sensim tentet, gustu acre & subamarum: quæ omnia ligno cardamomi conuenire non dubito, quin potius certus sum,

Carpesiũ cubeba est.

& experimento compertum habeo, omnes has dotes, quas Dioscorides suo tribuit cardamomo, in siliquulis cardamomi reperiri, præcipuè recentibus, vt olim Antuerpiæ, ad quam omnium aromatum ex India, & aliis exteris regionibus magnus est confluxus, exactè nouimus: nam vetustate confectæ siliquæ, nullam prædictarum ferè conditionum habent, veluti omnes sunt, quæ in Italiam aduehuntur. Describit igitur, vt receptui canamus, Dioscorides, fruticem, siue plantam cardamomi, non verò semen ipsum. At Plinius, semen potius quàm lignum delineat, vt apud illum est legere lib. xij. cap. xiij. vbi illius quatuor facit genera, quorum secundum, hoc Dioscoridis est cardamomum, de quo Andromachus in descriptione sic cecinit, & cardamomum quod tenet Indus ager. Nec enim hodie, apud Indos cum quibus magnum est Lusitanorum commercium, aliud prorsus cardamomum nominatur, vel reperitur: vt demum fateri debeant, Cardamomum Indicum hoc, Græcorum esse cardamomum: quod Serapionis interpres ineptè admodum cordumeni, id est corui agreste, vocauit, vt apud ipsum est legere capite ccciiij. de Hardameni: vbi quoq; idem interpres taxandus venit, quum vice vertendi, Cardamomum pellit latos ventris lumbricos, dixit ascarides.

Cardamomi plàta, à Dioscoride describitur.

Cardamomum Indicum, Græcorum cardamomũ est.

At quum de Cardamomo agamus, non ab re erit de duobus quoque aliis Cardamomi generibus, quæ in officinis habentur, verbum facere, quorum vnum Cardamomum minus comparatione ad Indicum dictum, Cardamomum dicitur: quod tum intelligas velim, virtute siue aromaticitate, quum forma hoc maius sit, quod maliguetam à terra vnde eum deferunt cognominant, quanquam aliis granum paradisi magis appellari placeat: est enim hoc granum, rufum, pressium, in pyramidem vergens, quod ex Guinea regione Malagueta dicta, in Lusitaniam tantum adducitur, sapore acuto, acri, nam odore omnino caret, quod Græcis ignotum fuisse certus sum, testante id Auerroe, lib v. sui Collectorij, vbi enumerans ille aliqua quæ post Galenum fuerunt reperta: hoc Cardamomum cap. xxv. obiter attingit, quasi diuersum sit, ab eo priori cuius antea capite xxiiij. eiusdem libri meminerat: Imò Serapio quum de hoc agit Cardamomo

Cardamomũ minus malagueta est.

Cardamomũ minus ignotum Græcis.

maligue t

maligueta dicto, sub nomine Sacolæ, nec Dioscoridem aut Galenum, vt plerunque solet, adducit, quasi de re illis ignota agens.

Alterũ verò Cardamomi genus ab officinis receptum, semen subcitrinum est, anguloſum, boni odoris, saporis aromatici, pingue, puluerulentum, nihil à melanthio præterquam colore differens, quum melanthiũ nigrum sit, hoc verò vt diximus, subcitrinum, quod & nigellam vocant, de quo nec Græci aliquam fecere mentionem. NICAN. Vbi nam Arabes huius meminerunt Cardamomi? AMAT. eo capite in quo de Maligueta Serapio agit, & de hoc quoque sermonem fecit. NICAN. Sub quo nomine? AMAT. vt paulò anteà diximus, sub nomine Sacolæ, nam eo loco Serapio duo Cardamomi genera facit, maius & minus: Maius cortices habet, & capita sicut rosa, & sunt grana magna sicut nabach, aut maiora parum, & intra ipsa sunt granula parua, anguloſa, boni odoris, pinguia, puluerulenta, & delectabilioris naturæ quàm minus: Imo in sapore suo est stipticitas, & acuitas. NICAN. quid per hæc verba intelligit Serapio? AMAT. vt hæc quis deprehendat, plus sedentario studio opus habet, quum tamen tu celebris nostra hac ætate sis philosophus, & vir omnis antiquitatis & eruditionis amantissimus, at mihi Pyladea quadam amicitia coniunctus, non grauabor rem in medium afferre, vt ea conspecta, Serapionis mentem facillimè teneas, in iis enim calicibus semen, vt vides, subcitrinum, anguloſum, boni odoris, ac puluerulentum includitur, quod Cardamomum, vt diximus, officinæ appellant, alij verò, nigellam: hoc igitur Serapionem intellexisse hucusque sum arbitratus, quum cardamomum maius ibidem nominat. NICAN. ita esse res ipsa clamat, & Antonius Musa Brasauolus, harum rerum maximus indagator, & insignis hac nostra ætate philosophus, tecum sentit, non quidem in examine simpliciũ, sed siruporum potius, numero septuagesimo septimo. AMAT. Gaudeo equidẽ cum tanto viro sentire, quem tanti feci semper, vt propter illius humanitatem, ac admirandam sapientiam quam cognoui, per septennium apud Ferrarienses moratus fuerim. Est igitur granum hoc puluerulentum, nigella dictum,

Alterum cardomomi genus nigellæ species est. Nicander Toletanus vir doctissimus.

Anthonij Musæ Brasauolæ humanitas.

apud Serapionem maius cardamomum. Vnde Ruellius, in hac re, minime audiendus est, quum lib. ij. sui Voluminis stirpibus dicati, contendat, quod Cardamomum maius Serapionis, piper Indicum vulgò dictum sit, passim herba nascens, non multum à solano communi dissimilis, cui flores lutei insunt, in quibus fructus postea prodeunt quidem oblongi, pyramidales, cordis effigiem repræsentantes, primo virides, postea lutei, maturi verò quum sint, adeo rubri & lucidi fiunt, vt corallum esse appareant, intra verò fructum istum, semen lentibus paruis simile includitur album, adeo mordax & acutum, vt per se vel cum ipso fructu commansum, & linguam & fauces, igneo quodam feruore exurere videatur: hunc autem fructum tanti feruoris & acuitatis, Vulgus, piper Indicum nominat, quod Arabum non esse maius Cardamomum, vt falsò Ruellius contendit, vel ex hoc tantum probari potest, Quia maiori suo cardamomo, Arabes non tantum tribuunt saporis acumen, quod proculdubio, si nouissent, non prætermisissent. Item quod semen non angulosum vt diximus est, nec puluerulentum, quanquam in grano magno, vel alabastro quod in rosa conspicitur simili, reperiatur. Proinde cardamomum Serapionis maius, non esse hoc piper Indicum, sed potiùs à nobis granum illud angulosum, in officinis Cardamomum minimum, vel nigellam dictum, in confesso est. Nam Serapionis minus Cardamomum, vt diximus, maligueta est, vt conferenti notum erit, quam quoq; sententiam secutus fuit Andreas Bellunensis nouissimus Auicénę corrector. Cæterùm Galenus libro Succedaneorum suadet, vt quum Cardamomum defuerit, loco illius vtamur Cypero, vel saltem myrto. At quum non solùm suum, hoc est, Græcorum Cardamomum, sed ipsius potius multa alia nobis suppeditent genera, succedaneis opus non habemus: de quo Galenus septimo de Facul. simpl. medic. ita verba fecit, dicens: Quanto suauius magisq; fragrans nasturtio est, tanto & imbecillior ei calida facultas inest, nec enim vlcerare est idoneum, habet autem adiunctum quiddam amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto valenter psoras detergit.

Sacola siue cardamomũ maius Arabum: nigella citrina est.

Ruellius non bene sensit in cardamomo maiori Arabum.

Piperis indici fructus rubri pyramidales.

Cardamomum minus, Serapionis maligueta est.

Andreas Bellunsiẽs Auicennæ corrector.

Cardamomi facultas.

De

DE SPICA NARDI.

Græcè, νάρδ&, καὶ νάρδ& στάχυς, Latinè, Nardum & nardus, Spica nardi, Arabicè, ſtumbel, & Seubel: Hiſpanicè, Azumbar, Eſpiga ſil: Italicè, Nardo: Germanicè, Edel fremb, vvolriechend, *Spiken nardi: Gallicè, Aſpic d'oultre mer.*

Textus Sexti Enarratio.

Nardum.

QVi Luſitanorum nauigationes in Indiæ interiora cognouerunt, facilè perſuaderi poſſunt, Luſitanos ipſos, optima & vera Indica nardo abũdare: quod ita eſſe certius eſt, quàm hic à me multis monſtrari opus ſit: quũ quotãnis Luſitani inde ingentẽ claſſem omniũ genere aromatum ornatam in Luſitaniam vehant: Inter quæ, celebris nardi ſpica tantopere celebrata non deeſt, radix veri⁹ quàm ſpica, multis capillamentis diſſoluta, leuis, nigra, ad rufedinem vergens, odoratiſsima, ſimili odore cyperi, ſapore ſuaui, diu in ore permanente, ad amaritudinem aliquantulum inclinante, vt nullum, ſi modo fateri verum debeam, aroma celebrius, aut odore ſuauius, aut verius, ex vniuerſa India hac Indica Spica ad Luſitanos deferatur: vnde poſtea in multas orbis regiones diſtrahitur, rarò tamen in Italiam, quum Venetæ triremes in Tripolim Syriæ ciuitatem, per mare Ionium, quolibet anno nauigantes, inde inter alias merces, & varia

Spica nardi vera ad Luſitanos defertur.

ria aromata, ſpicam nardi quoque adferant, & poſtea vniuerſa Italia, è Venetiarum ciuitate tanquam cæterarum regina, ſibi comparent, non adeo tamen bonam, & odoriferam, vt illa quæ in Luſitaniam portatur: quanquam tamen contingat interdum Venetias optimam adferri, vt mihi hæc inquirenti Venetiis videre contigit, in ea præcipuè aromataria officina, cui Angelus pro ſymbolo eſt. vnde ſæpe ſum admiratus, cur Manardus Ferrarienſis, vir alioquin exercitatiſsimus, & cui veræ medicinæ ſtudioſi multum debeant, in epiſtolis ſuis ſcriptum relinquat, quod nardus hæc paſsim in Italiæ officinis habita, nec Indica, nec Syriaca ſit. At re vera, Manardi errorem, non aliunde euenire ſatis ſum conſcius, quàm ex ignoratione hac, videlicet, quæ nam plantæ nardi pars, ſpica hæc ſit, quam ſi exactè dignoſceret, non tam fœde procul dubio Manardus ceſpitaret: Libro enim vj. ſuarum epiſtolarum, epiſtola iij. inquit ille, Galeni mentem eſſe, ſpicæ nardi radicem, in theriaces compoſitione ponendam eſſe, non verò ſpicam ipſam, quam tantum ad nos afferunt, & vtinam bonam, ita enim ibi Manardus ſub iis verbis loquitur: carere nos Indica nardo, quis dubitet, qui ſpicam quidem vocari apud Galenum legerit, eſſe tamen radicem, ſed & in ea theriaces præparatione quàm cæteris veluti conciſam magis, & manifeſtiorem præfert Galenus, ſic ad verbum carmine quodam ſcribitur terebinthíque reſinam, nardíque radicem Indicæ: & ſubdit, ad nos vehitur ſpica, atque vtinam nardi eſſet. Suauitate enim odoris penitus caret, & ſaporis eſt valde ingrati. Item lib. viij. eiuſdem voluminis, epiſtola iij. tradit, quod in theriaces præparatione teſte Galeno libro de Antidotis præferendæ ſint radices tanquam virtuoſiores, ſpica neglecta: in quibus verbis, liquidò claret, quàm male Manardus Galenũ ibidem intelligat: quod non aliunde oritur, quàm quia vt diximus, nõ nouerat ille, quæ pars plantæ nardi ſpica eſſet, quæ dubio procul non alia eſt, vt ſuprà meminimus, quàm radix: id quod Galenus citato loco libri de Antidotis, facillime declarat, dicens: Iubet Andromachus adiicere nardum Indicã, ea verò eſt quam ſpicam vocant, non quòd ſpica ſit, radix etenim eſt, ſed quòd ſpicæ figuram habeat. Hæc ille, per quæ, niſi quis

ſaxeus

ſixeus ſit, percipiet, Galenum per ſpicam hanc Indicam, radicem intelligere, quum re vera radix & non ſummitas, aut plantæ ſpica ſit, dicitur tamen ſpica, quia ſimilitudinem quandam cum ſpica habeat. Non ab re, Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. tractaturus de nardo, capitis lemma præfixit, de ſpica nardi, tanquam parte totius herbæ nobilioris: ſciens vtiq; ille, quum de ſpica mentionem faceret, radicem ipſam pertractaſſe, vtpote plantæ totius partem præſtantiorem. nam ſi Galenus hoc aliter intelligeret, quod ſpica radix non erat, ſpicam ipſam relinqueret, & in titulo capitis, ſub nomine totius plantæ, vel ſaltem ipſius radicis partis nobilioris, & notabilioris totius plantæ ageret. At quum eandem rem eſſe ſciret, ſub ſpicæ nomine, de ea ſcriptum poſteritati relinquere par fuit. Cæterùm Plinius in hac re audiendus non eſt, imò potius parua illi fides eſt habenda, quum nardū longè aliter delineet, quàm res ipſa ſit, vt ex Galeno & Dioſcoride, in præſenti diiudicare eſt, nam lib. 12. eiuſdē numeri capite, ita de nardo ſcribit: frutex eſt graui & craſſa radice, ſed breui ac nigra, fragiliq; quamuis pingui, ſitum redolente vt cyperi, aſpero ſapore, folio paruo denſoq;: cacumina in ariſtas ſe ſpargunt, ideo gemina dote, nardi ſpicas ac folia celebrant. Hactenus Plinius, in quibus non ſolùm à veritate multum aberrat, ſed etiam multis & præclaris viris aberrandi anſam dedit, inter quos nominare eſt Hermolaum Barbarum, Ruellium, & Antonium Muſam Braſauolam, quorum priores duo, vt plerunq; adnoto, malunt pluries cum Plinio errare, etſi errantem noſcant, & manifeſtum errorem videant, quàm verum dicere. Ea de cauſa Ruellius capite 6. libri ij. in officinis à ſe nardum conſpectam Plinianæ nardo reſpondentē affirmat, quod falſum eſſe crediderim, quum multis qui hæc magna cura quæruntnunquā vel caulem, vel folia, aut feſtucas, radicemúe alteram præter ſpicam videre contigerit: quapropter, vt Mathiolus doctiſsimè adnotat, facetiſsimus ille Muſæ Senex fruſtra Venetias mittitur, ſi modo præter ſpicam, nardi folia, caulem, vel radicē comparare ibi ſibi debeat. pareat Amicus, quum magis amica ſit veritas ipſa, quæ nullius vel odio, vel amicitia deſerenda eſt: quum ſpica omnibus officinis obuia radix ſit, nec in fruticis ſummi-

Spica nardi radix eſt, non ſpica.

Plinio in deſcribēdo nardo parua fides danda eſt.

Plinius anſam aberrandi iſtis doctiſsimis dedit.

Mathiolus

tate eueniat, vt falsò Plinius dixit, & Ruellius credidit: imò nec Dioscorides, nec Galenus, partem nardi alteram vsui medico commendarunt, præter spicam ipsam, quam hic Dioscorides vt præcipuam plantæ partem (vt sui moris est, quum herbam aut plantam fruticemúe aliquã describit) delineat, quum inquit: habetque Syriaca nardus primum bonitatis honorem, quæ recens, non ponderosa, comosa, colore rufo, odoratissimaque est, & quę vna cum angulosi odorati iunci odore, breui spica, & amaro sapore sit: quæ itidem linguã exiccet, odoris suauitate diu permanente. In iis ergo clare Dioscorides spicam ipsam nardi depingit, quæ si nõ radix esset, vel radix altera res esset, de ea proculdubio dissereret, & illi, vt parti præcipuæ & in honore habẽdæ signa tribueret: sed quum spica in officinis habita, radix nobilis nardi sit, de ea vt præcipua, sermonem agere consequens fuit. Quod verò Dioscorides inquit numerosas ex vna eademq; radice prodeuntes spicas ex se mittere, easdemq; comosas, implicitasq; & odore viroso: nobiscum agit: quum ab vna præcipua radice, tanquàm cæterarũ matre, plures radices ceu spicæ comosæ implicitæ oriantur: vt simile videre cõtigit in quadam herba è montibus Bononiẽsibus ad nos delata, qua Meum esse deprehendimus, cuius radices infinitæ, ita in spicas diuaricabantur, vt spicam nardi esse, omnes videntes dicerent: inter quos erat Gaspar de Gabrielibus nobilis Patauinus, vir doctissimus, & harum rerũ curiosissimus, vt demum concludere debeamus, in nardo nullã præter spicam reperiri radicem, quum spica radix sit, non verò fruticis summitas: de qua Galenus, libro viij. de Facul. simpl. medi. ita tradit: calfacit excessu tertio, desiccat secundo cõpleto: constat ex astringenti, acri & leuiter amara substantia. Quare radix iecori & ventriculo cõuenit, & pota & admota extrinsecus vrinã ciet, morsus stomachi sanat, ventris, capitis, & thoracis fluxiones desiccat, valẽtior tamẽ est Indica, quæ nigrior, q̃ Syriaca existit. Cæterũ, hæc illa spica nardi est, quæ rhabarbaro, nõ vt malignitatẽ aliquam extinguat, sed vt viã laxiorẽ prębeat, miscetur: quãquã illius loco, potius cinnamomo vti melius est. Ex hac quoq; spica nardi in officinis paratũ oleum habetur: olim verò vnguentum concinnabatur, ut Galenus millies meminit,

Meu in mõtibus Bononiẽsibus reperitur. Gaspar de Gabrielib. Patauinus Spicæ nardi tẽperatura.

minit, & de eo quoque in Euangelio legitur.

DE NARDO GALLICA.

Græcè, κελτικὴ νάρδος, *Latinè*, *Gallica nardus*, *Celtica nardus*, *Celticum nardum*, *ſpica Romana*, *ſpica Celtica*, *ſpica Gallica*: *vulgò ſpica nardo*, *da Genoua*.

Secunda ſpecies.

Græcè, ψευδονάρδος, *Latinè*, *Saliunca*, *hirculus*, *ſpica communis*, *maſcula ſpica*: *Italicè*, *ſpigo*: *Hiſpanicè*, *ſpliego*: *Luſitanicè ſpique*: *Gallicè Aſpic*: *Germanicè*, Spica nardi.

Tertia ſpecies.

Græcè, ψευδονάρδος θύλδα: *Latinè*, *lauandula*: *Hiſpanicè*, *alhuzema*, *alfazema*: *Italicè lauanda*, *Gallicè lauende*: *Germanicè*, Lauendel.

Nardum Celticum.

Textus ſeptimi Enarratio.

QVantum herbaria medicina à maioribus noſtris neglecta, & cõtemptui fuerit habita, non aliunde, mea ſententia, argumentum quærendum eſt, quàm à Celtica nardo, quæ quum herba Italiæ famigeratiſsima ſit, illius tamen loco hucuſq; in officinis recepta ſit herba, nullum penitus habens ſaporem, aut odorem, oblonga, contorta, caule tenui, in quo minutiſsima inſunt folia, ad luteum vergentia colorem, nam tota ipſa herba, arborum muſcum figura

refert, imò ſparti cordam : quæ tantum differt à vera Celtica nardo, quantum crocus à crocodilo. Sed hæc & ſimilia non aliunde eueniunt, quàm ex, principum & ciuitatum rectorum auaritia, ignauiáve, qui medicos ſuos male alunt, nec eos iudices conſtituunt ſuper ipſos pharmacopolas: vt quum falſa pro veris venderent, eos carceri prius mancipatos, tanquam malefactores, & vitæ humanæ inimicos, pecuniaria pœna multarent : igni quæcunq; falſa, vel putida, aut corrupta, muſcidáve forent tradendo. nam tunc, mea ſententia, in vnaquaque ciuitate omnes inter ſe conuenirent pharmacopolæ de optimis captandis medicamentis, radiciſecas tranſmittendo in varias orbis partes, vt inde veras herbas, plantas, frutices, radices, ſemina, fructus, flores, lapillos, metalla, & ſi qua ſunt alia, portarent. quod ſi feciſſent, proculdubio non deeſſet in Italiæ officinis nardus Celtica, quæ non ſolùm in alpibus Liguriæ naſcitur, ſed Iſtria, Gallia, & aliis variis locis: herba longè à ſpica vulgari, & communi lauandula differens: illius tamen flores lutei ſunt, & radices tanquam ſpicæ, conſpiciuntur, quarum & caulium præcipuus vſus eſt. Curent igitur ſeplaſiarij deinceps veram Celticam nardum habere, quam è Liguria afferre facile poſſunt, vt nonnulli curioſi pharmacopolæ ad ſe deferendam inſtituerunt. De qua Galenus breuiter dixit, nardus Celtica, id eſt, Gallica, ad omnia eſt imbecillior dictis, præterquam ad prouocandam vrinam, nam calidior illis eſt, ſed minus aſtringit: hæc ille. Vnde mea ſententia, ſi rhabarbaro ſpica adiungenda eſt, hæc & non Indica adiungenda eſt. Cæterùm ſpica communis, à ſpicatis cæruleis floribus dicta, qua tonſores & balnearij in lixiuio vtuntur: ferè eadem cum lauandula eſt, niſi quòd maiuſculas ſpicas habeat, cuius folia tantæ ſoliditatis ſunt, vt frangi potius quàm plicari queant: vt merito Plinius lib. xxj. cap. vij. de ea ſub ſaliunca agens dicat, folioſa quidem eſt, ſed breuis, vt in coronas necti non poſſit, herba verius quàm flos, denſa veluti manu preſſa, breuiterq; ſui generis ceſpes, quæ in Pannonia & Noricis naſcitur, tantæ ſoliditatis, vt metallum eſſe ceperit. Etiam ſi mendosè, non ſoliditatis, vt vetus habet lectio, ſed ſuauitatis ſcriptum ſit, quanquam

Principum & ciuitatum auaritia.

Nardus Celtica in Italia naſcitur.

Celtica ſpica rhabarbaro adiũgenda eſt.

*

& Ruel

& Ruellius hoc minime animaduerterit, sed cùm cespitans in hac lectione incesserit, sic legendo, tantæ suauitatis, vt metallum esse ceperit, a: si metallum suaue reperiatur: sed de iis satis. Est igitur communis hæc spica Plinij Saliunca, vt Euritius Cordus vir verè cordatus in herbarum suo sermone testatur: non verò saliunca, Gallica nardus est, vt falsò credidit Leonicenus, quem sequi Ruellium audio. Quæ tamen Leoniceno, & Ruellio occasionem aberrandi dederunt, verba hæc ipsa Dioscoridis sunt, quæ in quibusdam non probatis codicibus comperiuntur, quæ ita habent: Nascitur Gallica nardus in Liguriæ alpibus, ab incolis gentis suæ vocabulo, saliunca appellata: quũ in melioribus, non saliunca, sed Gallica appellari comperiatur, vt ex Marcelli Verg. versione cõprehẽdere est. Est igitur cõmunis hæc spica, vt diximus, apud Plinium Saliunca: quanquã si quis apud Dioscoridẽ, sub nomine hirculi ob intensum quem habet odorẽ collocaret, qua idem Dioscorides queritur Celticam spicam adulterari, non multum à veritate aberraret: imò huic sententiæ subscribit Euritius Cordus loco à nobis signato. vtcunque tamen sit, nos pseudonardum eam appellamus, ex cuius floribus oleum hodie in Italia paratur tanti odoris & acuitatis, vt quemuis alium odorem sibi proximum facilè superet: qua de causa myropolæ & vnguentarij rarò in apothecis suis & vnguentariis tabernis illud habent, ne vnguentorum & rerum redolentium suauitas, ab illius odore superetur, suffocetúrve. Huic affinis lauandula est, hortis vulgatissima herba, quæ fœmina spica illius respectu dici potest, quum minor sit, breuiusculas habens spicas, sic dicta lauandula à lauando, quoniam ea homines maxime lauantur: & ex ea quoque aqua per campanam elicitur, & oleum paratur, quod fœdifragi pharmacopolæ loco olei spicæ nardi, ægrotantibus, contra stomachi frigidioris vitia porrigunt. Sunt enim duæ iste herbæ viribus non absimiles.

Euritius cordus laudatur.

Saliunca apud Plinium, vulgaris spica est.

Leonicen⁹ errat.

Ruellius errat.

Lauãdula herba.

CONSTANTINVS.

*

Longè aliter legitur apud Plinium: nam addit de suo, Amatus Lusitanus, in coronas: quæ voces, in Plinij codice nõ legũtur. Rursus omittit hæc verba: radici numerosè cohæret. Et hæc sequentia inuertit, cespes sui generis: Ac continentem clausulam resecat.

Tandem

Tandem obtrectandi studio, author alioqui de arte herbaria (in qua quidem vel vnius Plinij elegantia, hanc excusationem adimit: ornari res ipsa negat contenta doceri) tam benè meritus, quàm malè de lingua Latina, in qua vt nullus est, ita in illa summus, ac propemodum singularis, Plinij lectionem corrumpit, consultò, an insciente nescio, certè vt ex aperto, Ruellium doctissimum petat. Et vt vt sit, Plinij hæc verba de saliunca, tantæ suauitatis est vt metallum esse cœperit (eius bona pace dixerim) non assequitur. significat enim his verbis Plinius, propter odoris suauitatem, metalli loco expeti: vel vt metallum conquiri, quasi non sit minoris indicaturæ & pretij. Quæ enim, amabo, nostet Amate (ad te enim conuertetur oratio) metallicum herba conuenientia, si tantum in soliditate conferantur? vel quis tibi, aut Cordo concedat, Plinij saliuncam spicam esse communem, nisi qui Plinium, cæterosq; herbariæ scriptores non legerit? Sed hoc controuersum, alio loco transigemus. verùm quod postremo loco ponendum, quis te ferat vt philosophum, ac non potius vt physiologiæ ignarum coarguat, cùm hoc loco ita ineptè philosopheris? Cuius folia tantæ soliditatis sunt, vt frangi potius quàm plicari queant. An non etiam solida permulta plicantur, inter quæ aurum & ferrum? Sed (ò bone) nihil flecti potest, quod lentum humorem & sequacem non habeat: è diuerso verò, flexile, nec fractu contumax quicquid lentore præditum est. Quod igitur flectatur, aut disiliat causa non est, quod solidum & compactum, aut cauum & rarum sit: sed quod tenaci & viscoso humore, plus minusve, abundet, aut careat. Quare hoc totum, iudicatò retracta amicè admonitus: vel nobis ita esse, saltem rationibus ostende: in quo omnibus facies satis, mihiq; priuatim quàm gratissimum.

DE MONTANA NARDO.

Græcè, νάρδος ὀρεινὴ: Latinè, nardus montana, montanum nardum, vulgò montano nardo.

Textus octaui Enarratio.

Nardus montana vera.

VEra montana nardus, ex Syria quum hęc scriberem, ad me delata est, cuius radices sunt solidæ, graues, subnigræ, semidigitalis longitudinis, hastulæ regiæ radicibus persimiles, graciliores multò tamen, ex se optimum expirantes odorem, quas Italia hucusq; nunquam vidit

vidit. eas tres nunc Ferrariam mittimus, vt doctíſsimus Braſauola diſcernat, quantum hæc ab ſpica Indica differat: de qua Galenus, vt ſuperius retuli, ita inquit: plurima in Cilicia naſcitur, ſed prædictis infirmior.

DE ASARO.

Græcè, ἄσαρον, νάρδος & ἀγρία: Latinè, Aſarum, ruſtica nardus, nardus agreſtis, vulgò: Hiſpanicè, aſara baccara: Italicè, aſaro: Gallicè, cabaret: Germanicè, Haſel vvrtz. *Arabicè, Aſaron.*

Enarratio nona.

Aſarum.

Aſari & cyclamini differẽtia.

ASarum, ſiue ruſtica nardus, officinarum aſarum eſt, cuius folia adeo cyclamino reſpondent, vt difficile inter ea diiudicare quis poſſet, niſi variis notis illa cyclamini emaculārentur. Dicitur verò à nonnullis aſarum, baccharis, vnde monendum eſt, ne pro aſaro baccharis, baccharis intelligatur. quum baccharis herba fruticoſa, qua faſcinũ depellitur: addiq; ſolebat in coronis apud veteres, de qua Virgil. vtrunq; eleganter exprimẽs in carmine Bucolico, inquit: Bacchare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro. de qua lib. iij. cap. xlvj. agemus. Cęterũ Antonius Muſa Braſauola vir doctiſsimus, in examine ſuorum ſimpliciũ, Plinium huius quoq; eſſe opinionis, videlicet quod baccharis ſit aſarum, cõtendit. Mea tamen ſententia, Plinius longè aliter ſentit, quum lib. xxj. cap. 6.

Aſarum à bacchare differt.

Braſauola fallitur.

Plinius à calũnia defenditur.

cap.6. potius acriter eos mordeat, qui credunt baccar, esse rusticã & agrestem nardum: quum re vera, rustica hęc nardus, asarũ sit, & non baccharis dicatur, vt eius verba è citato loco indicant, quæ ita habent: Sed eorũ quoq; error corrigendus est, qui baccar, rusticũ nardum appellauere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci asaron vocant, cuius speciem figuramq; diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio vocitari, quoniã in coronas non addatur. Hæc Plinius. In quibus luce clarius videtur, quòd baccharis apud Plinium longè alia est herba ab asaro: proinde doctissimus Brasauola, potius emẽdandus est, quàm Plinius ipse taxandus. Nam quicunq; melius dixerit me suum habebit assẽclam. vnde tamen ortũ sit, asarum, bacchar à multis vocitari, nõ aliunde crederẽ, quàm quòd multa quæ capiti de bacchare deseruiunt, huic de Asaro inserta sunt: quę mea sententia optimũ esset expungere, & ad locum suum reducere. sunt enim illa, vt nullus ambigat, hæc: Magi sanguinem Martis: Osthanes thesam: Aegyptij, cercertam: Thusci, succinum: Galli baccharem: Romani perpensam dicunt, Coronaria: Hactenus verba illa, quæ dubio procul huic capiti adiectitia sunt, & ea de causa expungenda puto, & baccharis capiti addẽda. Cęterum Asari radix vtilis tantum est, quæ in tertio ordine caliditatis & siccitatis collocãda est: quum Galenus easdem cum acoro vires habere dicat, lib. vj. de Facultatibus simplic. medicamentorũ, ad istum modum: Huius herbæ radices vtiles sunt, facultate similes radicibus acori, intensiores tamen, itaq; ex iis, quæ de illis prodita sunt, hic facienda coniectura. Constat enim Galenum collocasse acorum tertio gradu caliditatis & siccitatis. Mesues verò, inquit, asarum longis febribus à meatuum obstructionibus ortis conuenire, quod & bilem & pituitã soluit, pondere quatuor drachmarũ. Dioscorides porrò ad septẽ vsq; concedit, proinde nos à semiuncia ad integram cõsulto propinare possumus. cæterùm de asaro Manardum legere ne pigeat libro xj. suarum epistolarum, epistola quinta.

Baccharis ab Asaro differt.

Asari radix & facultas.

* *

Dosis Asari.

CONSTANTINVS.

* *Baccar siue Baccaris Plinio libro 21. cap. 6. lib. 21. cap. 6. 12. 13. lib. 21. cap. 19. 35. & cap. 11. 26. 36. 35. lib. 12. cap. 12. 15. est. Asarum: quo etiam nomine à nonnullis nardum falso vocari scribit.*

bit. βάκχαρις verò, siue baccharis, alia est herba, quam describit Dioscorides libro 3. capite 51. sed affinitate nominum falluntur quotquot sunt rei herbariæ recentes scriptores: & non animaduersa scripturæ differentia, in re minima grauissimè peccant: & inter se rixantur. Consimilis eorum omnium est error in Cassia, quæ κασσία est Græcorum cum duplici sigma: cum simplici verò Cassia herba est coronaria, & apiarijs expetita, cuius tantum ex antiquis meminit Virgilius, tribus aut quatuor ad summum, locis. Vt etiam de Bacchare, apud eum versus legitur in Bucol. quo loco intelligendum de Dioscoridis bacchare herba in coronas addi solita. Nam Asaron ob id dictum, quòd coronarium non esset idem scribit Plinius, lib. 21. Cap. 6.

CONSTANTINVS.

PErnicioſum conſilium: ſiquidem experientia conſtat valentem eſſe vim Aſari, vt quod veratri albi modo purget, etiam Dioſcoride teſte, cuius vncia ſumpta Amati ſuaſu, τὸν ὑποκάθαρσιν, inducet. Conſultius igitur, multò infra ſubſiſtere, quam ita temerè periclitari: cùm in talibus rebus, ſæpe vel minimus error, exitium afferat. vnde mirari ſubit, in rebus tanti momenti, nonnullorum hominum temeritatem & ſupinam negligentiam. Certe quidem Dioſcorides Aſari drachmas ſenas tantum exhibet: atq; hic etiam codex impreſſus corruptus eſt: nam in vetuſtiſſimo manuſcripto, pro ϛ' legitur ε quinarij nota. Adde quod vires noſtræ ætatis hominum, antiquorum viribus nequaquam reſpondeant, vt innoxiè ferre poſſint complurium pharmacorum præſcriptum pondus à maioribus. quod quia in confeſſo eſt, exiſtimemus multoties, potius quàm multum, in purgando ſecurius. * *

DE PHV.

Græcè, φῦ, ἀγρία νάρδος: Latinè, Valeriana, ſylueſtris nardus: Hiſpanicè, herua benedicta: Italicè, Valeriana: Gallicè, Valeriane: Germanicè, Baldrian, Theriacks kraut: *Arabicè Fu.*

Textus decimi Enarratio.

PHu, ſiue Sylueſtris nardus, abſque verborum ambagibus, aut controuerſia vlla, noſtra eſt Valeriana: quòd verò noſtra paulò minor apparet, quàm Dioſcoridis deſcriptioni reſpondeat, hoc regionis influentis culpa, non *Phu noſtra eſt valeriana.*

vero

Phu.

Valeriana.

verò rei cauſa eſt. Quare ſapientiſsimè Marcellus Virgilius inquit, quam pro Dioſcoridis phu, herbarij ætatis noſtræ oſtendunt, Valerianam ſcilicet herbam, minor longè ea eſt, quæ ab hoc ſcriptore deſcribitur: nec omnes omnino vtriuſque inuicem ſibi reſpondent notæ, quæ tamen prçcipuè à Dioſcoride numerantur conuolutæ glomeris modo, & vt Plinius ait, villoſæ radices, earumque nardi odor, & albicans in caule purpura: in noſtra pariter ſentiuntur, credimusq; nos, vt in animalibus etiã fit, quæ non eadem mole corporis, ingeniiq; ſui natura vbiq; naſcuntur, in alieno orbe, cœli aut terræ beneficio, phu hãc proceriorem naſci: quoniam & in noſtro orbe cubitalis aliquando viſa fuerit: imò herbarij multi, valerianas duas indicant, alteram minorem, alteram verò maiorem theriacariam herbam dictam, omnino Dioſcoridis deſcriptioni reſpondentem. ſed quòd verè flores nõ reſpodeant floribus narciſſi, id parui eſt momenti: quum textus iſte corruptus, & mutilus ſit, vt Ruellius optimè adnotat.

Valeriana maior theriacaria herba dicitur.

Cæterùm

Cæterùm huius radices in vſum veniunt medicum, quæ natura ſimiles ſunt ſpicæ nardi, & ea de cauſa, calidæ in primo gradu, ſiccæ in ſecundo collocandæ ſunt: de quibus Galenus ita lib. viij. de Facul. ſimpl. medic. loquitur: phu odorata quodam modo eſt. huius herbæ radix, nardo viribus ſimilis, ſed tamen ad pleraque infirmior: vrinas mouet pluſquam aut Indica, aut Syriaca nardus, perinde vt Gallica.

Valeriana calida in primo gradu, ſicca verò in ſecundo.

DE MALABATHRO.

Græcè, μαλάβαθρον, φύλλον, Latinè malabathrum folium: & folium Indicum: Luſitanicè iuxta & Hiſpanicè betre: Indice, betre.

Textus vndecimi Enarratio.

EST apud Indiam regio quædam Malabar dicta, cuius maritimæ ciuitates ſunt, Batequala, Cananor, Calicut, Chalequa, Tanor, Cochym, Charamandel, & aliæ plures, quas Luſitani noſtri, non tam habitant, quàm frequentant: in qua regione, planta quædam magni nominis & pretij, viticoſa naſcitur, quæ lupi ſalictarij modo, aut volubilis aliis hæret, circumuoluiturve arboribus: folio viridi perpetuo, amplo, perſimili folio nucis, quod à parte exteriori, tribus ſatis notis lineis ornatur, nam totum folium vndulatum eſt, quod paucis foliis herbarum vel fruticum euenire notauimus. Vocant autem Indici homines folium hoc, betrum, ſiue batrum: alij verò à regione in qua præcipuè naſcitur, malabatrum: quod folium, tanquàm pretioſiſsima res, ac delicioſiſsima, ab incolis Indiæ habetur, illo enim continuo veſcuntur: quia cerebrum confortat, ſtomachum roborat, & cor exhilarat, ac Venerem incitat. Imò huius folij eſu homines illi ita oblectantur, vt poſtpoſito omni genere cibariorum, hoc tantum contenti euadant: nec enim eo ſolo in victu vtuntur, ſed aliis admixto rebus, præcipuè Chalci ex oſtreis, aut buccinis confecto quam ſua voce Chulabum appellitant: veluti quoque puluere nucis cuiuſdam Areque dictæ, quæ magnitudine nucis moſcatæ, ex arbore procera apud illos naſcente, colligitur, cui folium bicubita-

Malabar regio apud Indos.

Betrũ Indicum.

Chulabũ Indicum quid.

Arequa apud Indos quid.

lis magnitudinis est, latitudinis vero, dodrantalis in acutum desinentis. Est porro, vt obiter de ista nuce arequa dicamus, fructus admodum stipticus, sputũ croceum reddens: vnde quum folium malabathri, Chalci, & Areque mixtum ori admouetur, totum os croceum redditur. Mirum enim in modum, malabathri folium, pro halitus, orisve suauitate commendatur: quo fit vt homines vel negotiis impliciti, illud in ore continuo trahant: calidum enim, & siccum, in secundo gradu. Indicum hoc folium est, quod, an Arabum Tembul sit, pro firmo vt crediderim nondum statui: certus tamen sum, folium quoddam officinis hodie pro malabathro receptum, aridum, nucis iuglandis folio simile, subpallidũ & solidum, non hoc betrum à nobis descriptum esse: quum potius illud cinnamomi folium sit, vt officinarum Seplasiarij quoque fatentur, & ipsius attestatur sapor. Suaderem igitur, si betrum hoc Indicum haberi posset (quod hodie verum ex India delatum, Anconæ habemus, & ex Olysippone omnium ciuitatum occidentalium facile regina, peti potest) nullum aliud desideretur malabathrũ folium Indicum dictum: quum omnia in folio Indico desiderata, in betro isto reperiãtur: & nisi tanta esset authoritas Dioscoridis in describendis veris simplicibus, proculdubio non vererer affirmare nullum in India vnquam malabathrum reperiri, præter hoc à me dictum, & in India hodie repertum, imò antiqua voce seruatum: quum batrum siue betrum, dempta particula, mala, vocent: quam particulam à Græcis potius additam crediderim, ob regionem sic Malaber dictam, in qua præcipuè vt diximus crescit: quum India, sua antiquissima rerum teneat nomina, quia non vastata, aut destructa, aliisúe linguis fœdata vnquam fuit, vt multis euenit populis, quibus de causis, rerum nomina variantur, mutanturúe. Verum Plinius lib. xij. cap. xxvj. malabathri duo facit genera, alterum paluſtre, de quo in præsentia agit Dioscorides, & omnibus hodie ignotum. Alterum vero arboreum, ànobis delineatum, ex quo oleum exprimitur, & vunguentum antiquitas magni prætij parabat, foliatum dictum, quo locupletes Romanæ mulieres oblini solebant, vt testatur Galenus, ac Plinius.

Tembul.

Betrũ Indicũ malabathrũ est.

India prisca sua reti net nomina.

Malabathri duo genera.

De

DE CASSIA.

Græcè, κασία: *Latinè*, *Cassia*: *Arabicè*, *selicha*, *selche*, & *selihacha*: *Gallicè Canelle*: *Italicè Canella*, *Casia*, *Cannella*: *Hispanicè*, *Canela*: *Germanicè*, Zimmet, Zimmet reerlin, Zimmetriden.

Enarratio XII.

Casia cum cinnamomo confinitas.

TAnta est Casiæ cum cinnamomo confinitas, vt persæpe testante id Galeno, libr. de Antidotis, Casiæ ramuli, in cinnamomum vertantur, & contrà, quod dignoscentes illic Indici gentiles, quum arbores excorticant, vtriusq; nullam faciunt differentiam, sed indiscrete casiam cum cinnamomo in fasciculos redigentes ad nos mittunt. gizi enim vel ziger, Galenus ad Dioscoridis mentem, meliorem casiam dixit, quæ multum ad cinnamomum accedit, vnde pro cinnamomo suo tempore vendebatur. Sic enim ille libro primo citato prodit: Cæterum ex iis omnibus quæ de Casia retuli, maxime est necessarium definire, qualis casia sit iniicienda, quum gizi maximè commendent, mox appellatam moton, sunt qui, arebo, & daphnitem, quòd igitur gizi cinnamomo in omnibus respondeat, dictum à me quoq; est: Hæc est quæ subinde ab huiusmodi rerum peritis, ceu cinnamomum venditur: eiusce generis existit, sed fistulam dictam ab aliquibus, iunioz Andromachus iniiciendã censet, omnibus autẽ hæc cognoscitur, quinetiam facillime omnium comparatur: exteriorem sane corticem, quem fistulam dicunt, fortem tum odoratu, tum gustu obtinet: interiorem vero imbecillimam, vt nullus ipsius vsus esse nobis possit: Hæc ille: Per quæ nollem quis tam ἄμουσος, aut fatuus esset, vt casiam hanc fistulam, cum Arabum & officinarum soluente casia fistulari, vel siliqua dicta Aegyptia, confunderet, quum multum, vt omnes ferè iam norunt, inter se differant, cuius inanimaduertentia multi medici, quum casiam pro euocandis irritandisúe mensibus legebant, non casiam hanc Græcorum: sed potius siliquæ purgantis cortices, mulieribus non sine ingenti periculo

Casia fistularis Græcorum à casia fistulari Arabũ differt.

riculo propinabant, vt Leonicenus vir acri ingenio præditus, & qui tenebris inuolutam medicinam, in lucem & priſtinum nitorem redegit, prius aperuit: omnes tamen ferè neoterici, canellam ſiue officinarum cinnamomum, Græcorum caſiam eſſe opinantur: in quam ſententiam, non ſic facilè condeſcendo, quum ſciam, in vaſtiſsimis capſis canella refertis, quæ ex India Antuerpiam afferebantur, & caſiæ & cinnamomi omnia penè reperiri genera, vt qui hæc quoq; curioſè quæſiuerit, inueniet. Eſt tamen cinnamomum nonnullis internodiis ornatum, ad nigredinem rubens, ſapore acri, linguam maxime vellicans, odoratiſsimumque: vnde fit, vt eius loco caſiæ duplici pondere, vt olim Quintus præcipiebat, minimè opus habeamus, quum cinnamomo maxime abundemus, vt latius capite ſequenti dicemus. Caſia verò, coralli modo rubet, nec linguam ita intenſè vt cinnamomū erodit, ſed cum acuitate quadam potius aſtringit, cuius maior copia quàm cinnamomi ſemper comperitur, de qua Galenus libr. vij. de Facul. ſimpl. medic. ita ſcriptum reliquit: caſia exiccat, & excalfacit, tertio quodammodo ordine: ſed & tenuium admodum partium eſt, guſtu verò plurimum habet acrimoniæ, leuiter quoq; nonnihil aſtringēs, quamobrem, ob hæc omnia incidit, ſimulque digerit quæ in corpore ſunt recrementa, & ad hæc, robur etiam inſtrumentis addit: idoneum verò etiam ſuppreſsis menſibus, quum videlicet à copia ſimul & craſsitudine excrementorum quod ſufficiat euacuari nequit.

Leoniceni laus.

Recētiores errant.

Cinnamomū quid.

Caſia quid.

Caſia exiccat & excalfacit 3. ordine.

DE CINNAMOMO,

Græcè, κιννάμωμον καὶ κινάμωμον, Latinè, Cinnamomum & cinnamum: Arabicè, Darſeni.

Enarratio XIII.

Zeilam inſula apud Indos.

CInnamomum, cuius non pauca reperiuntur genera, notiſsimum aroma eſt, quod nobis Zeilam inſula mittit, non parui apud Indos nominis, in qua multa prętera precioſorum lapidum copia habetur, nempe adamantum, carbunculorū & aliorum plurium quæ referre non vacat, nec ſi vacaret, puto fuiſſe operæpretium. Eſt etiam mons in eadem inſula, quem Adam, dum pœnitentiam ageret, tenuiſſe ab incolis creditur: cuiuſce rei pe-

nes

es ipsos fides esto. Verùm, vt ad aroma nostrum reuertamur, quoniam Plautus non minus facetè quàm eruditè, inquit, plus valet vnus oculatus testis, quàm decem auriti: non grauabor hic referre, quid de Cinnamomo audiuerim à quodam qui viginti annos Zeilam se egisse fatebatur. Arbor est, dicebat, quatuor ferè in altitudine cubitorum, crassitudinis brachialis, sex vel septem è trunco mittens ramulos, qui singulis annis amputantur, atq; iterum pullulant: quorum cortex, qui cinnamomum est, vt tenuissimus, ita maximè in pretio habetur, colore exteriore, subrufus, rugosus, cum quadam nigredine, nam intus cineritius conspicitur, odore suauis, gustu acer, ac mordax: nam folia quibus arbor hæc vestitur, nucis iuglandis esse dices, quę in officinis pro malabathro, falsò tamen venduntur: Hæc enim cinnamomo nostro ita respondent & à Galeno tam sæpe descripto, vt nullum aliud vnquam extitisse cinnamomum crediderim: Proinde rectè mea sententia seplasiarij, nostro cinnamomo, pro vero & Græcorum cinnamomo vtuntur, quare nullo opus habemus, duplo casiæ pondere, cinnamomi loco, vti: quum cinnamomo vero vt diximus abundemus. Argumentum verò quod recentiores adducunt, vt credamus nos vero carere cinnamomo, ex Galeni verbis à nobis inferius subscribendis desumunt, quæ siquis penitius animaduertat, inueniet Galenum non quidem asserere, suo tempore cinnamomum venale non prostare, sed potius quum sex cinnamomi genera passim ferebantur, vt facilius quis bonum à malo discerneret cinnamomum, opus erat Imperatorum cinnamomum optimum, tanquam regulam & cotem videre, & cum eo conferre: ac si quis hodie, gemmas, & pretiosos lapillos, emere decreuerit, veluti verbi gratia, rubinum: opus habet, non quod desint venales rubini, apud se perfectissimum reconditum habere, vt gemmarij vbique sed præcipuè apud Indos faciunt, vt eo perfectissimo præsente, facile de aliis iudicium ferre possint, vt de balsamo Galenus quoque fecit, qui vt verum haberet, in Iudæam nauigauit, vt facile eo vero præsente, adulteratum dignosceret. Sed quod regiũ magis quàm aliud nominet cinnamomum, illud mihi videtur in causa esse, vt integras cinnamomi arbores, vt in orbe alieno, apud

Cinnamomũ quid.

Folia cinnamomi prò malabathro falsò vsurpantur.

Cinnamomũ verum habemus.

Imperatores integras cinnamomi arbores habebant.

Imperatores ſtare indicaret, in quibus expertus fuit, illos omnino errare, qui cinnamomum longo temporis ſucceſſu non inueteraſcere, nec vires amittere contendebant. Quæ an ita Galeni verba habeant, ea hic placuit ſubſcribere, vt lector facile iudex ſit: Quæ ita habent: At de cinnamomo contraria his, quæ in opobalſamo dicta ſunt ſentio, perſuaſum nanque mihi eſt optimũ cinnamomum iis qui crebro viderunt, omniũ facillime poſſe dignoſci, hoc autem aliquem aſſequi non licet, niſi quis, imperatorum parata cinnamoma, quæ in ſex ferè differentias generales diuiduntur, conſpexerit: eſt nanque in his ipſis, inſignis optimi ad deterrimum exceſſus, quemadmodum in caſiis, vt optima caſia parum à prauiſsimo cinnamomo abſit: item quia cinnamomi vis quæ vſui ſit idonea diuturna haud efficitur, quippe, ad triginta quidem annos facultas ipſius quam initio obtinebat, integra conſeruatur. At nonnulli nugantur, qui ex huiuſmodi medicamentis cinnamomũ ſenij expers permanere pronuntiant, nec enim centum, nec ducentis annis interea delapſis, ſed paucis, ſi tantum numerum reſpicias, mutationẽ iam aliquam veruſtiori cinnamomo obortam vidi. Quum itaq; theriacam Antonino præpararem, vaſcula multa lignea conſpexi, alia Traiano imperante ſcriniis recondita cum cinnamomo, alia principatu Adriani, alia regnante Antonino, qui Adriano in Imperio ſucceſsit, ac omnia cum congeneri cinnamomo manifeſto ſe inuicẽ ſuperabant, tum guſtus, tum odoratus imbecillitate & vehementia, quantum & tempore euariabãt. Quin etiam quum aſportatum eſſet aliquando ex barbarorum terris ſcriniolum quatuor cubitos dimidiumq; longũ, vbi arbor tota cinnamomi primi generis erat condita, vnde cõpoſitionem quandam Imperatori Marco Antonino molitus, totum expertus ſum antidotum abundè aliis præcellere, vt poſtquam Imperator ipſum deguſtaſſet, tempus non expectauerit, quemadmodum in aliis, in quo medicamentũ concoquitur, ſed ſtatim vſus ſit, ne duobus quidem menſibus integris interea præteritis. Verùm vbi Commodus ipſi ſucceſsiſſet, nec theriaces antidoti, neque cinnamomi ratione ab ipſo habita, tũ arboris illius reliquũ, tum quodcunq; aliud poſt Adriani tempora apportatum eſt, totum

Galeni ſententia de cinnamomo.

Cõmodus imperator negligens.

inter iit

interiit. Quare quum huius tempestatis nostræ Imperator Seuerus iniunxisset, ipsum simili modo quo Antonino præparabam, antidotum componi: coactus sum ex iis quæ Traiani Adrianiq; tempore erant sepositа, deligere, ac mihi euidenter imbecilliora euasisse nunc apparebant, neq; triginta quidem annis interea absolutis: quapropter sermoni de optimo cinnamomo habito, aliquid necessarium cogito adiicere, vt sit odoratissimum, indicibilem quandam odoris gratiã, super alia omnia referat, gustanti calidum admodum percipiatur, non tamẽ, vt molestè rodat: colore autem tali, veluti si quis lactis colorem fusco admiscuerit cum modico ceruleo nuncupato: sumpto autem ex eo quantum volebam, sicuti consueui, paucos ramusculos apud me reposui in scriniũ, vbi omnia quę mihi chara & in pretio erant, continebantur: At eo combusto, quando & Pacis delubrum incendio flagrauit, cum aliis quinq; cinnamomi generibus, totum quod cõparaueram intercidit. hactenus Galenus. Per quę lectori satisfactum iri ad mentem nostram minime dubito. Tacebunt igitur deinceps scribentes, nec amplius verum desiderabunt cinnamomum, quum eo nos abundare in confesso sit: de quo Galenũ quoq; legito, lib. de Facul. simpl. medic. septimo, vbi ita pro coronide inquit, summe tenuium est partium, atque ex tertio ordine calfacientium, nihil autem æquè desiccat, eorum quæ pariter calfaciunt propter tenuitatem essentiæ.

Cinnamomũ tertio ordine calfacit, & summe exiccat.

AMOMVM.

Græcè, ἄμωμον: Latinè amomum: Arabicè, hamemis, & hamama.

Enarratio XIIII.

QVis cœlum terræ non misceat, & mare cœlo, si medici nostri temporis, quum multa antiquorum medicamenta nobis aut penitus sint ignota, aut manca prorsus nobis venerint, tamen ne illis videantur carere, adulterinis medicamentis vtantur, quæ aliquando præsentissimam mortem potius quàm salutem adferant: quum tamen illa pro veris & germanis venditent, quod in amomo præsenti facile est videre: nam quũ verò careant amomo, botruoso, & velut minuta vua, quidam eius loco quodam

Amomum non eſt minutum ſemẽ nigrũ.

geranij genere vtuntur, nempe gruina roſtra proferente, & ſuauiter olente, ob idq; moſcata acus dicta herba. Alij autem, vt officinarum hoc tempore magiſtri, in eius locum, quodam exiguo vtuntur ſemine, & illo quidem nigro, non ſine ægrotorum tamen iactura: quum frutex potius quàm ſemen amomũ ſit, quod adulterari ſimili planta, ſed ſine odore & ſemine ſolet. Quæ fœminino genere, amomis dicitur, vt Dioſcorides, iis ſequentibus verbis monſtrat, dicens: Sunt, qui amomum, ea quæ fœminino genere amomis dicitur, adulterant, amomo ſimili planta, ſed ſine odore, & ſine ſemine. & ſubdit: oportet in huiuſcemodi rerum probationibus fragmenta vitare, eligendaque ſunt, quæ ab vna radice, ſuos habeant integros ramos. hæc Dioſcorides. Ex quibus clare percipitur, amomum lignũ quàm ſemen potius eſſe, cui fructus botruoſus, veluti vuarum racemus innaſcitur, quem Andromachus, deſcriptione theriaces dictæ galenæ, id eſt ſecuræ, vuam appellat, & ea vti præcipit, ſequenti carmine: meu totidem drachmas, & amomi poſtulat vua: quam vtinam ad nos portaſſent, quum hucuſq; vero careamus amomo. interim tamen cum eo caremus, conſuleré eius loco acoro, id eſt craſſa galanga, quam illo triuiali, exiguo, nigroq; ſemine, ab officinis recepto, vteremur: quum ſimilem facultatem amomum cum acoro habeat, vt Galenus libro Succedaneorum, teſtatur. Cæterùm, qui amomum, roſam Hierichontis eſſe cõtendunt, proculdubio errant, quum in ea planta, nec origani percipiatur odor, quo ſenſum tentet, nec ſapor acris, guſtum erodens, imò nec folia bryonæ in ea conſpiciantur. At Mathiolus Senẽſis, quum nos vero carere amomo ſciret, vt illum tamen habeamus, in Luſitaniam nos remittit, vbi ex India nunc delatũ contendit, mea tamen ſententia fallitur, quum hucuſq; amomum verum incompertum ſit: de quo Galenus lib. vj. de Facul. ſimpl. medic. ita tradit: Amomum acoro ſimilem facultatem obtinet, niſi quòd acorum ſiccius ſit, maiore autem concoquendi facultate amomum.

Amomo vero carem⁹. Roſa hierichontis nõ eſt amomum.

Mathiolus fallitur.

Amomi facultas.

COSTVS.

Græcè, κόστος, & κοστάμον, Straboni: Latinè, coſtum, coſtus: Hiſpanicè, coſto, vulgo, coſto: Arabicè, Koſtos,

Koſtos, & Chaſt.

FALSVS COSTVS.

Græcè, Ψευδοκόστος: Officinis, Hortulana Romana, menta Romana: menta Sarracenica, coſtus hortulanus: Hiſpanicè, el coſto delas huertas, herua buena Romana: Gallicè, du cocq. Italicè, menta Romana.

Enarratio XV.

Coſtus.

COſtus, vel coſtum, aut vt Strabo, coſtarium, frutex eſt, cuius radix medicouſui venit, & eius Dioſcorides tria facit genera natali ſolo tantũ differentia, nempe Arabicum, Syriacum & Indicum: Plinius verò eius duo eſſe genera aſſerit, coloribus tantum diſtincta, ſcilicet albo, & nigro: vt apud ipſum legere eſt, libro Naturalis ſuæ hiſt. duodecimo, eiuſdem numeri capite: Hodie verò in officinis, & myropoliis, dulcis & amarus dicitur: quũ tamen amarum tantũ exhibeant, & pro eo herbæ cuiuſdam radicẽ capiant, quam hortulanam Romanam, ſiue mentam Romanã, aut Sarracenicam mentam ſeplaſiarij vocant, quæ herba vbique familiariſsima eſt, folio betonicæ, maiori tamen, ſed tenuiori, & multum odorato: nam illi caulis cubitalis eſt, & amplior, in cuius ſummitate, auri fulgore flauescentia capitella quædam adnaſcuntur. Hanc autem herbam, plerique hortulanum coquum, herbarium quendam Florentinum imitantes, appellitant, vt apud Impe-

Menta Romana coſti loco ſumitur à ſeplaſiarijs.

Hortulanus coquus non eſt.

ratorem Constantinum, libro de Agricultura, si Imperatoris est, legimus, qui costum, & balsamum in hortis seri viua radice asserit: nec hodie Castellani alio nomine herbam hanc vocant, quàm costum, præcipuè quum eam Culinæ pro iurulentis veruecinis carnibus parandis adaptant. Attamen quod herba hæc verus costus non sit, notius est quàm à me explicari possit.

Ruellius fallitur.

Ruellius verò Gallus, eam Plinij siliquastrũ, siue Dioscoridis hydropiper credidit, quod an ita sit, necne, alibi disseremus: indicandum tamen est eam pseudocosti appellationem mereri. alij verò costi veri loco, lepidij radice vtuntur: quum mea sententia, multo melius, & ad Galeni mentẽ, deficiente costo, ammoniaco, vel helenio: id est, enula campana, vti deberent, vt ex libro succidaneorum Galeno tributo, deprehenditur. Commodum hæc commentabamur, quum Franciscus Lusitanus qui Anconæ agit, mihi aliquot radices dono dedit, quas ab India sub nomine costi allatas esse dicebat: & erant revera ab India per mercatores Lusitanos, qui illic frequẽter negotiantur allatæ: eas quum primum vidi verũ costum esse iudicaui, & ne thesauri huius parcissimus esse viderer, continuo Ferrariam ad Brasauolam, Venetias ad amicos alios partem misi, qui omnes per literas & mihi gratias egere, & verum eam radicẽ costum esse mecum sensêre. quare multum Lusitanis hæc nostra tempora debere credo, quorum opera & industria non tantũ noua regna nobis aperiuntur, sed permulta etiam ad rem medicam pertinentia, quæ temporis vetustate sepulta habebantur, in lucẽ emergere cœperunt. Est autem costus hic Indicus apud nos habitus, radix non integra, sed vt rhaponticum verum, in multas secta partes, cui crassitudo pollicaris, et maior inest: color verò exterior subniger: interior autem cum albedine rubricat: gustu feruet radix hæc, nõ nisi magna & suaui aromaticitate, odore quoq; eximio & suaui, quam ante nos, multos annos, vniuersa Europa non vidit, & deinceps nostra diligentia, vt verũ rhaponticum frequenter habebit, quam ex Olyssippone Seplasiarij, & diligẽtes medici petent, quum ad hanc ciuitatem mercatores ex India venientes, radicem hanc nostris monitis adferre curabunt, ex ea suum quoq; quæstũ faciẽtes, simul vt mortalibus opem aliquam

Lusitanorum studium cõmendandum.

Costi descriptio.

aliquam ferant, quam quum habuerint, theriaca, & antidotum Mithridaticum, vero costo non defraudabuntur. Sed magis officinæ aromatariæ costi veri oleo ornabuntur, veluti Anconitanæ iam hodie ornantur. Cæterùm de costo, & eius viribus tradit Galenus libro vij. de Facult. simpl. medic. ad hunc modũ: Costus leuiculã plane amaram, plurimam autem acrem & calidam in se qualitatem simul & facultatẽ continet: adeo vt etiam exulceret, quum ex oleo corpus eorum quibus per circuitum rigor inuadit, ante accessionem illo confricatur: sic verò etiam in resolutis & ischiadicis, atq; in summa in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in superficiẽ extrahere quippiam est opus, ad costum confugitur: eadem de causa vrinas mensesq; prouocat, & ad rupta, cõuulsa, ac laterum dolores congruit: porrò ob amaritatem quæ illi inest latos lumbricos necat: ob eandem & ad contractas velut ex Sole maculas, ἐφήλεις Græci vocant, cum aqua aut melle vsurpant: inest item flatuosa quædam illi temperiei humiditas, per quam & venerem excitat cum vino mulso. *Costi vires.*

DE SCHOENO.

Græcè, σχοῖνος, σχοῖνος ἀρωματικὸς καὶ σχοῖνος μυρόφυλλος Hipp. Latinè iuncus odoratus rotundus, palea camelorum: Hispanicè, paya dela mequa, paya de chamelhos: Italicè, Schinanto: Germanicè, kamelstro: *Arabicè, Adcher.*

Enarratio XVI.

SChœnos siue odoratus iuncus, in Africa & Asia præcipuè nascitur, quanquam & in Campania & Apulia reperiri, viribus saltem impotentioribus audio, quem Latiniores rotundum iuncum odoratum appellant, vt diuersum ab illo odorato anguloso iunco faciant, quem hodie officinæ sub eodem ferè nomine habent, schinanthum appellantes. Verbum iunci, florem significat, nam Schœnos Græcè, iuncus est, Anthos verò flos, vnde schœnanthum, quasi iuncus flos: quanquam hodie, veluti Galeni tempore, flos ad nos non affertur, vnde ille libro de Antidotis primo, ita inquit, præterea iuncum rotundum *Schœnanthum.*

Arabicum

Arabicum immitti præcipit, qui à vulgo, haud scio quomodo, iunci rotundi flos dicitur, quum tamen nos non adeo floris copiam habeamus, tota enim aduehitur herba, subinde ex parte superiori à camelis erosa: nam libentissimè eam depascuntur, & copiosissimam in Arabię viis crescentem habent, hæc ille. Hodie quoq; ex oriente ad nos absq; flore portatur, cuius folia, caulis, & radix, in officinis habentur, quæ vtinam pura essent, quum à multis adulteretur, illis varia immiscentibus, vel recentia saltem & non vetera portarentur, quum Galeno authore, facilè schœnos veterascat, quod ex odoris amissione deprehenditur. Nonnulli tamen opinati sunt, vt Monachi qui nuper Mesues antidotarium enarrarũt, quod hodiernum schœnanthum officinis vulgare, Dioscoridis iuncus iste odoratus rotundus non sit, quum in eo acutus ille desideratus sapor, linguam mordicans non percipiatur, nec quantulumq; odoratum sit, nec manibus confricatum, rosæ odorem spiret. Item quòd schœnanthum hoc, non iuncum aliquẽ ex se mittit, sed potius calamum, similem illi, quem triticum aut hordeum facit, vnde inter se multum differre, pro firmo gloriantur: sed re vera eorum gloria in infamiam vertetur, quum duplici errore comprehendantur, primo Dioscoridis textum non intelligentes, quum Dioscorides schœnum, id est odoratum iuncum, non iuncum aliquem ex se loco caulis mittere, sed potius harundinem, aut calamum tradat, vt in sua legitur lingua, quæ ita habet, χρῆσις ἡ τῦ ἄνθυς, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης, id est, floris, calami, & radicis vsus est. Ex quibus verbis satis percipitur, quàm malè Monachi isti Dioscoridem intellexerunt, quum schœnon, non iuncum, sed calamum ex se caulis vice mittat: secundo hallucinantur fratres ij, quia experientiæ contradicunt, affirmantes officinarũ schœnanthum in gustu linguam non vellicare, quum re vera recẽs eam valentissimè mordicet, vnde credendum est, schœnanthum ab illis gustatum vetus omnino esse, à quo non solùm odor: sed sapor facilè, vt ex Galeno didicimus, euanescit. Sed quòd rosæ odorem referat, qui illius flores viderunt, similem odorem habere attestantur, vt minimè ambigendum sit, quòd officinarum schœnanthum, iuncus iste odoratus

Schœnanthum facilè uetera-scit.

Monachi enarratores Antidotarij Mes-ues, errãt.

Dioscor

Dioſcoridis ſit, cuius vires inueſtigans Galenus, lib. viij. huic materiæ dicato, ita inquit: Schinouanthos, modicè calfacit, modiceque etiam aſtringit, nec planè à tenuitatis natura alienum eſt, quocirca, his de cauſis, vrinam mouet, menſesq; ciet, adhibitum ſiue in fomentationem, ſiue in potionem: prodeſt & iecoris & ſtomachi, ac ventris phlegmonis, magis eo aſtringit radix, quod verò florem vocant, calidius eſt. Porrò in omnibus ſui partibus, in aliis magis, aliis minus guſtantibus apparet aſtrictio: proinde medicinis quæ hæmoptoicis, ſiue ſanguinem reiicientibus exhibentur, commiſcetur.

Schœnanthi temperatura.

DE CALAMO AROMATICO.

Græcè, κάλαμος ἀρωματικὸς: Latinè, Calamus odoratus vel Aromaticus: Vulgò, calamo aromatico. Germanicè, Calmus: *Arabicè, Haſabel, Caſab aldatira.*

Enarratio XVII.

QVum nihil magis cordi fixum vnquam habuerim, quàm vera ſimplicia dignoſcere, & illis vti, factum eſt vt poſt longam inueſtigationem, firmiter aſſeuerem, quòd cõmunis calamus aromaticus ab officinis receptus, verus calamus aromaticus Dioſcoridis ſit, quum omni ex parte inter ſe maximè conueniant: vnde qui calamum iſtum aromaticũ, Dioſcoridis acorem eſſe autumarunt proculdubio errant, quum revera communis habitus in officinis calamus aromaticus, verus calamus aromaticus Dioſcoridis & Græcorum ſit, nec me pudet hodie ab antiquo & inueterato iſto deſiſtere errore, quũ olim quoq; vulgatum calamum aromaticum acorum eſſe dixerim, veroque nos carere calamo aromatico putauerim, quam ſententiam Manardus Ferrarienſis & plures alij, ſecuti ſunt. At revera, vt diximus, galanga craſſa Dioſcoridis acorus eſt: calamus verò aromaticus officinis vulgaris, apud Dioſcoridem calamus aromaticus eſt, quẽ ex India Luſitani noſtri, ſingulis annis adferunt, veluti mercatores ex ipſa India per mare rubrum in Chairum, & Alexandriam

Calamus Aromaticus officinarum verus cal. aromat. eſt.

xandriam deferentes. Venetias portant, calamis ſimilem, vnde nomen accepit, odoratum, odore ſuaui, & aromatico album & ſubrufum, crebris geniculis, qui quum frangitur in aſſulas multas diſsilit, fiſtuloſus, araneolo illo albo plenus, nam quum manditur glutinoſus cum quadam adſtrictione ſubamara ſentitur, vt facilè iudicare debeamus, calamum odoratum vulgarem officinis, Græcorum eſſe odoratum calamum. Qui verò contrarium contendit, velut Mathiolus Senenſis, huic innititur rationi quòd calamus aromaticus, calamus ſiue harundo eſſe debet, non vero radix, vt ex Teophraſto probare contendit, qui libr. ix. de Plantarum hiſtoria, capite vij. calami tantum mentionem facit, quum inquit, calamus vero & iuncus trans Libanum montem, inter ipſum Libanum & alium quendam montem paruum valle minima exeunt, non vt quidam dixere, inter Libanum atq; Antilibanum, inter quos campus ampliſsimus & pulcherrimus eſt, quem Aulonem appellant: qua vero calamus & iuncus proueniunt, lacus in amplum ſpaciatur, iuxtaque eum paluſtribus ſiccatis iſti aſſurgunt, occupant loci plus quàm triginta ſtadia, virides nequaquam eſſe videntur, ſed ſicci: forma vero nihil ab aliis differunt, locum ingredienti protinus odor aſpirat, non tamen longius ſpirat, vt quidam referunt: hic enim locus à mari plus abeſt, quàm ſtadia centum quinquaginta, ſed in Arabia ſpirationem agri odoratiſsimam eſſe, omnibus conſtat. hæc Theophraſtus: quibus Plinius quoq; ſubſcripſit, libr. xij. cap. xxij. per quæ Mathiolus credidit, calamum aromaticum harundinem ſiue calamum, non vero radicem, eſſe debere: At mea ſententia decipitur Mathiolus, quum, licet Theophraſtus & Plinius, in calamo odorato calamū & non radicem laudare videantur, alibi tamen calami aromatici radicem deſiderant, & eam cæteris partibus calami anteferunt: vt apud Plinium eſt legere libr. xxiiij. cap. xj. In quo, quum calami odorati iuuamenta enumerat, inquit: efficaciſsima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacia & genicula. Per quæ verba manifeſte percipitur, quòd ex omni calamo ſiue harundine radix efficacior eſt pars: qua de cauſa calami odorati radix, quàm calamus potius in opus trahenda eſt, vt merito

Mathiolus taxatur.

Mathiolus decipitur.

rito hactenus pharmacopolæ, hac precioſa & exotica radice, pro vero, & germano calamo odorato, vſi ſint. Nec enim eſt quod alium deſiderent, modo vulgarem recentem, minime vero inueteratum habeant, quem ex odore & ſapore facile diſcernere poſſunt. Quantum vero ad Dioſcoridem attinet, ſi quis introſpiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui, quàm de calamo: quum radix geniculata dicitur, calamus vero potius nodis cinctus. Huic noſtræ ſententiæ adſtipulatur Antonius Muſa Braſauolus, cuius iudicium in arte medica multis antefero. eſt igitur receptus in officinis calamus aromaticus Dioſcoridis & Græcorum calamus aromaticas, de quo Galenus lib. ſeptimo Simplicium ita loquitur: calamus odoratus, leuiculam quãdã aſtrictionem, ac minimam acrimoniam poſsidet, magna ex parte eſſentia eius terrena eſt & aëria, in caliditatis frigiditatisque coniugatione temperata: quamobrem, moderate vrinam mouet, & facultatibus quæ iecori ſtomachoque imponuntur, miſceri poteſt, tum in fomentis quoque vteri, quæ phlegmonis gratia, aut irritandis menſibus aſſumuntur, vtiliter admiſcetur. ponatur itaque habeaturque ſecundi ordinis, eorum quæ excalfaciunt & deſiccant, valentius, tamen magis deſiccat, quàm excalfacit, ineſt quoq; ei quædam partium tenuitas, velut aliis omnibus odoratis ſiue aromatibus. Cæterum illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo vero non multum adeſt.

Cala. aromat. excalfacit et deſiccat ſecũdo ordine.

DE BALSAMO.

Græcè, βάλσαμον: Latinè, Balſamum: Arabicè, Baleſem, Boleſma, Belſan: Italicè & Hiſpanicè, Balſamo: Gallicè Bauſme.

Enarratio XVIII.

BAlſamum, Arbuſcula quædam eſt, tricubitales virgas & illas quidem viticoſas habens, huius enim procericitatis ac magnitudinis, albam violam, vel licium pixacanthem, naſci nouimus, quibus Dioſcorides eam ſimilem facit: nec ab hac magnitudine multum recedit, mali Punici arbor, cui Theophraſtus lib. ix. de plantarũ hiſtoria,

ria, capite vj. similem fecit: nam folia vt ibidem inquit, perpetua illi sunt, nec vnquam decidunt, virentia, rutæ foliis per quàm simillima, multò tamen candidiora: in quam sententiam Dioscoridem in præsenti ire animaduertimus, nec Plinius lib. xij. cap. xxv. vbi de ea tanquam de re sibi conspecta iudicium fert, ab illis dissentit: quinimò folium proximum rutæ, perpetua coma, habere affirmat. Nascitur arbor hæc, vt refert Theophrastus, in Syria tantum, vnde Plinius eleganter vt solet libro xvj. cap. xxxij. fastidio balsamum (inquit) alibi nasci natura, quàm in Syria noluit ferre: subscribens verò ille Theophrasti verbis, lib. xij. ita quoq; inquit, balsamum vni terræ Iudęæ concessum, quondam in duobus tantum hortis vtroque regio, altero iugerum viginti non amplius, altero pauciorum. Quo verò in loco Iudææ balsamum proueniat, Iustinus historicus è Trogo Pompeio tradit lib. xxxvj. Qui post multa & varia citata nugamenta in hunc modum inquit: Opes genti ex vectigalibus opobalsami creuere, quod in iis tantum regionibus gignitur, est nanque vallis, quæ continuis montibus velut muro quodam cincta instar hortorum clauditur, spatium loci ducenta millia iugera nomine Iericho dicitur: in ea valle sylua est, & vbertate & amœnitate insignis, siquidem palmetto & opobalsamo distinguitur: & arbores opobalsami formam similem pineis arboribus habent, nisi quòd sunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur: hæc certo tempore anni balsamum sudant. Hæc Iustinus. In quibus inquit, balsamum in Iericho Iudææ nasci, quod ita esse tradidit Iosephus Hebræorũ magnus historicus. Dioscorides verò non solùm in conualle Iudææ quadam, sed Aegypto quoque nasci fatetur, quod ita esse certi sumus, vnde ad nos nunc Xylobalsamum verum adductum est, odoris suauissimi, primo aspectu vitis ramusculos, figura & colore referẽs. Cæterùm hodie alibi balsamum, quàm in iis regionibus nasci nouimus, vt experientia compertum habemus, videntes opobalsamum, apud eos qui è Perù nouiter inuenta regione, reuersi sunt: & inter thesauros suos tanquam rem preciosissimam reconditam asportant, tantæ suauitatis, ac iucundissimi odoris, vt meritò Plinius omnibus odoribus balsamum præferri dixerit.

Iustinus historicus de balsamo.

Xylobalsamum verum.

Balsamũ ex Perù.

dixerit. Vocant verò opobalſamum, balſami liquorem, ardentiſsimo Canis æſtu exceptum, qui eo tempore, vulnerata arbore, fluit, non vt Theophraſti, aut Dioſcoridis temporibus, ferreis vnguibus fiebat: ſed potius vt Plinius teſtatur, vitro, lapide, oſſeísve cultellis, quum ferro lædi vitalia odit, & protinus emoritur. Raro hodie pretioſiſsimus liquor iſte opobalſamũ dictus, ad nos verus & ſyncerus affertur: imò multis mixtus, adulterinus & falſus è Græcia delatus: cuius cauſa Galenus, vt verum à falſo dignoſceret, in Iudæam nauigauit, vt libro de Antidotis legitur, ad hunc modum: Inde opobalſami, & cinnamomi in prædictis verſibus Andromachus meminit, in quibus poſt traditas à Dioſcoride notas, maximum eſt ea prius inſpexiſſe, in qua regione vnumquodque ipſorum præſtantiſsimum gignitur, quemadmodum ego conatus ſum (ſciens opobalſamum variis adulterari modis, vt ægrè poſsit dignoſci) ipſe videre quomodo liquorem fundat: ac inde ceu regulam quandam aliorum obtinere porrò didici multas ipſius adulterationes, vt etiam exercitatiſsimos lateant, quas publicare ſcientes non dignum æſtimo, ne praui ipſas in tranſcurſu diſcentes, in opere ad malas actiones transferant. Hæc ille. Quod vero opobalſamum è Perù noua regione adfertur, purum & ſyncerum eſſe crediderim: quum tantæ ſit fragrantiæ aut odoris, vt omnes alios præſtantiſsimos odores antecellat: quod, vt tradunt ij qui arborem illic viderunt, ex arbore pino perſimili, non adeo tamen procera effluit colligiturve, quod vt ſuperioribus diebus deprehendimus, guſtu pingue eſt, acutum, diu in ore ſaporem retinens, odoris ſuauiſsimi, ad belzuinum tendentis, nam color & illius ſubſtantia tanquam aquæ mellis ſpiſſæ erant: vt manifeſto appareat opobalſamum hoc, non eſſe eiuſdem ſpeciei cum Iudaico, aut Aegyptio: quanquam Trogus Pompeius, vt diximus, arbores opobalſami, quæ in Iudea naſcebantur, pineis ſimiles fecit, ita vt has arbuſculas Perù delineaſſe viſus ſit. Deprehenditur autem optimum opobalſamum ſi laneæ veſti inſtillatũ maculam non relinquat: ſi lacti inſtillatum coagulet: aquæ aut lacti infuſum quamprimum diſſiciatur, & lactis modo albeſcat. vetuſtate craſſeſcit, ſed generoſitatem amittit: dum enim no-

Balſamũ raro ſincerum habetur.

Galenus nauigauit in Iudæã vt verum balſamum cognoſceret.

Balſami veri ſigna.

uum est siue mustum: colorem habet candidum & oleo crassiori simile est, deinde rubescit, postea durescit, & translucidum fit, optimum modice rufum esse debet: secundum bonitatis locum obtinet album, tertium viride, peius nigrũ. nec illius copiosius quotannis sex septémve congiis, vt Dioscorides tradit, colligebatur, est enim congius, vt obiter hoc attingamus, mensura quædam, continens olei libras nouem, vini decem, mellis vero tredecim cum dimidia, vt Galenus libello de ponderibus & mensuris sibi adscripto tradit. Item, inquit Dioscorides, rependitur quo loco nascitur, duplo ad pondus eius argento, nunc vero, verum & legitimũ, decuplo potius argenti pondere ob admirabilem eius facultatem redimitur. Secundas vero, carpobalsamum bonitate obtinet, quod vt bonum dicatur, decet rufum, plenum, grande, ponderosum, feruidæ cuiusdam in gustu mordacitatis, & odoratum esse: vnde facile diiudicari potest, quòd hoc tempore in officinis granum pro semine balsami receptum, balsami semen non sit, quum oppositas omnino in eo qualitates videamus: nam subnigrum est, leue, euanidum, nec gustui mordax, imo parum aut nihil odoratum, vt facile inclinet animus credere, hoc officinarũ carpobalsamum, non balsami, sed verius semen illud hiperico simile, quod ex Petra Palestinæ oppido affertur, quo olim (testante id Dioscoride) adulterabatur. Tertias verò bonitatis dotes ad Dioscoridis mentem zylobalsamum obtinet, quod tam à vero illo quod officinæ illius loco monstrant, abest, quantum periculum ab arca differre animaduertimus, quum præter gracile esse, nihil cum ligno balsami veri habeat: hoc vero vt tradit Plinius in vnguentis coquitur, & pro succo ipsum substituere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta precium est, quod Dioscorides siluit, præcipua autem (subdit) gratia, lachrymæ: secunda semini: tertia cortici, minima ligno, de quibus Galenus lib. vj. de Facul. simpl. medic. ita posteritati scriptum reliquit: balsamum desiccat & excalfacit secundo excessu: est autem & tenuium partium, adeo vt odoratum sit, sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quàm planta ipsa, non tamen adeo calidus, vt quidam existimant, tenuitate partium falsi: porro fructus eius

Congÿ mẽsura quæ.

Carpobalsamum bonum vt sit quid.

Carpobalsamum officinarum nõ est carpobalsamum.

Xilobalsamum.

Cortex ligni balsami.

Balsami tẽperatura.

persimilis

perſimilis facultatis eſt, cæterum longè in ſubtilitate partium inferior. Hactenus Galenus. At vltra tam multas balſamo vires tributas, recentiores plures alias eidem attribuunt facultates: primam, quòd vulnera citiſsime curet, & ea abſq; cicatrice relinquat: ſecundam, ad ſibilum, obtuſumque auditum, inſtillata in aurem opobalſami gutta, multum valet: tertiam, mulierum lentigines è facie delet, & eam perpolitam, claram ac formoſam reddit: quartum, lapillos renum & veſicæ ita celeriter frangit & minuit, vt opus incantamento ſimile eſſe videatur, quod & Abinzoar medicus doctiſsimus expertus fuit, vt apud ipſum eſt legere libro ij. ſui Theiſir, ſectione ſecunda capite vij. Verum Galenus libro Succidaneorum ſuadet deficiente balſamo, eius loco vtamur ſtacte, id eſt mirrhæ, pretioſiſsima gutta, quam hodie officinæ, ſtoracem liquidam, vt opinor, appellant: vel oleo irino: vel, vt Paulus tradit, liquore myrthi. Nam loco ligni balſami, vtendum eſt albæ violæ radice. In quodam vero tractatu, qui abſque authoris alicuius nomine, circumfertur, quem recentiores, Quid pro quo appellant, legitur, loco balſami vtendum eſſe terebinthinæ oleo, vel oleo laurino, aut gummi hederæ: & carpobalſami loco, hederæ corymbis: & xylobalſami vice, ipſius hederæ ligno: Multi præterea moliuntur balſamum parare artificiale, quorũ compoſitiones conſultò prætermittimus.

Balſami ſuccidaneũ quid.

CONSTANTINVS.

Οποβάλσαμον Liquor eſt Balſami, qui & βαλσαμέλαιον dicitur authore Simeone Sethi. καρποβάλσαμον, Balſami fructus: ξυλοβάλσαμον, lignum Balſami. Balſami hiſtoriã lege apud Plinium lib. 12. Cap. 25. Dioſcorid. lib. 1. Cap. 18. Theophraſtum lib. 9. Cap. 6. & Strabonem geographiæ libr. 16. Meminit etiam Balſami, Galenus libro 1. de Antidotis & lib. 6. de ſimpl. facult. Iuſtinus hiſtoricus lib. 36. & Pauſanias in Bœoticis.

DE ASPALATHO.

Græcè, ἀσπάλαθος: Latinè, aſpalathus, lignum Rhodium, lignum aloes Rhodiorum, cortex bugiæ:

Arabicè, Darsisan, Hispanicè, alargiz: Italice, legno aloes da rhodes.

Enarratio XIX.

ASpalathus (nam asphaltus genus est bituminis) darsisan apud Arabes nominatur, vt conferenti capita manifestum erit. Nam Auicenna libro ij. capite xxj. ne quis inquirendo, & conferendo fatigetur, ita de darsisano inquit: Darsisan arbor est crassa, spinam habens grandem, qua medicinarum venditores sua experiuntur vnguenta, hæc Auicenna: cuius fidelis interpres, Gentilis de Fulgineo, nobili in Italia ciuitate, quum locum enarrat istum, inquit: darsisan Arabum, arbor quam Dioscorides aspalathum vocat, est, at quæ sit ignoro. Hæc Gentilis. Quòd vero ita se res habeat, Dioscoridis historia confirmat, quæ ita habet: Aspalathos lignosus est, crebrisq; spinis aculeatis frutex, quo spissandis vnguentis vnguentarij vtuntur, à quibus nec Serapio vt solet capite xxvj. discrepat, quo de darsisano agit, quanquam eo in loco inepte admodum pro eo interpres granatum syluestre interpretetur, sed de iis satis. Est vero aspalathos, vt Ruellius testatur, & recẽtiores Græci confirmant, lignum quod è Rhodiorum insula affertur, & illud lignum aloes Rhodiorum, officinæ hodie appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur: Nec enim Mathiolus, qui hoc tanquam falsum euertere contendit, audiendus est, quum revera lignum hoc ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili crebris spinis aculeata, in insulis Rhodiorum, & aliis Græciæ locis cædatur, non vero ex oliuæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos, apud Thomam Lucensem, insignem apud Ferrarienses pharmacopolam, à quo Manardus multa se didicisse, libris suarum epistolarum fatetur, huius ligni fructum, brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptum nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine aspalathi acceperat, & ex eo coronę siue indices parantur: erat enim lignũ illud coloris subrufi, cui simile in Hispania, apud Valentinos, & Terraconenses præcipue magna in copia reperitur: & illius radicis cortices, officinæ sub corticæ bugiæ mercatoribus vendunt. Si quis vero hoc

Aspalathos lignũ Rhodiorũ est.

Mathiolus errat.

Cortex vngia aspalathus est.

ligno

ligno caruerit, Galeni consilio, agni casti semine vtatur, non vero granati sylvestris radice, vt multi perperam faciunt: quum Galeno in hac re, velut in cæteris, plus fidei habendum, quam trecētis Pandectis ac Auicennis, omnibusque qui hucusq; de medica materia conscripsere: ad hunc autem confugiendum est, velut ad sacram anchoram, quoties in noscendis simplicibus suborta fuerit dubitatio, aut controuersia vlla, huic assentiendum contra quantumuis diuturnum & receptum vsum, ac errantem authoritatem. De aspalatho igitur ille libro sexto de Facul. simpl. medicamentorum ita inquit: Aspalathos gustu quidem acris simul & astringens est, facultate vero ex dissimiliaribus constat, nempe partibus suis acribus, excalfaciens, partibus vero aliis austeris scilicet refrigerans: itaq; vtriusq; ratione desiccat, & proinde ad putredines & fluxiones est vtilis. Nonnulli tamen aspalathum rubrum sandalum esse contendebant, falsò tamen, quum sandalus res noua sit, & Arabum inuentum: de quo tractans Serapio nullum Græcum authorem adducit: item quod aspalathus humilis arbor vt diximus est, sandalus vero procerè arboresçit, vt nostri Lusitani, qui magna cum gloria vniuersam Indiam suo imperio subiugarunt, illic viderunt, argumento certe est, quia aspalathus calidus est, Sandalus vero frigidus: cuius tres sunt species, nam alius ruber dicitur Sandalus, parui aut nullius profecto odoris: alius vero luteus siue citrinus dictus, odoratissimus, & cæteris melior: Tertius vero albus, medium inter vtrunque bonitatis possidens. Sunt enim Sandali tertio ordine frigidi, sicci vero secundo, de quibus Auicenna libro de Viribus cordis: cor nō solum sandali roborant, sed etiam illi lætitiam inducunt, qua de causa inter cordialia hodie sandalus habetur, & medicinis ad cor faciētibus miscetur: Nam rubens destillationes à capite descēdentes cohibet, delirantibus & iis qui in phrenesim descēdere sunt parati, temporibus, fronti, & syncipiti, cum aceto & aqua rosacea applicatur, nec minus pulsibus, id est brachiis admouetur, velut in ardentissimis febribus: pectus, stomachus, & cor, cum aqua rosacea dissoluto, refrigerantur, quæ omnia quoq; citrinus vel albus perficiet: nam arthriticæ calidę, succo semperuiuę mixtus, vel portulacę, aut solani

Aspalati temperatura.

Aspalathus nō est Sādalum ruber.

Sandalorū tres species.

magnum adiumentum præstat. ex omnibus verò condi-
Diatriûm sandalorũ putredini resistit. tum officinæ hodie parant, Diatriûm sandalorũ dictum, febrium putredini mirum in modum resistens.

DE MVSCO ARBORVM.

Græcè, βρυον, σφάγνος, ὕπνον, παλάγχνον: Latinè, muscus Arabicè, Axnech, vsnee: Gallicè, mousse: Officinis, vsnea: Italicè mosco de gli alberi: Hispanicè, musgo d'Arbor: Germanicè, moosz.

Textus vigesimi Enarratio.

BRyon siue muscus, officinarum vsnea est, nemini non nota, vt pote superfluitas arborum, lapidum, ac fruticum. Dioscorides eam adstringẽdi vim possidere asserit, Galenus verò, ac Paulus Aegineta, illi potius discutiendi, atq; mediocriter emolliendi potestatem concedunt. Nos verò scientes, bryum secundum quod ab arbore extrahitur, ipsius arboris secum qualitatẽ similem trahere, cum hoc volumus: dum inter hos graues viros, in medicamentorum potestatibus præscribendis suborta fuerit dubitatio, aut dissensio, vt Dioscoridi præ cæteris tam Græcis quàm Latinis in herbarum, ac fruticum describendis historiis fides habenda est: sic Galeno in earundẽ assignandis naturis & viribus: quum nihil de illis tradiderit, quod non antea experimento vt ita dicã, venatus fuerit, vt proœmio decimi libri de Facul. simpl. medic. scriptum reliquit: cuius fidem desiderare nemo debet quũ nihil in sua doctrina posteritati mandauerit, quod non verum esse experiamur, de quo libro vj. prædicti voluminis ita disserit: Bryon, quidam vero splachnon, inuenitur autem in quercubus & piceis, & populis albis, vim habet astringentem, inualidam, nec enim multum est frigidum, sed proximè ferme mediis, quia videlicet, & digerendi & emolliendi facultatis est particeps maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Nos hic notandũ duximus, quòd Galenus quum dixit, muscũ in piceis reperiri, intelligit, in omnibus eius speciebus, velut, abiete, larice, & pino, imò illas arbores tantum citauit, vt cæterarum essent exemplum: sciebat enim Galenus & in oliua & variis aliis arboribus & lapidibus muscũ nasci: De hoc verò, sub nomine vsneæ Serapio

Vsnea Serapionis, muscus est.

rapio capite nonagesimo inquit: Vinum in quo vsnea per aliquot dies maduit, somnum profundum ebibitū facit, si verò stypticum vinum fuerit, stomacho confert, & illum roborat, imò illum aromatizat, & vomitum reprimit, & ventris fluxum constringit. Sed & Auicenna libro illo vbi cordi medicamenta conuenientia tractat inter ea vsneam quoque tanquam cordialem reponit. Attamē, ne quis nominis vicinitate decipiatur, scire licet, moschū aliam rem à musco siue arborum vsnea esse. Est enim moschus pluuis pretiosissimus odoratissimusq; qui vel vesiculis quibusdam pilæ modo rotundis, è pelle paratis, vel vasculis plumbeis inclusus ex India affertur. Nam qui Vlyssipponem per mare sex mensiū spatio aduehitur, non ita bonus moschus est, velut ille qui terrestri itinere Venetias adducitur: Imò Venetiis orientalis moschus duplo venditur precio carior occidentali, quum tamen ab eadem regione portetur: id in causa est, quòd qui diu in mare permanet, plurimum suæ amittit generositatis: vocant verò Mauritani sua voce moschum, misch: sed potissimū articulo Al addito, Almisch, vocabulum vel hodie à Lusitanis iuxta & Beticis receptum. Cæterum vnde moschus colligatur, aut ex quo animali extrahatur, non mediocre dubium est: Nam Serapio, & Aëtius, vt placet Ruellio, quamquam in vniuerso opere Aëtij hæc non reperiri certò sciamus, inquiunt moschum sanguinem concretum in vmbilico cuiusdam animalis esse: quod capreæ simile est, & vnico armatur cornu, qui sanguis in saniem versus, & inde emissus post aliquot tempus sibi magnam odoris suauitatem adsciscit, hæc enim & multo plura Serapio de moscho tradit, quæ cuiq; legenti obuia sunt. At reuera omnia falsa & mendaciorum plena esse, hodie nouimus, quum moschus nec sanguis, nec animalis alicuius sanies sit. Est igitur, vt paucis dicamus, apud Indos regnum amplum, ab incolis eiusdē loci Sciam dictum, & vt melius dignoscas, vltra Malacham situm, in quo animal quoddam leporis magnitudine reperitur, & illud quidē frequens, & in magna copia, vbi non minus ac lepores apud nos, venatur. hoc igitur animalculū viuum virgis primo flagellatum, neci traditur, à quo detracta pelle, & interaneis demptis, vniuersam carnem sic verberibus liuidam cum ossibus

Moschus quid.

Serapio in moscho errat.

Moschus verus quid sit.

contundunt,pinſuntq; : quæ quum optime eſt piſta,manu tractatur, vt ſiquæ duriuſcula in illa fuerint oſsicula reiiciantur:Hanc verò carnẽ ſic optime piſtam, manu in globos quoſdam redigunt, & fruſto pellis ab eodem animali excoriatæ obuoluunt,vnde tanquã pilę forma poſtea euadit,& moſchus in folliculo, ceu veſicula incluſus dicitur: quanquam magna copia quibuſdã in vaſculis ad nos quotidie deferatur. Huius enim animalculi caro ſic contuſa piſtave,moſchus eſt,qui ex regno illo Sciã dicto,in Pegu prouinciam venalis apportatur,& inde in varias orbis regiones diſtrahitur, velut in regnum Sinarum, quod Serapio Seni appellat,& in regnum Coraſceni,Perſarum regi Sophi dicto ſubiectũ : Cuius regni homines albi & bello dediti ſunt, quos Luſitani noſtri apud Indos, corrupta voce Coraſones,pro Coraſcenis vocant,& cum illis mercium diſtractionem exercent.Non minus quoq; in Tumbas cum moſchus defertur, regnũ hodie Tumbequitum dictum, ad quod Chairi ciuitatis, Mauri mercatores pedeſtri itinere octo menſium,cum ſuis carauanis exercendarum mercium gratia ſingulis annis eunt, & inde optimum afferunt moſchum, quem poſtea in Italiam remittunt. Nam moſchus in Portugalliã aduectus, vt diximus, non ita bonus eſt,quia maris nimia contracta humiditate hebetatur. calidus autem in ſecundo gradu,ſiccus verò in tertio moſchus habetur,qui cerebrum roborat frigidum, & partes imbecillas firmat,non minusq; quos animus deficit reuocat:cæterum de illo priſci nullam poſteritati reliquerunt memoriam,quanquam multi Hebræorum,qui legem interpretantur, cõtendant,moſchi in Bibliis mentionem fieri, quod an verum ſit dubito, quum rerũ naturalium inueſtigatores, illum vtpote rem precioſiſsimam ac odoratiſsimam,non prætermitterent.Paulus Aegineta tamen,qui potius inter neotericos cõputandus eſt,lib.vij. ſuæ medicinæ in compoſitione hermodactylorũ moſchi mentionem fecit, velut Aetius lib.xij. cap.46.& lib.xvj. cap.116. Eſt vero moſcho res multum ſimilis, odoratiſsima quam Zibettum ſiue algaliam nominamus, inter inguina teſticuloſq; animalis duplo cato domeſtico maioris concretam, quæ quum recens eſt,tetri& horribilis eſt odoris,poſtea verò ſucceſſu temporis ex ſe non minorem

Moſchi tẽperatura.

Zibettum quid.

ac moſc

ac moſchus ſpirat odorem, non adeo tamen ſuauem: valet autem ad ea ad quæ moſchus, multum tamen ad matricis ſtrangulationem, modo ex ea peſſi adaptẽtur: non minus Venerem incitat præſertim ſi ex ea pudenda illinantur. Vnum tamen animaduerſione dignum eſt, quod apud Serapionem, Zibeta ſiue Algalia, longe ab hac de qua agimus Zibeta differt, vt cap. 119. de Sardeuam videre eſt, qui herbam vel ſuccum nigrum in medicamentis odoriferis ingredientem, & fluxum ſanguinis cohibentem ibidẽ eſſe tradit. Nouimus enim nos Zibetę catos, tum in Luſitanię, tum etiam in Flandriæ, Venetiisq;, vbi domini ſui quæſtu non contemnendo prolificant, qui non aliunde quàm ex Luſitanorum comercio habẽtur. Accedit rebus odoriferis, Ambarum griſium dictum, quod priſci quoq; ignorarunt: naſcitur enim in mari, & vt inquit Serapio, inſtar fungorum in terra, quumq; exæſtuat mare, & ab imo fundo excernit lapides ingẽtes, vna cum iis etiam fruſta ambræ eliduntur: & ſubdit, accidit hoc potiſsimum in terris Zingi in occidente, quas ego Africæ eſſe crediderim, vbi hodie mare, magnas ambræ moles ex ſe emittit, & in Luſitaniam ac Hiſpaniam, mercatores vendendas afferunt. Optima verò ambra, quę illic colligitur, figura eſt rotunda coloris cœleſtis, quæ verò alba eſt inſtar oui ſtruthionis, eſt deterior. Eſt tamen piſcis quem barbari azel appellant, qui ambram deuorat, & ex ea ſtrangulatur, quem viſum inhabitatores terræ Zingi funibus & vncis ferreis ad littus extrahunt, è cuius ventre eximitur ambra non præclara: at ad eius ſpinalem medullam ambra reperitur pura, & optima. Ex India verò ſingularis adfertur ambra, præcipuè ex inſulis Maluiæ dictis, non niſi præſtantiſsimi & ſuauiſsimi odoris, ex qua ſimul & moſcho, pira ſiue poma dicta, auro incluſa parantur, præcipuè in Hiſpania mulieribus, vt collo ſuſpenſa cerebrum roborent, cor lætificent, & animum exhilarent: ſimulq; vt aliorum amorem ſuauiſsimo illo odore, portantes ſibi concilient. non minus quoque ex iis duobus & agallocho, id eſt ligno aloes, compoſitio quędã gallia moſchata dicta, ornatur, & in officinis habetur. Eſt enim ambra teſtãte Auicenna, calida in ſecundo gradu, ſicca verò in primo, cuius proprietates ſunt hæ: cerebrum recreat, cor confortat, & ſen-

Ambarũ griſium.

Ambra optima qualis.

Ambra ex inſulis Maluiæ ſingularis habetur.

Galliæ moſchatæ cõpoſitio.

sus omnes reficit, item senioribus, & iis qui frigidã temperaturam habent insigniter conducibilis. De ea verò Aëtius mentionẽ fecit lib. xvj. cap. 122. vbi suffumigium moschatum describit. Proinde non ab re Hermolaus Barbarus dixit, Aëtium alicubi ambram cognouisse, quæ ab ambro, id est succino, multum vt nouistis, abest.

Aëtius ambram cognouit.

DE AGALLOCHO.

Græcè, ἀγάλλοχον, & ab Aëtio, Simeone Sethi, atq; Nicolao myrepso, ξυλαλόη: Latinè Agallochum, lignum Aloës: Arabicè, Hoad, Agaloian, Agalugin, Agalugen: Gallicè, lignum Aloës: Italicè, legno Aloë: Hispanicè, Lin Aloë, aquila legno: Germanicè, Aloës holts kreutz holtz. *Persicè & Indicè, Calambuco.*

Enarratio xxi.

AGallochum, siue vt Aëtius tarum appellat li. xvj. capite vltimo, officinarum xyloaloes, siue lignum aloes est, quod Lusitani nostri, ex India, præcipue insula Sumatra, Taprobane à Latinis dicta, è proceris arboribus colligentes, ad nos portant: vnde Pandectarium & alios decipi, qui huius ligni ortum à nemine visum cõtendunt, luce meridiana clarius est: imò in hoc, non minus multi deliranr, credentes vtique ramulos huius ligni per flumina paradisi deferri, quum non minus huic arbori, quàm cæteris contingat. nam quum flumina alueum suum exeunt arborum ramos & truncos, secum deferunt, vnde lignum aloës, sæpe corrosum & perforatũ, multis illis collisionibus visum est, qua de causa creditum est à terrestri paradiso ortum traxisse: quod falsum esse, vt diximus, nostri Lusitani indicarunt, qui ab India optimum adferunt, non nisi suauissimũ, ac iucundissimi odoris, ex quo pretiosissimi suffitus parantur, & illud Lusitaniæ instructiores officinæ sub ligni aquilæ nomine inquirentibus monstrant, quanquam tamen optimum, hoc est nigrum, non nisi suauissimi odoris, Lusitani nostri apud Indos, calãbuco appellant, quum tamen calambuco vox sit Persica, lignum

Tarum Aetij.

Lignum aloes ex taprobane insula portatur.

Lignum Aquilæ.

Calambucum vox Persica.

gnum aloes significans, de quo Plinius lib.xij.cap.xx.sub tari nomine mentionem fecit: Galenus verò de illo libris de Facul.simpl.medic.non meminit: nec enim Serapio cap.cxciiij. Galenum adducit, nisi in trãslatione Albatarich, quem profecto crediderim Paulum Aeginetam esse, quum eadem verba ibidem ab eo adducta, apud Paulum lib.vj. sic leguntur, agallochum lignũ est quod aduehitur ex India, thiæ ligno simile odoratum, quod mansum animæ suauitatem commendat, & in suffitum adhibetur, ramenta eius pota denarij pondere, languidum ex humore ventriculum, resolutumque confirmant: ad hæc, iecinorosis, dysentericis, pleuriticisq; opitulantur, nec enim ignoro hæc eadem verba à Serapione sub nomine Pauli repeti, quæ antea ex Galeno in translatione Albatarich scripserat, est vero lignum hoc, vt Serapioni placet, calidum & siccum in ij. gradu, quod officinarum mangones vitiant, eius vice aspalathum vendentes, vt capite de aspalatho diximus.

Tarum Plinij lignum aloes est.

Lignialoes Galenus non memõnit.

Lignialoes temperatura.

DE NARCAPHTHO.

Græce, νάρκαφθον: Latinè, narcaphthum, Arabicè, nabach, lazabastem: Hispanicè, Lusitanicè, almea: Italicè, tigname.

Enarratio XXII.

NArcaphthon, siue nascaphthon, lignũ corticosum, & velut putidum, antiquitatem nimiam præ se ferens est, quod officinæ hodie thymiama, quia in suffimentis præcipue eo operantur, nominant: Itali corrupta voce, tigname vocant: Hispani vero, vt plerumque interuenit, Mauritana voce Almeam appellant: Huius Paulus Aegineta meminit lib.vij. suæ medecinæ, dicens: naocanthon sunt qui nacaphthon dicunt, Indicum est odoramentum, quod ad astrictos fœminarum locos suffitu vaporetur. Plinius vero, non nacaphthum appellari voluit, sed magis serichatum, cuius descriptionem, vt de re sibi incognita, libro xij. capite xxj. prætermisit, tantum ab aliquibus in vnguenta addi dicens. Cæterum thymiama vagum nomẽ est, suffitus omne genus comprehendens, de quo Serapio, sub nomine Isahaten, verba fecit.

Paulus Aegineta.

Serichatũ apud Plinium narcaphthum est Græcorum.

CONST

CONSTANTINVS.

* *ἀφυφάντους istos & coniectores meritò vocemus, qui quasi laurum momorderint, tam facilè diuinent, & tam audacter pronuntient quid authores senserint in his præsertim quæ velut non intellecta præterierunt, contenti nomina tantum apponere, vt de gaballio fecit Plinius, de serichato & Iaro. ea enim vt ipse ingenuè fassus est, lib. xij. cap. 21. nostro orbi tantum nominibus cognita sunt. Et tamen serichatum narcaphton interpretatur Amatus: Iarum verò Agallochon. quod ita diuinando, ad eruditionis famæ aucupium, authores interpretari non est, sed eos ludificari.*

DE CANCAMO.

Græcè, κάγκαμον: Latinè, cancamum: Hispanicè, Lusitanicè, anime blanco: Arabicè, Sac, Lach: Officinæ Lacca.

Enarratio XXIII.

Cancamũ nõ est lacca.

QVi hucusq; cancamum, laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, quum cancamum gummi odoriferum sit: lacca vero siue commansa, siue suffimentis expetita in odore percipitur, quam hodie Lusitani nostri, ex India afferunt, rubram, transluciadam, tincturis præcipuè deseruientem, & ex ea officinæ compositionem quandam præparant, dialaccam appellatam, Quę vt certo scimus, non gummi, aut arboris, plantæve alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagóve, velut cera apum. In regno igitur Pegù dicto apud Indos quum terra, vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, formicæ prædictæ, ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus laccam generant, & hac de causa, in lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt laccam ferentis, vt hucusque omnes ferè crediderunt. Est verò alia lacca artificialis, quam infectores pannorum vendunt, quæ ex fece brasilij virzinij dicti, & cocci resultat, qua pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maximè vtuntur: hanc verò Serapio, ineptè admodum cum prima confundit lacca: vnde hodie multi impudentissimo errore, Serapionis authoritate seducti, eam in compositione dialaccæ miscent. Monachi autem qui nuper Antidotarium Mesues

Lacca non est gummi, sed formicarum stercus.

Lacca artificialis.

Serapionis error.

Monachi.

expo

expoſuerunt, alta mente cæcutiunt, delirantve, quum in compoſitione dialaccæ, dicant: Si defecerit lacca, eius loco iniiciatur lachrima ſanguinis draconis. Quãto verò errore, omnes norunt, quum lacca apertiua ſit, & menſes prouocet: ſanguis verò draconis tantum abeſt, vt aperiat, vt potius miro modo conſtringat, vt ſuo diximus loco. Sed hæc de lacca ſufficiant, & ad inſtitutum noſtrum, hoc eſt, quid ſit cancamum, reuertamur. Eſt igitur cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Mina, Africáve, & inſulis illi circumiacentibus Luſitani noſtri adferunt, aniimum appellantes: decidit enim gummi hoc, vt teſtantur illi, ex proceris arboribus, folia myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud ſubnigrum myrrhæ quodammodo perſimile, odoratum, quod Dioſcorides, illis de cauſis, inter myrrhæ ſpecies, tanquam improbam commemorat, & mineam à terra vnde præcipuè naſcitur, eam appellat: quanquam Serapio amineam nominet, vnde Luſitani noſtri corrupta dictione, pro minea, vel aminea, aniimum vocẽt, & eo mulieres maximè pro ſuffumigiis, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc vero aſſertionem primo adſtruxit Briſotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui quũ apud Luſitanos ageret, vt inde ad Indos, cupidus cognoſcendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod cancamum eſſe dixit. Proinde, quum cancamo opus fuerit, Luſitanorum aniimo deinceps vtemur. Nec enim benzuinum cancamum eſt, vt capite de laſerpitio diximus. Cancami etiam meminit Paulus libro vij. ſuæ medicinæ, dicens: Cancamum lachrima eſt arboris in Arabia myrrhæ ſimilis, odore grato, qua etiam ad ſuffitum vtuntur. Vis eius eſt obeſos extenuare, abſtergere, & aperire obſtructa: Sed ad memoriam hic reuocandum eſt, quod Galenus libro primo de Antidotis, mineam myrrham, tanquam cæteris myrrhæ ſpeciebus meliorem laudat: de qua re capite de Myrrha in hoc libro plura dicemus.

Enarratores Meſues errant.

Cancamum quid ſit.

Aniimum gummi quid.

Briſotus Gallus vir doctiſſimus.

Cancamũ nõ eſt benzuinum.

Minea myrrhæ apud Galenum melior eſt.

DE CYPHI.

Græcè, κῦφι: Latinè cyphi.

Enarra

Enarratio XX IIII.

Cyphi quid.

Siue caput hoc Dioscoridis sit, siue adiectitium, est sanè cyphi, suffimenti, siue thymiamatis compositio, olim Soli & Lunæ dicata, qua vt Platonis verbis vtar, præclari egregiiq́ue quondam in sapientia Aegyptij rudi & inculto adhuc seculo vtebantur, vt Plutarchus libro illo, cui titulum de Iside & Osiride fecit monstrat. Non minus *Statius.* Politianus in libro de Nutritia: cuius causam Statius. 4. Thebaidos libro, iis carminibus tetigisse visus est, quæ ita habent.

Hi lucis stupuisse vices, noctisq́ue feruntur.
Nubila & occiduum longe Titana secuti,
Desperare diem.

Pastilla Hispanorum.

Hodie verò compositio hæc non paratur, illius tamen loco suffimenta quædam habentur, quæ Cyprias, auicularum modo formata quasi à cyphiis corrupto nomine appellant. Hispani vero massam, pastillorum modo, ex variis odoriferis rebus conformatam, pastillam vocant. Est autem cyphi compositio, vt placet Plutarcho sedecim sacris literis contenta, ex melle, vino, vua passa, cypero, resina, seseli, aspalatho, myrrha iũco, bryo, calamo, vtraq; iunipero, lacaphtho, cardamomo, & bitumine. Huius enim Galenus lib. ij. de Antidotis meminit, dicens: Quoniam verò cypheos meminit Democrates, quod & ipse conficit, rectè fecit, qui id quomodo præparari debeat, infrà adiecerit.

Plutarchus de cyphi.

Galenus de cyphi quid.

Cyphi est cõpositio.

At Cyphi, non est vlla simplex mistio,
Nec terra quapiam istud fert, nec est liquor,
Aegyptij confectum, quo dicam modo,
Diis propitiandis, asserunt suffimine.
Albam passam, capis vuam pinguissimam,
Et corticem semenq́; totum huic eximis,
Carnem ipsius perlenigatam insigniter,
Bis duodecim constituunt drachmis Atticis,
Terebinthinæ crematæ ponunt totidem.
Myrrhæq́; duodecim, vnam sed croci,
At vnguium bdellij tres, aspalathi duas
Semis, spicæ nardi tres, cassiæ tres bonæ,
Et cyperi tres, nec non & pinguium
Et grandium bactarum iuniperi sint tres,

Odori

Odori calami drachmæ sint nouem,
Mellis modicum, vini pauxillulum quoque.
At bdellium, vinum, myrrham, mortario
Demitte, leuiga dum spissitudinem
Mellis liquidi accipiant melle superaddito,
Vuam comminuunt, deinde facta leuia
Hinc vniuersa sumunt, atque orbiculos
Fingunt exiguos, diis hinc dant suffimina,
Ruffus vir optimus, & in arte exercitus,
Illo parandum sane prodidit modo.
Quidam carentes cinnamomo, tantum inuicem
Pondus locant ex cardamomi semine.
Vtuntur vt priori mistura quidam,
Verum vlceratis, iecore vel pulmonibus,
Aut viscere alio nonnulli dant potui,
Ex antidoto, quantum pendet denarius.

μέλιτος τὸ μέτριον, Mellis quod sat est. σταφίδα vuam passam. ἅπαντα καταμίζαντες omnia cõmiscentes. Ruffi medici laus. δραχμὴ dracmi.

CONSTANTINVS.

Hæc prætermisit, quæ in exemplari Græco ita leguntur κιναμώμου δ' σχοίνου ιβ'. id est Cinnami 4 iunci rotundi (vt Cor. Celsus interpretatur lib. 3. Cap. 21.) 12. Sequitur in Græco codice, βδελίου ὄνυχας quod interp. bdellij vnguium: quasi vero vngues habeat Bdellium. Lachryma arboris Sarracenicæ. Sed exemplar Galeni in his versib. Democratis (sic enim legendum) corruptum est: vera autem lectio ita restituetur si pro ὄνυχας mecum legeris ὄνυχος, ἢ ὀνυχίνου, ἢ ὀνυχίτου: qua forma dicitur à Dioscoride, ὀνύχινον μύρον, καὶ καλμεῖα ὀνυχῖτις. habet enim Bdellion quod sit ἐνῶδες ἐν τῇ θυμιάσει, ἐοικὸς ὄνυχι, authore Dioscoride libro 1. Cap. 66. quod refferendum ad vnguem odoratum, qui ad suffitus expetitur, & in officinis Blatta Byzãtia dicitur. Blatta Byzãtia tamen nihil aliud est, quàm βλάττος καὶ βλάττιον βυζάντιον ab Actuario dictum, Arabum vero Blatta Byzãtia. nõ tamen ignoro doctissimum Fuchsium, Blattam Byzãtiam intelligere, os naris purpuræ, deceptum Nicolai Myrepsi interpretatione, qui exponit. ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. Sed hic author est admodum dilutæ fidei & parùm probatæ. Deinde in eo fallitur Fuchsius, quòd præter consuetudinem, parùm expendat, hæc verba Dioscoridis: ὄνυχες ἐνώδεις θυμιώμενοι, καστορίζοντες ποσῶς τῇ ὀσμῇ. Non impedit igitur, vt voluit Fuchsius, quin Blatium sit vnguis odoratus, quòd Blattium suffitum Castoreum suboleat: quando id

quoque

quoque vngui odorato, Dioscoridis authoritate, tribuatur. Bdellium Dioscoridis odore confertur onychi, ony χ autem Castoreo. Ideo βδέλλιον ὄνυχον. Bdellium vocauit Galenus libro x. de Compositione medicamentor. κατὰ τόπους, in Malagmate Asclepiadis: βδέλλης ὄνυχος λίβρας β. Idem lib. ij. de Antidotis in Charmidis Antidoto, βδέλλης ὄνυχές τε τ' Αἰθιοπικὴς ὡς ἀραχμὰς. Malè igitur legitur hoc in loco, ὄνυχας pro ὄνυχος, vt deprauatè itidem lib. 8. de Compositione Medicamentor. κατὰ τόπους in Democratis Malagmate, βδέλλης ὄνυχὰς τε τὰς ἴσας pro ὄνυχος consimiliter. quod ibidem paulo post exponitur idem esse βδέλλιον καὶ βδέλλα cum subiicit βδέλιον οὕτω διὰ τοῦ ο ποιοῦν πλυνέα. An Arriano verò Bdellium dicitur βδέλλα: περὶ πλοῦς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, φέρεσθαι δὲ inquit ἀπὸ τῶν τόπων ναρδον, κόστον, βδέλλα, ὀνυχίνην λιβίαν, καὶ σμύρναν. Sed Plinij verba de Bdellio onychite non transmittenda Silentio: libro enim 12. Cap. 9. De Bactriano Bdellio: Bactriano nidor siccus, multisq; candidi vngues, quod de vnguibus humanis intelligi non debet: vt alibi fusius dicemus, Sed de onyche conchylij genere, de quo Dioscorides loco superius citato.

HActenus Galenus, qui libro viij. de Compositione medicamentorum κατὰ τόπους id est, per loca vbi præcipue agit de pharmacis ad hepaticos, ex Andromacho, ita breuissime hæc complexus est, in primo Antidoto, dicens: Hæc quidem est Antidoti descriptio, Appellauit autem hanc cyphoidem, hoc est, cypheoformem, ob similitudinem: nam & odore & gustu similis est cyphi ab Aegyptiis appellati, qui sane primi hoc pharmacum composuerunt, & vtuntur eo quotidie ad vaporem edendum, accenso in deorum honorem igne.

DE CROCO.

Grecè, κρόκος: Latinè, Crocus, vel Crocum: Arabicè, Zahafaran, vel Zafaran: gallicè & Germanicè, saffrem: Hispanicè, Azafran: Italicè, Zaffarano.

Enarratio xxv.

Croci descriptio.

OMnibus notissimus est Crocus, quo condimenta coquinaria, passim ornantur, cuius descriptionem sic habeto, quum eam Dioscorides silentio præterierit: Crocus

Crocus.

cus est herba folio gracili, angusto, paruo, pene in capillamenti modum dissoluta, cuius radix bulbosa, nucleis intersecta: aliis simillima est, quæ vergiliarũ occasu flore ceruleo floret, in quo capilli illi Crocus dictus, hebetes licet postea odorati nascuntur: is enim olim Cilicius nobilior habebat, nunc vero apud Italos Aquilanus palmã obtinet, qui ex Aquila Neapolim affertur: quãquam qui è Germania hodie adducitur, primas obtineat, vt Venetiis aliquado vidimus, in ea præcipuè officina cui Coralium pro symbolo est. In Hispania quoq; plurimus & optimus nascitur. At qui à Græcia vbi vberrimè crescit, aduehitur, pessimus omnium iudicatur: optimus enim vt dicatur Crocus, flauissimus sit oportet, tum odoratissimus, & longo tempore in vigore suo persistens, vt ex Galeno libro de Antidotis desumitur. Est autem Crocus medicina cordialis, quæ merito tum intus, tum extra medicamentis cordi adaptatis, misceri debet, nã cor roborat, & lætificat, & ea de causa, risum promouet, & ita promouet, vt fabulosum non sit aliquando hominem risu & cachinno, ob nimium croci esum mori. Vidimus enim nos apud Mitinam à Campo, totius Hispaniæ celeberrimum emporium, mercatorem quendam, qui cum plures Croci sarcinulas siue inuolucra emeret, vt in Lusitaniam portaret, multum ex illo in olla carnes iurulẽtas pro cœna continente iniecit: qui post earum esum, in tam intensum ac vehementem risum prorupit, vt non multum abfuerit, quin risu, & cachinno tunc è vita discederet. Tunc enim Serapionem verũ dixisse credidi, quum capite de Croco

Crocus medicina cordialis.

Crocus interficit.

ex mente Rasis dicat: Crocus pondere duarum drachmarum partum accelerat, & inebriat ebrietate forti si cum vino misceatur, & lætificat adeo, donec facit insaniam excellenti lætitia. Quum igitur Crocus summam hanc cordialem virtutem habeat, non multum mea sententia damnãdi illi sunt medici, qui Rufi pillulis, Crocum tempore præsertim pestilenti addunt. quòd vero Crocus appetitum deiiciat, recentiorum est inuentum, vt verò Galeno placet libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum, Crocus secundi quidem est ordinis excalfacientium, primi vero exiccantium, proinde concoquendi quoq; vim obtinet, adiuuante etiam ad id quadam exigua astrictione: nam lib. de Antidotis, se ob Croci odorem incurrere capitis dolorem, fatetur. Proinde nõ mirandum, si agaso quidam apud Pisaurenses, super duabus Croci sarcinulis dormiens, eadem nocte obierit: vt superioribus annis accidit, vt testantur omnes Pisaurenses, ac Magnificus Ioannes Gondula, patritius Ragusinus, vir non minus doctrina quàm generis nobilitate clarus, qui eo tempore apud Pisaurenses agebat, & hoc ita esse confirmat. Ex Croco vero, cerotum oxycroceum dictum, officinæ hodie parant, membris contusis, & fractis ossibus dicatum: resoluit item durities, & multa adfert præterea commoda.

Crocus pillulis Rufi addi potest.

Crocus calidus in secundo ordine siccus verò in primo.

Oxicroceũ

DE CROCOMAGMATE.

Græcè, κροκόμαγμα: Latinè, crocomagma.

Enarratio XXVI.

CRocomagma olei crocini fex est, quam instructiores officinæ reconditam habent: eius porro vires eædem fere sunt, eum iis quas crocus habet.

Crocomagma.

DE ENVLA CAMPANA.

Græcè, ἑλένιον: Latinè, Helenium, Inula, & Enula. Hispanicè, raiz de alla: Italicè lella, enola, enoa: Gallicè, enula campana, Aulnee: Germanicè, Alant: Alantvvurtzel.

Secunda

SECVNDA ENVLA.

Aegyptia enula, Helenium Aegiptium, νυπευθὲς, Hom. tametsi alij intelligant cirsium siue Buglossum.

Enarratio XXVII.

Helenium.

Enula Cāpanica.

HElenium, nostra est inula Campanica, siue enula Cāpana, hortis fere omnibus famigeratissima herba, cuius folium latissimum est, ad symphyti folium accedens, albicans vna ex parte, ex reliqua vero lanuginosa est, nam florem luteum fert, radicem vero crassam, amaram, optimi tade credendum est, vt docte admodum Marcellus Virgilius adnotauit, Dioscoridis historiā hanc corruptam & acephalam hic, vt in multis aliis locis deprehēditur, esse: Nam quòd folia angusta verbasco similia habere tradat, id cœli causæ forsan tribuendum esset, quum in vno loco procerius herba vna quàm in altero crescat: sed quòd insignem amaritudinem in inula repertam, silentio prætermiserit, non possum non testari textū istum corruptum esse. Imò Marcellus Virgilius confirmat se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse: caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq; : flores luteos, & in iis semen verbasco simile, tactu pruritum faciens: vnde facile credere est, vt hæc peruersa & immutata fuere, ita quoq; pars hæc ad amaritudinem attinens, quāquam eam quoq; à Plinio prætermissam animaduerto, vnde Mathiolus Senensis, hic falsò admodum Plinium adducit, libro xix.

Dioscoridis historia acephala est.

Mathiolus Senēsis falso Plinium citat.

cap.5. quia vltra quòd in eo capite, nullam penitus de helenio, siue enula mentionem faciat, libro tamen xxj. cap.10. vbi helenij meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite, ex mente Crateuæ herbarij, ramulos serpilli modo, humi sparsos tribuit, folia vero lenti similia, cui quoq; eo in loco nullam tribuit amaritudinem: Imò in describēda hac herba, Plinius à Dioscoride variat, quum Dioscorides folia lētis, & ramulos serpilli per terram sparsos Aegyptiā enulam habere tradat: ille vero non lentis folia sed serpilli potius posidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap.xxj. prædicti libri, vbi medicamenta Helenij pertractat, dulcem esse asserit, non amaram, vt liquido constet Plinium de illa tantum dulci Aegyptia inula memoriam fecisse, non vero de hac à nobis amara tractata: Proinde Mathiolus si Plinij authoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur, primo, quum credat Plinium de hac inula prima mentionem fecisse, quum vt diximus potius de secunda Aegyptia agat: secundo quum dicat Plinium inulæ amaritudinem tribuere, quum re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, vt cuique legenti notum erit. Verum enulæ radix adeo lætificat, vt in omnium apothecariorum ore sit, Enula Campana reddit præcordia sana: imò hac de causa, à multis creditum est, hanc, nepenthem herbam illam ab Homero tanta laude decantatā esse, quia perpetuam pariat lætitiam, & tristitiam omnem aboleat, omnes abigendo curas, & malorum omniū obliuionem inducendo, præcipuè si eius succus vino immistus bibatur, quæ omnia vera esse crediderim, modo de Aegyptio helenio Campano dicantur, quum in nostra enula hæc prorsus non reperiantur: nec Itali illius radices quotidie coctas, & saccharo vel melle & aromatibus paratas licet esitent, talia experiantur. De illa igitur enula Aegyptia vera nepenthe sic cecinit Homerus libro iiij. Odysseæ.

Mathiolus dupliciter hic errat.

Enulæ radix cor lætificat.

Nepenthes enula Aegyptia est.

Tum Ioue nata Helena hic meditata est pharmaca potu
Ac subito iniecit medicamina rara Lyæo,
Vnde bibunt proceres Nepenthes inclyta succo
Gramina, quæ irarum, siue omnis cladis & omnis
Vsque mali herbarum ducunt obliuia potu.

Hæc

Hæc ſi mixta ſcyphis aliquis præſumpſerit, ille
Luce illa nunquam lachrymas effundet obortas,
Non ſi vel genitor materq́; Acherontis arenas
Rapta petat Stygias, non ſi natumq́; fratremq́;
Coram diſiectos ferro, atque in ſanguine mixtos
Hoſte oculis videat claris.

Cæterum helenium ab Heleno Troiano inuentum ſibi nomen vindicaſſe, non vero ab Helena vt poëtarum narrant fabulæ, crediderim: cuius naturam & vires proſequens Galenus libro ſexto de Facultatibus medicamentorum, ita inquit: Helenij herbæ radix maxime eſt vtilis, non primo ſtatim occurſu excalfaciens, ac proinde dicenda eſt non calida & ſicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, ſed cum recrementitio humore, quapropter eclegmatis, quæ faciũt ad educendos ex pectore pulmoneq; craſſos lentoſq; humores, idoneè commiſcetur, rubrificant eius quoq; vi partes frigidis ac diuturnis vexatas affectibus, cuiuſmodi ſunt nonnullæ coxarum paſſiones, iſchiadas vocant, & exiguæ aſsiduæq; articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes.

Helenium vnde dictum.

Helenij tẽperatura.

Helenium pectori cõfert.

DE OLEO.

Græcè, ἔλαιον: Latinè oleum: Hiſpanicè olio, azeyte: Arabicè, Cait, vel Zait. Italicè, olio, vel oglio, Gallicè huyle, Germanicè, oel, ἔλαιον ὀμφακινον: καὶ ὠμόξυλες: Latinè oleum omphacinum, Hiſpanicè, oleo de oliuas en agraz, olio de oliuas verdes: Germanicè, Baumœl.

Enarratio XXVIII.

OLeum ex oliuis expreſſum, omnibus notũ eſt, quod hodie maturum in vſum victus, non vero omphacinum immaturum aut acerbum dictum, venit: eſt enim maturum, hoc eſt, oleum ex oliuis maturis confectum, calidum & humidum, & eo magis ſi vetuſtum eſt, vel in eo ſal iniectum fuerit, vt hodie apud Hiſpanos plerunq; fit. omphacinum vero frigidum & ſiccum eſt, & tãto magis ſi cùm exprimitur, oliuæ ſurculi vel folia quoq; ſimul

Oleum calidum et humidum eſt.

Oleum omphacinum frig. et sic.

exprimantur, vnde Galenus lib.ij. de Compositione medicamentorũ secundum genera, quum andromachi emplastrum viride examinat, inquit: olei sanè nomen vnum est, qualitas & facultas diuersa, nam omphacinum frigidius: ex maturis oleis pressum calidius est: temporis tamen processu calfaciẽdi vim auget, sic etiam quod salem habet quantũ ex illo sumpserit tanto calidius est, magisq; siccat, quàm quod ipsius expers est. Quod surculos oleæ, θαλλὸς Græci nominant, continet, valentius astringit, Hæc ille. Olim verò & si omphacinum præcipuum in sanitatis vsu habebatur, ex maturis quoque oleis, multis in locis parabatur, præcipuũ tamen Sabinum, non procul ab vrbe Roma, in Sabinorum regione prognatum, vt Galenus libro ij. de Compositione medicamentorum secundum locos ait. Hodie verò vt diximus ex maturis oleis tanquam sanitatis vsui magis seruientes paratur, omphacinum verò in officinis & rosaceum, & per se proprium, tanquam repercussorium medicamentũ seruatur. De quo Galenus lib.vj. de Facult. simpl. medic. ita pro coronide tradit: oleum quod ex oliuis exprimitur, humectatorium esse & moderatè calidum iam supra docuimus, eiusmodi est, quod dulcissimum est, fitq́ue potissimum ex oliuis quas drupas appellant. Cæterum quod omotribes & omphacinum nuncupant quale ab Hispania vehitur, id quantum in se habet astrictionis, tantum etiam illi inest frigiditatis. porrò oleum vetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur: & calidius est, & potentioribus ad euaporandum viribus: quod verò ex crudo, id dum reliquum quippiam seruauerit astrictionis, mistæ permanet facultatis: Vbi vero illam prorsus abiecerit reliquo euadit simile. Quinetiã quicunq; in præparando ramos iniiciunt, ij omphacino simile oleum efficiunt.

Oleum moderatè calidum est.

DE OLEO OLEASTRI.

Græcè, ἀτριέλαιον vel ἔλαιον ἐκ τῆς ἀτρίας ἐλαίας ἤγουν τῆς κοτίνου, ἢ ἀτρίππου ἢ ἀτριελαίου: Latinè oleum oleastri: Hispanicè, olio de azenbuche, olio de azambugeiro: Italicè oglio de oliuastro.

Enar

Enarratio. XXIX.

OLeum quod ex oleastri amari conficitur oleis, pro cibo non accipitur. Si quis tamen eo quotidie barbam, vel capitis capillos inunxerit, canitiem remorabitur: de quo Galenus libro vj. de Facul. simpl. medi. tradit. Quod ex agresti oliua exprimitur, extergit, simulq; astringit, squalidissimus enim id est ex omni olei genere. *Oleū oleastri canitiē remorātur.*

DE OLEO ALBO SICYONIO DICTO.

Græcè, Σικυώνιον ἔλαιον: Latinè Sicyonium oleum.

Enarratio XXX.

SIcyonium oleum, sic appellatur, quia in Sicyone ciuitate, apud Peloponnesum Moream vulgo dictam, olim perfectissimum parabatur, hodie vero vt audio, ciuitas hæc Basilica dicitur. Cæterum, priscis maxima cura erat, oleum parare albissimum, quia illo quotidie vniuersa corpora inungebant, vt agilia prompta, & expeditissima ea haberent, qua de causa frequentissime se lauabant, & tam sæpe balneis vtebantur, in quibus oleosa superfluitas illa colligebatur, de qua Dioscorides ad præsens sermonem facit, dicens: calefaciunt itidem quæ in balneis olei strigmenta colliguntur, &c. Non minus olim quoque athletæ luctatores, quum ad palæstram nudis corporibus, vt difficulter delibuti, ab aliis in lucta siue palæstra, perstringerentur, vniuersum corpus oleo illinebant, quod puluere eleuato & sudore permixtum, inde sordida pinguitudo resultabat, quam Dioscorides intelligit, quum inquit. Quæ vero ex palæstris, &c. Hæc quoque crassa sordes quum luctatores gymnasiorum parietibus & statuis adhærebant, fixa illic manebat. Quam Dioscorides quoque intelligit, quum dicit, nec minus etiam calfaciunt, & cætera. At hæc hodie vt multa alia non habentur. *Sicyonium oleum à ciuitate dictum.* *Strigmēta balneorū.*

DE ELAEOMELLE.

Græcè, ἐλαιόμελι: Latinè elæomel, oleum palmarum: Hispanicè, olio de palmeras: Italicè oglio de palmiere.

Enarratio XXXI.

QVi rerum variarum cognitionem desiderat, & earum naturas tenere, multas orbis partes perlustrare opus habet, quum sedentario studio tantum non adquirantur, cuius defectu Hermolaus Barbarus patricius Venetus, vir singularis doctrinæ & eloquentiæ, in hoc deceptus est, credens vtique elæomel, mannam qua ad ducendam aluum vtimur, esse: quum elæomeli, vt veritas ipsa testatur, & Plinius subscribit lib. xv. cap. 7. sponte nascatur in Syriæ palmyris, licet mendosè hodie maritimis, legatur. Quod ex arboribus manat pingue, crassius melle, resina tenuius, sapore dulci. In India vero & insulis Cap. viridis, palmyras hodie nasci nouimus, ex quibus non solum oleum lucernis, & cibo deseruiens extrahitur, sed etiam vinum, mel, fructus, linum pro parandis sacculis, & ligna igni deseruientia colliguntur, vt mirum planè sit, quantis dotibus natura hanc dotauerit arborem, de cuius fructu, capite de elate legere ne pigeat, quum ibidem hæc vberius tractentur.

Hermolaus Barbarus errat.

Elæomeli quid.

Ex palmyris multa colliguntur.

DE OLEO CICINO.

Græcè, κίκινον ἔλαιον: Latinè, oleum cicinum, oleum recininum, oleum de cherua, oleum de cataputia maiori, de pentadactylo: Hispanicè, olio de semente, de figueira del inferno: Italicè, oglio de mirasole, o giraſole, o fagiuolo Romano, o fagiuolo Turchesco: Germanicè, Vuunderbaum: oder Creiitzbaum.

Enarratio XXXII.

OLeum Cicinum Latini ricinium appellant, ob similitudinem, quam semen vnde oleum conficitur, cum animalculo sic dicto, habet. Est vero animalculũ hoc infestum canibus, capris, asinis, & equis, quod ricinus Latinè dicitur: Hispani verò illud sua voce, canapatum appellitant: Itali autem zeccam. Dicitur verò oleum hoc apud Arabas, oleum de cherua, siue de maiori cataputia, quod in nonnullis instructis & ornatis officinis paratum habetur,

Oleum de cherua.

tur, de quo Galenus lib. vij. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Oleum quod ex semine ricini conficitur, tum calidius est, tum tenuiorum partium, quàm est oleum commune, ac proinde potentius quoq; digerit. nos verò Mesues consilio, eo contra colicos affectus à frigiditate ortus, tum in clysteribus tum in vnctionibus vtimur, de quare quarto libro vberius agetur.

DE OLEO AMYGDALARVM.

Græcè, ἀμηγδάλινον ἔλαιον: Latinè oleum amygdalarum. Hispanicè olio de almendras: Lusitanicè azeite de amendoas: Italicè olio di mandorle: Germanicè, Mandelœl. *Gallicè, huyle d'amandes.*

Enarratio XXXIII.

Oleũ amygdalarum amararũ describit Dioscorides tantũ.

TAntum de oleo amygdalarum amararum loquitur in præsentia Dioscorides, quòd μετώπιον appellat: proinde nos de dulci sermonem faciamus, quum eo frequẽtius vtamur, & medico vsui quotidie veniat. Parat enim oleũ amygdalarum dulcium sic: contunduntur autẽ amygdalæ, & in cacabo æneo ad ignem trahuntur, postea canabaceo panno multis obducto plicaturis excipiuntur, & in torculari exprimũtur, vnde oleum exit, sed in hoc parandi modo monẽdi sunt pharmacopolæ, quum vt optimum oleum amygdalarum dulcium fiat, opus est ex optimis amygdalis selectis paretur: quas à corticè mundare, & eas albas reddere operæ pretiũ est: nam aliter virtus olei huius lenitiua, & pectoralis amittitur, hoc magis, si rancidas & veteres amygdalas aliis mixtas acceperint. Sed hoc aliud maius malum in hoc concinnando oleo committitur, quod est, quia quum ad ignem, sic contusas & pistas in cacabo æneo admouent amygdalas, eas sic torrere permittunt, vt non multum abfuerit quin omni ex parte olei virtus deperderetur, nisi eas, pauca aqua roscidas facerẽt. Sed & cum hoc, adeo eas vrunt, vt horridæ & combustæ fœteant. Proinde deinceps monitos pharmacopolas vellem, vt quum oleum ex amygdalis dulcibus parare proposuerint, conentur amygdalas selectas & bonas habere: item quòd eas albas faciant, quũ cortex ille procul dubio

ſtypticus, ſiccus, aſper, & ſcabritie plenus ſit: Quæ omnia viribus olei huius contraria ſunt, & multo magis, ſi torrefieri, vt plerunq; fit, amygdalæ permittãtur, proinde cortices deinceps deponito, nec amygdalas ſic torrefieri ſinito. Hæc omnia Meſue pharmacopolarum princeps noſcens, ſuadet. vt amygdalæ calefiant calore quodam modico, ſuaui, & minimè acri, vt in balneo Mariæ fit, in quo vtinam pharmacopolæ deinceps, hoc oleum pararent, quum ſic paratum in eo omnes vires attributæ reperiantur, & pectoris aſperitates lenit, ac gutturis & pulmonis, velut iuncturarum quoque duritiem & ſiccitatem. Suaue eſt enim in cibis, & confert hecticis, & phthiſicis, impinguat, auget ſperma, ſedat tuſsim, & vrinæ ardorem mitigat, nam veſicæ, & renum, & vuluæ excoriationibus cum fiſtula iniectum medicatur: pondere verò quatuor vnciarum ebibitum oleum hoc aluum cõſtrictam lenem facit. Amarum verò oleum vltra tam multis à Dioſcoride illi viribus tributis, obſtructiones aperit, & ventoſitati aduerſatur.

Meſue.

Oleũ amygdalarum dulcium in balneo Mariæ fieri debet.

CONSTANTINVS.

AMygdalarum oleum μετώπιον, non vocat Dioſcorides, vt affirmat Amatus Luſitanus, non enim in re tam aperta, tam bonus author cæcutit: ſolum adiicit ita ab aliquibus vocari. eius verba ſunt: ἀμυγδάλινον ἔλαιον ὅτυνερ μετώπιον καλοῦσι. Cauit etiam omniũ optimè Plinius, ne in illam vulgi ἀκυρολογίαν incurreret, Cùm dixit libro xv. Cap. 7. Amygdalinum, quod aliqui metopium vocant, ex amaris nucibus arefactis, & in offam contuſis, aſperſis aqua & iterum tuſis exprimitur, Nimirum ſciebat vterq; aliud eſſe μετώπιον, quod & νέτωπον vocat Hippocrates libello de ſuperfœtatione. Comprimis Dioſcorides qui libro j. Cap. 72. de metopio ita prodidit Σκευάζεται δὲ καὶ ἐν αἰγύπτῳ μύρον, ἐπιχωρίως ὑπ' αὐτῶν καλούμενον μετώπιον, διὰ τὴν τῆς χαλβάνης μίξιν. τὸ γὰρ ξύλον ἐξ οὗ γεννᾶται ἡ χαλβάνη, μετώπιον καλεῖται. Plinius vero in hæc verba lib. xij. Cap. 8. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Africa ammoniaci lachrymam ſtillat in harenis ſuis: inde & nomine etiam ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor quam metopion vocant: reſinæ modo aut gummi.

DE OLEO BALANINO.

Græcè, ἔλαιον βαλάνινον: Latinè, oleum balaninum, oleum

oleum de myrobalano vnguentaria, oleum de nuce siue glande vnguentaria, oleum de ben, oleum myrepsicum: Hispanicè, azeite de auelhana de la India. Italicè, olio di Ben.

DE OLEO SESAMINO.

Græcè, ἔλαιον σισάμινον: Latinè oleum sesaminum, oleum è sesamo semine: Hispanicè, olio de alegria simiente, olio de gorgilim: Italicè, oglio de sisamin, de iesamin.

DE OLEO NVCIS.

Oleum nucis iuglandis, oleum nucis basilicæ, oleum nucis: Hispanicè, olio de nuezes: Italicè, oglio di noci, Germanicè, Nussœl.

Enarratio XXXIIII.

OLeum balsaminum è fructu quodam, nucis auellanæ magnitudine, & figura conficitur, qui fructus hodie apud myropolas, & vnguentarios, ben dicitur, vnde quoque oleum de ben appellant: Græci verò quoq; fructum istum myrobalanum appellant: Romani autem vertētes, glandem vnguentariam meritò vocant: quia huius oleo vnguentarij pro cōficiendis & apparandis odoratissimis vnguentis vtuntur, præsertim in quibus moschus, ambra, & cibetum ingrediuntur, hodie verò pro chirothecis & manicis suffitu perfundendis in myrothecis reconditum ab vnguentariis habetur: sub nomine tamen olei de ben, vt quarto libro amplius videre est. Verùm oleum hoc est absterſiuum, mundificatiuū, & oppilationū aperitiuum, nam strumas quoq; resoluit, & duros minuit tumores, mirificè contra induratos splenes valet, qua de causa hodie multi in vnguentis de obstruentibus spleneticis dictis, id miscent: valet quoq; ad multas propulsandas ægritudines frigidas, præsertim conuulsionem, iuncturarum dolores, ac iis similes. Inest enim mira proprietas huic oleo, quod nunquā in longo temporis tractu senescit, aut rancidum euadit, imò si oleo amygdalarū gutta vna vel altera huius

Glans vnguentaria quid.

Oleum de ben contra splenis scirrhos valet.

de quo

de quo agimus olei adiungatur, illud à corruptione præseruatum habet. An verò oleum hoc ex fructus putamine, vel potius nucleo parari debeat, quũ in hoc authores varios esse animaduertimus quæri potest: Respondeo ex nucleo fieri debere, prout hodie quoq; fit, nã putamen ineptum admodũ, vt ex eo oleũ parari aut confici possit, est.

Sesaminũ oleum. Sesaminum verò oleum, ex sesamo semine admodum paruo conficitur, quo hodie vniuersa Græcia maxime in cibo & lucernis vtitur: post oleum autem ex oliuis confectum, sesaminũ primas obtinet, corpora enim incrassat, semen genitale multiplicat, vocẽ clarificat, pectus lenit, & scirrhosos tumores mollificat. Est enim omnino medicum hoc oleum, in multis adhibitum oleorum compositionibus. Nucum verò oleum in multis paratur regionibus, præcipuè in Longobardia, Ethruria, Germania, & aliis variis locis, oleo oliuarũ carentibus, cuius vice, illo præparando lucernarũ lumine præcipuè vtuntur: in vsum verò medicamentorum raro oleum hoc venit.

Nucũ oleum.

DE OLEO HYOSCYAMINO.

Græcè, ἔλαιον ὑοσκυάμινον: Latinè, Oleum hyoscyaminum, Oleum Apollinaris herbæ, Oleum Alterci herbæ: Hispanicè, Oleo de velenho: Lusitanicè, azeite de memendro: Italicè, Oglio di dente caballino, Oglio de hyoscyamo: Gallicè, huyle de Hannebane, ou de iusquiame: Germanicè, œl von Bulsenkraut.

Enarratio XXXV.

Oleũ hyoscyaminũ. OLeum hyoscyaminum, ex hyoscyamo Apollinari siue alterco dicta herba, raro in officinis paratur, non sine errore tamen, quum multũ podagricis, & calidis affectionibus valeat, contra Phrenesin magno iuuamento inungitur, non minus contra gonorrhœam, si renes eo illinantur, facit: aurium acutissimos dolores curat, præsertim si cum castoreo vel croco intus instilletur, item testiculorum & mammillarum dolores ac inflammationes sedat, dentium dolores ore retentum mitigat, & pilorum regenerationem prohibet, de quo plura libro 4.

DE

DE OLEO DE GRANO CNIDIO SIVE GNIDIO.

Græcè, κνιδέλαιον: Latinè Oleum de grano cnidio, Oleum de grano gnidio, Oleum de cocco gnidio, Oleum de thimeleæa: Hiſpanicè, Luſitanicè, Olio de toruiſco: Italicè, Oglio de pepe de monti.

Enarratio XXXVI.

OLeum de grano cnidio ſiue gnidio, Oleum ex ſemine thimeleæ confectum eſt, nam chamælea mezeron eſt, vt 4. libro dicemus. Cæterum hoc Oleum exoletum ab officinis eſt, nec à quoquam in vlla regione paratur, de quo plura quarto libro legito. *Granũ cnidium, gnidium thymelaeæ idẽ.*

DE OLEO CNICINO.

Græcè, κνικέλαιον, καὶ ἔλαιον κνίκινον: Latinè, Oleum cnicinum, Oleum è grano cnico. Oleum è carthamo, Oleum è croco hortulano: Hiſpanicè, Olio de Semiente de Alaçor, Olio de Semiente de papagaios: Italicè, oglio de Carthamo.

Enarratio XXXVII.

OLeum Cnicinum, è grano cnico, oleum de carthamo eſt, quod ex ſemine eius id eſt croci hortulani paratur: Concinnatur verò velut amygdalinum, eo tamen calidius eſt, nam oleum hoc apertiuum eſt, & reſolutiuum, pectoris remouet ſtricturam, facillitat anhelitum, medetur ictericiæ, ſedat ſtomachi dolorem & coli. *Granum cnicinum carthami croci hortulani, idem.*

DE OLEO RAPHANINO.

Græcè, ῥαφανέλαιον καὶ ῥαφάνινον ἔλαιον: Latinè oleum raphaninum, oleum è ſemine radiculæ, oleum è ſemine raphani: Hiſpanicè, olio de ſimiente de rauano: Italicè oglio di ſemenze de radice: Germanicẽ, Rettichœl.

Enar

Enarratio XXXVIII.

Vomitum prorritãs.

OLeum è semine raphani, plebeis septentrionalibus admodum protritum oleum est, tum in obsoniis, tum in lucernis, velut Aegyptiis hominibus olim fuit, pulchram enim oleum hoc mulierum faciem reddit, & illius à vento contractas emendat scabrities: nam & quibus à longa valetudine pediculi abundant, accommodatum est, præter cætera autem hanc obtinet excellentiam, quòd vomitum leuiter admodum prorritet.

DE OLEO E NIGELLA.

Græcè, ἔλαιον μελάνθινον ἢ μελανθέλαιον Latinè oleum de nigella, oleum melanthinum: Hispanicè, olio de Axenuz: Lusitanicè olio de Alepiure: Italicè oglio de nigella.

Enarratio. XXXIX.

Melanthiũ vera nigella est.

MElanthinum oleum, id est è grano nigella dicto, non paratur, si tamen pararetur easdem ferè vires obtineret, quas sesaminum oleum. Est enim melanthium longè aliud granum ab eo quod inter frumentum reperitur, vt suo dicemus loco.

DE OLEO SINAPINO.

Græcè, σινάπινον ἔλαιον ἢ σιναπέλαιον, Latinè Oleum Sinapinum, Oleum è sinapi: Hispanicè Olio de mostaza, de mostarda: Italicè Oglio de mostarda o verò de Senape.

Textus quadragesimi Enarratio.

OLeum Sinapinum, in vniuersa Germania in maximo habetur vsu, nec non in aliis regionibus quoque paratur. Est, enim Oleum hoc maximè ad se trahens, proinde antiquisimis medetur doloribus.

DE OLEO MYRTINO.

Græcè, ἔλαιον μυρσίνινον ἢ μυρσινέλαιον, Latinè, Oleum Myrtinum, Oleum myrteum: Hispanicè, Olio de arhaiam, Olio de mortinhos: Italicè oglio de mirto.

Enar

Enarratio XLI.

Oleum myrtinum quomodo parari debeat.

OLeum Myrtinum in omnibus officinis paratum reperitur, sed vtinam eo modo concinnatum quo Mesue suadet, cum oleo scilicet omphacino, in balneo Mariæ: vt vero optimum paretur sic componi debet: accipe Myrtilorum recentium libram vnam, succi Myrtilorum libram mediam, vini nigri styptici, id est austeri libras duas, Olei omphacini libras tres, omnia simul mixta in vas vitreum vel stanneum optime obturatum mittantur, postea vas in balneo Mariæ reponatur, & lente per triduum ad ignem ebulliat, postea verò prælo omnia exprimantur: cui expresso, fructibus siue baccis tanquàm inutilibus reiectis, nouas myrti baccas iterum optimè pistas addere est opus, & per triduum quoq;, vt primo modo diximus, in balneo Mariæ tractari debent: sic verò & tertia vice innouari debent. Sed animaduertendum est, quòd vltimo die quo hæc extrahere ab igne voles, vasis os per aliquot horas apertum permittere debes, vt vini humiditas exhalet, & Oleum purius maneat, sic enim concinnatum oleum hoc, multo perfectius quàm quod tempore Dioscoridis parabatur, deprehenditur: credereque par est, si huius balnei artificium Dioscoridi notum fuisset, in eo omnia similia olea pararet, non verò ad carbonum ignem. Est enim Oleum hoc cõstringens frigidum, proinde stomachum valde roborat, sistit vomitum, & ventris fluxum compescit, nec minus contusiones sedat.

DE OLEO LAVRINO.

Græcè, ἔλαιον δάφνινον ἢ δαφνέλαιον: Latinè Oleum Laurinum: Hispanicè, Olio de laurel: Italicè, Oglio de bachelle de lauro, Germanicè, Laurœl.

Enarratio XLII.

Oleũ myrtinum frigidum constringens est.

OLeum laurinum, ex lauri baccis paratur, officinis triuiale, quod vtinam pharmacopolæ præpararent ac non ab aliis adulterinum vt plerunq; faciunt, acciperent, hoc verò calidũ & apertiuum est, colicam affectionem, & frigidos alui dolores, & stomachi, curat: non minus capitis, epatis, splenis, renum, matricis, neruorum, iuncturarum, velut cæteros frigidos dolores mitigat, & lenit.

DE

DE OLEO LENTISCINO.

Græcè, ἔλαιον σχίνινον ἢ σχινέλαιον: Latinè, oleum lentiſcinum: Hiſpanicè, olio de lentiſco, olio de mata: Luſitanicè, olio de Arueira: Italicè, oglio del lentiſco.

DE OLEO TEREBINTHINO.

Græcè, ἔλαιον τερεβίνθινον: Latinè oleum terebinthinum: Hiſpanicè, olio del arbor de la termenthina: Italicè, oglio de bachele del terebintho.

Lentiſcus.

Terebinthus.

Enarratio XLIII.

oleum lentiſcinum viſum acuit.

OLeum lentiſcinum, ex baccis lentiſci, in multis Italiæ locis paratur præcipuè prope Senas ciuitatem, vbi ab iis qui oleum hoc componunt, creditur, viſum multum acuere. Galenus vero lib. v. de compoſitione medicamentorum

torum ſecundum locos. cap. ix. Gingiuis ex inflammatione dolentibus, optimum pharmacum (inquit) eſt oleum lentiſcinum caliditate temperatum ore retentum, modo ſit recens, nam vetuſtius tanto recẽtiore peius eſt, quanto ætate antecellit: Imponatur autem in vaſculum in quo calefit lentiſcinum, in aliud maius vas, quod aquam calidam multam complectatur, maximopere itaq; inflammationi gingiuarum hoc cõducit: nec vero minus etiam ſi iuxta quandam aliam partem, tum pelliculæ linguam ambientis tum ſuccingentis totum os aliquis dolor ob inflammationem oriatur, dolorem ſedat lentiſcinum, repellit enim citra moleſtiam, & abſq; aſperitate, quam pleraque auſterorum habent, diſcutitque citra mordacitatem, cuius rei inflammatis præcipuus vſus exiſtit. Hæc Galenus. Ex quibus, vt obiter hoc attingamus, balneum Mariæ ſatis illum cognouiſſe liquet, quum vaſculum paruum in magno aqua pleno immergendum ſuadet. Dioſcorides præterea, cap. 77. huius voluminis inquit: Fit præterea ex lentiſci ſemine, oleum, quod adſtringendo eſt, his quæ adſtringenda erunt præcipuè accõmodatum, & quo hodierni noſtri vnguentarij Hiſpaniæ maximè vtuntur pro inficiendis chirothecis ſeu manicis. Oleum terebinthinum ex baccis terebinthi arboris extrahitur, hodie voce tantum notum, poterit tamen concinnari ex terebinthi reſina, miras dotes poſsidens, quas multi opobalſamo tribuunt, inter quas præcipua habetur, contra omnes frigidas ægritudines, & maxime neruorum. Vetùm Dioſcorides in præſentiarum tradit oleum terebinthinum refrigerare: quod dubio procul abſurdum eſſe videtur, quum cap. 78. huius primi libri, terebinthi fructum calfaciendi vires habere tradat: Quamobrem crederem huic capiti, de quo agimus, verbum hoc, & refrigerat, ſuperadditum eſſe, quod animaduertens Manardus Ferrarienſis, prima epiſtola octaui libri ſuarum Epiſto. inquit: Quare magis probandus inuulgatus Græcus codex alter, in quo nulla virium mentio, ſed præparatio tantum terebenthini olei docetur.

Lentiſcinũ temperatè calidũ eſt.

Galenus balneũ mariæ optimè nouit.

Oleum terebinthinum.

Verba huic textui Dioſcorid. addita.

DE OLEO MASTICHINO.

Græcè. μαστιχέλαιον, ἢ ἔλαιον μαστίχινον: *Latinè, ma-*

ſtichinum, Oleum ex reſina lentiſci: Hiſpanicè, olio di almacigua: Italicè, Oglio di maſtice: Germanicè, Maſtixœl, *gallicè, huyle de maſtich.*

Enarratio XLIIII.

PAratur oleum maſtichinum ex reſina lentiſci, maſtiche dicta, vnde Dioſcorides capite. 77. huius libri inquit: naſcitur & ex lentiſco reſina, quæ ab arbore, lentiſcina, à quibuſdam vero maſtiche appellatur. Cæterum hoc oleum in officinis hodie communiſsimum habetur, quod vt optimum ſit, in balneo Mariæ, vt Meſue docet, parari debet. Eſt enim oleum hoc ſtypticum, proindè ſtomachum roborat, aluum retinet, & virtutem concoctricem, ac membra omnia lapſa & debilia confortat, olim vero in Chio inſula, non procul à Conſtantinopoli ciuitate perfectiſsimum hoc concinnabatur oleũ, nec mirum: quum hodie quoq; ex inſula illa tantum maſtix in omnes orbis partes diuerſatur.

Maſtix ex Chio inſula aduehitur.

DE VNGVENTORVM CONFECTIONIBVS.

Enarratio XLV.

VOcat Dioſcorides Oleum, quod per ſe ex fructu vel ſemine, nulla alia admixta re extrahitur: vnguentum verò, quod ex Oleo componitur, & in eo varia ſimplicia miſcentur. At re vera, Olea (ſi hoc nomen pluraliter flecteretur) quàm vnguenta appellari merentur. Qua de re Galenus lib. ij. de Facul. ſimpl. med. cap. 27. inquit quum de roſaceo oleo loquitur, præſtiterit fortaſsis ipſis etiam nominibus ea diſtinguere, quod veteres feciſſe conſtat, oleum etenim roſaceum nominare aſſolent, quod abſq; odoramentis præparatum eſt, cui autem & horum aliquid inditum fuerit, non id etiam oleum, ſed vnguentum cognominant. Item lib. vj. eiuſdẽ voluminis, capite de oleo, prope finem: ex dictis (inquit) cognoſcere iam liceat, & de aliis olei generibus, quæ æquiuocè ipſis dicuntur vnguentis, puta roſaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, foliis, in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodque vbi vnà cum

Oleum ab vnguento in quibus differat.

cum aromatibus præparantur, vnguentum efficitur, noſtra vero vnguenta, longè aliter hodie, quàm tempore Dioſcoridis parantur.

DE VNGVENTO SIVE OLEO ROSACEO.

Græcè, ῥόδινον ἔλαιον, Latinè, roſaceum, Gallicè huyle roſat: Italicè, oglio roſato.

Enarratio XLVI.

Vnguentũ roſaceum.

Siue enim hoc vnguentum roſaceum dicatur, longè tamen aliter in officinis noſtris ad Meſues mentem præparatur. Vnguentum vero roſaceum plurimum valet pro inflammationibus arcendis, repercutit enim materiam, ſedat dolores, febricitantiũ capitibus, & eorum renibus, magno iuuamento inungitur, refrigerat ardentes febres, epar, & ſtomachum. Oleum vero roſaceum, abſolutè roſaceum, ſiue completum dictum, & cum additione immaturum ſiue omphacinum paratur vbique, nec enim communem modum parandi Dioſcorides præteriuit, quum dicat: quidam ſolas roſas tantũ detractis vnguibus inſolatas pondere vnciarum ſex in olei ſextarium demergunt, demiſſaſque in eo diebus octo madere ſinunt, mox quadraginta diebus tertia roſarum adiectione inſolatas ſic reponunt, & ſeruant. De hoc vero roſaceo oleo locutus eſt Galen. ij. lib. de Facult. ſimpl. medic. cap. 27. quum dicat: oleum roſaceum eaſdem vel ſimiles vires obtinet, quas ſuccus roſarum: Omphacinum autem oleum roſaceum ex nondum completis roſis, & oleo ex oleis nondum maturis extracto conficitur, non ſolum ad Solem, ſed etiam in balneo Mariæ: Hoc enim frigidius eſt, quàm abſolutè roſaceum dictum: vulneribus enim capitis accommodatiſsimum eſt, & prohibens inflammationes.

Oleum roſaceum.

DE OLEO ELATINO.

Græcè, ἐλατῖνον ἔλαιον, Latinè, oleum elatinon: Hiſpanicè, vnguento de cortezas de palmito: Italicè, oglio de cephaglione.

Enarratio XLVII.

VNguentum elatinum olim parabatur, nunc verò omissum est, paratur verò ex recentibus palmulis quibusdam, quas Græci, ἐγκέφαλον vel μεφάλιον appellãt, nos verò palmitem vel palmitum dicimus fructum stomacho admodum gratum, multum genitalis seminis creantem, qua de causa à nobilibus, in maximo pretio habetur, de quo capite suo, hoc est, de elate multa videre est.

DE OLEO MELINO.

Græcè, μήλινον: *Latinè*, *Oleum melinum*, *Oleum ex malis cotoneis*: *Hispanicè*, *Olio de membrilhos*, *de marmelos*: *Italicè*, *Oglio de mele codogni*, *vel cotogne*, *Germanice*, quittencel.

Enarratio XLVIII.

PAratur hodie in officinis, oleum melinum, id est ex citoniis, non illa tamen arte qua prisci vsi sunt, sed hac potius sequenti. R. citoniorum incisorum cum cortice non exactè ad maturitatẽ venientiũ, succi eorum añ. libram vnam, olei omphacini libras duas, omnia in vas vitreum mittantur, & quindecim diebus soli exponantur, deinde verò in balneo Mariæ coquantur per sex horas, postea verò permutentur citonia, & coque, prout primo feciſti, bis vel ter: quousque oleum purũ maneat. Est enim oleum hoc mirum cõtra stomachi debilitatem, nam vomitum & ventris fluxum arcet, sistit sudorem, corroborat neruos, concoctricem virtutem viuificat, & appetentiam incitat.

DE OLEO OENANTHINO.

Græcè οἰνανθίνον: *Latinè oleum œnanthinum*, *Oleum ex flore labruscæ*: *Hispanicè*, *Olio de flor de vid montisina*, *azeite de flor de vuas labruscas*: *Italicè*, *oglio de i fiori de la lambrusca*.

Ampellos agria duplex,

Enarratio XLIX.

AMpelos Agria, dupliciter à Dioscoride describitur, vno modo folio hortensis solani, quarto libro, quæ

& si

& si vitis syluestris dicatur, herba tamẽ est: dicitur tamen vitis, ob fructum quem emittit racemosum. Alio vero modo lib. v. de cuius floribus oleum ad præsens paratur. Dicuntur verò flores labruscæ, ἐνάνθη, qui in officinis quotannis seruantur, & in multis adhibentur compositionibus, ex quibus oleũ hoc facile parari posset, nec alio modo quàm à Dioscoride edocto: An verò œnanthe, filipendula herba sit, vt Brunfelsius dixit, suo dicemus loco.

Flores labruscæ œnanthe est.

DE OLEO FOENIGRAECI.

Græcè, τήλινον: Latinè, telinum, oleum fœnigræci Hispanicè, Olio de alholuas, de alfornas: Italicè Oglio del fien Græco.

Enarratio I.

OLeum è fœno Græco non habetur in officinis: Author tamen maioris luminaris ex mente Rasis illud parat, in quo vncias octo elaterij miscet, quanquã in aliquibus exemplaribus non vncias sed libras falso tamen legimus.

DE OLEO SAMPSVCHINO.

Græcè, σαμψύχινον: Latinè, Oleum sampsuchinum, Oleum ex sampsucho, Oleum ex amaraco: Hispanicè, Olio de almoradux, azeite de axedrea: Lusitanicè azeite de manyarona: Italicè Oglio di persa, Oglio de maiorana.

Enarratio II.

ET si apud Theophrastũ, & Plinium, nonnullosq; alios celebres viros, sampsuchus, eadem cum amaraco siue maiorana herba sit: apud Dioscoridẽ tamen & Galenum, ac Paulum Aeginetam, multum inter se differunt; quum sampsuchus maiorana herba, hodie in fictilibus, & vasculis reposita ad fenestras, pro delitiis habita sit: Amaracus verò parthenium est, quæ an matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro: Hanc verò animaduertens inter vtranq; differentiã Galenus ac Paulus, diuersa capita, tanquam de rebus diuersis fecerunt, videlicet, de sampsucho

Sampsuchus amaracus. Maiorana apud. Plin. idem.

& amaraco,quam prius noſcens Dioſcorides vigilantiſ-
Amaracus Galeni & Pauli. apud Dioſcoridē parthenium eſt.
ſimus,oleum ſampſuchinū, ab oleo amaracino, tanquam rem diuerſam diſtinxit:vt cap.60. videre eſt:nam amaracus Galeni & Pauli,proculdubio apud Dioſcoridem parthenium eſt,vt 3. lib.facile quis comprehendere poterit, quum ibi parthenium amaracū eſſe dicat. Qui verò amaracum Galeni & Pauli, marum Dioſcoridis eſſe opinantur,miro modo cæcutiunt,quum & ſi verū ſit,quòd Galenus & Paulus,in libris de Facultat. ſimpl.medic.de maro nullam faciant mentionem,non proinde amaracum illorum,Dioſcoridis marum,ob nominum vicinitatem eſſe, dicere debent:& eo magis,quia Galenus libris de Antidotis & amaraci, & mari, tanquam rerum diuerſarum meminit.quare Mathiolus Senenſis ſi hæc animaduertiſſet,
Mathiolus
non ſic facile ceſpitaſſet, nec hæc ſic confuſa reliquiſſet.ſi quis verò locum Galeni legere cupiuerit,legat primo lib. de Antidotis in enarratione antidoti hedychroi, quæ verba hic conſulto prætermittimus:Nam tertio libro capite de maro ea ſubſcribemus.

DE OLEO OCIMINO.

Ociminum *Græcè, ὠκίμινον: Latinè, ociminum: Hiſpanicè, Olio de aluahaqua, de alfauaqua: Italicè Olio de baſilico herba.*

Enarratio LII.

OCiminum Oleum,ab ocimo ſiue baſilico dicta herba olim conficiebatur,nunc vero in vſu non eſt.

DE ABROTONINO OLEO.

Græcè,ἀβροτόνινον Latinè,abrotoninum Oleū: Hiſpanicè,Olio de hierua lombriguera,azeite de abrotano: Italicè Oglio dell'Abrotano.

Enarratio LIII.

Abrotonitum.
ABrotoninum oleum priuatim ab aliquibus paratur contra ventris lumbricos: qua de cauſa abrotanum apud Hiſpanos herba lumbricorum appellatur.

DE

DE OLEO ANETHINO.

Græcè, ἀνήθινον: Latinè, anethinum Oleum: Hispanicè, azeite de eneldo, azeite de endros: Italicè Oglio dell' anetho, Germanicè, Dillenœl.

Enarratio LIIII.

OFficinis frequens habetur oleũ anethi, cuius vsus continuus ad sedandos dolores est: aperit namque poros, rare facit apostemata, curat tumores & scirrhos resoluit, mitigat quoque febrium rigores, & sudorẽ euocat, in clysteriis quoque contra colicas affectiones, tanquam ventositatis carminatiuum vtiliter adhibetur, est enim primo ordine calidum.

Oleum Anethinũ primo ordine calidum.

DE OLEO LILINO.

Græcè, Σόσινον, ἢ κρίνινον: Latinè, Susinum oleũ, oleum lilinum, oleum lirinum, oleum liliorum alborum: Hispanicè, olio de acucenas, olio de lirio blanquo: Italicè, oglio de giglio bianco: Germanicè, Vveiss Gilgen œl, *Gallicè, huyle de lis.*

Enarratio LV.

OLeum Lilinum, id est ex lilio albo paratum, eo quotidie vtimur præcipuè contra mulierum ægritudines, sedat enim frigidos pectoris dolores, renum & matricis, curat colicos dolores à frigiditate ortos: Maturatiuum est, & resolutiuum: ac inde calidum. Habetur verò simplex, & compositum, simplex ex Oleo & liliorum alborum floribus cõcinnatum: Compositum verò, prout Dioscorides imperat.

Oleum lilinum.

DE OLEO NARCISSINO.

Græcè, ναρκίσσινον: Latinè oleum narcissinum, oleum ex narcisso: Hispanicè olio de narcisso frol: Italicè, oglio de narcisso.

Enarratio LVI.

EX floribus narcisi Oleum narcisinum conficitur, est enim narcissus lilij quoddam genus, nonnunquam flores purpureos habens, aliquando verò virides, quandoque

Narcissus varius.

doq; verò albos, vt in Italiæ hortis frequentissime cernitur, qua de causa facillime oleum parari poterit: quanquam Plinius libro decimotertio capite primo, dicat suo tempore illius componendi vsum perditum fuisse ac omissum.

DE OLEO CROCINO.

Græcè, κρόκινον: Latinè Oleum crocinum: Hispanicè, Olio de acafran: Italicè, Oglio de Zaffarano.

Enarratio. LVII.

Oleum Crocinum, ex Croco facile parari potest.

DE OLEO LIGVSTRINO.

Græcè, κύπρινον: Latinè, Oleum Cyprinum, Oleum liguſtrinum, Oleum de alcana: Hispanicè, Olio de alhena, de alfena: Italicè, Oglio de guistrico, Oglio de oliueto, Oglio de chanbrosſene, de caprarodano.

Enarratio LVIII.

Oleum de Alkana.

OLeum Cyprinum siue liguſtrinum dictum, Mauritanorum oleum de Alkana est, quod in nonnullis Hispaniæ officinis paratum reperitur: eo verò Mauritani præcipuè pro tingendis crinibus, & caudis equorũ vtuntur.

DE OLEO IRINO.

Græcè, ἴρινον: Latinè, irinum Oleum, Oleum è radice iridis: Hispanicè, Olio de lirio cardeno, Olio de lirio de color de cielo: Italicè, Oglio de giglio celeste.

Enarratio LIX.

Oleum irinum.

QVanquam in præsenti Dioscorides subticeat, quam nam Iridis partem pro componendo oleo Irino accipere debeamus, facile tamen quis intelligere poterit, quum nouerit ille radicem huius herbæ partem præcipuam esse, vt pote odoram: flores verò vt grauiter olentes dimittendi sunt: itaq; radix tantum pro Irino hoc conficiendo oleo accipi debet: cæterum Oleum hoc in maximo medendi vsu est, quod resoluit, attenuat, maturat, facilitat sputum & anhelitum, sedat tussim, & frigidos

dolor

dolores epatis, splenis, & maximè matricis curat, resoluit dura apostemata, emollit durities, confert spasmo, iuncturarum dolori, ac aurium, & narium fœtori, vnicè autem escaras relictas à candente ferramento delet, quod vnum chirurgicis notum esse vellem. Est præterea Elis ciuitas & regio Achaiæ, vt Ptolemæo placet, non verò Arcadiæ, vt multi falso rentur.

Elis ciuitas Achaiæ

DE GLEVCINO.

Græcè, γλεύκινον: Latinè, gleucinum, mustum.

Enarratio LX.

Sic hoc modo Oleum siue vnguentum hoc confectum, simplex Dioscorides appellat, ad differentiam compositi, quod Columella capite quinquagesimo libri decimi tertij describit, in quo multa & præclara aromata, simpliciaq; odorifera sunt. Vnde illud quoq; non nisi calfaciendi vires possidere credendum est, quod propter Plinium dictum vellem, qui libr. xiij. cap. 4. aperte inquit, gleucinum infrigidandi & constringendi vires habere, vnde credendum est, vel quòd Plinius longe aliam descriptionem huius olei nouerit, ab ea quam Columella describit, & Dioscorides in præsenti docet, vel potiùs quòd in eius signanda natura omnino errauerit, quod sanè verisimilius videtur, quum capite 7. libr. xv. ferè cum Dioscoride loquitur dicens, gleucino mustum incoquitur, vapore lento, ab aliis sine igne, circundatis vinaceis diebus viginti duobus, bis singulis permixtum, quæ proculdubio eadem cum Dioscoride in præsenti videntur, vt omnino iudicare sit Plinium in describēda gleucini temperatura errasse, quum calfaciendi vires possideat, non verò (vt ille inquit) infrigidandi constringendiq;. Attamen neglectum minimeq; in vsu hoc Oleum est.

Plinius errat.

Gleucinum calfacit.

DE AMARACINO.

Græcè, ἀμαράκινον: Latinè, amaracinum oleum: Hispanicè, olio de magarca: Italicè, oglio de bruzaculo.

Enarratio LXI.

Parthenium amaracus est apud Dioscor.

AMaracinum Oleum, non quidem ex Sampsuco maiorana vt diximus cõficitur, sed ex parthenio potiùs herba. Est enim parthenium vt libro tertio videre est, non quidem matricaria: sed potius herba quædam camomillæ persimilis horridi & tetri odoris, ob quem cotulæ fœtidæ nomen meruit.

Cotula fœtida parthenium est.

DE MEGALIO.

Græcè, μεγαλεῖον: Latinè, megalinum oleum.

Enarratio. LXII.

MEgalinum Oleum exoletum nunc, sicut etiã Dioscoridis tempore est.

DE HEDYCHROO.

Græcè, ἡδύχροον: Latinè, hedychroum.

Enarratio LXIII.

Hedychroi cõpositio.

HEdychroum, vel hedychrum, à coloris hilaritate dictum, idem cum amaracino, vt testatur Hermolaus Barbarus, esse videtur, nisi quòd nomen hoc propriè habet in eo, vbi præstantissimum olim præparabatur. Galen. lib. j. de Antidotis, hedychroi compositionem vel potius pastillos describit, theriacam adornans, vnde Medicus sui temporis Romę ex illis, qui antidotum theriaces præparare non viderunt, ex scriptura confectionem eius aggredi ausus, quærebat apud vnguentarios hedychroon: putans, herbã esse, aut aliquod tale simplex medicamentum, quod hodie quoque multis simile euenire vidimus, & audimus: compositio verò hedychroi à Galeno ibidem inscripta ita habet.

Hedychroi vult magna, mari binas sibi drachmas,
Aequales & amaraci habens, asari: aspalathiq;.
Et iunci teretis, calami qui suauis odore est,
Phu ponti, ligni & succi, quem balsamon edit,
Tres sunto drachmæ: totidem costi cinnamomi,
Myrrhæ sex alias misces, soly malabathri,
Indorum nardi, stauiq; croci insuper aquas,
Quin etiam cassiæ totidem, sed pondus amomi

Sume

Sume duplum, drachmam Chiæ sed mastichæ habebit,
Hæc etenim debent conspergi cuncta salerno.

Hanc vero compositionem Arabes, andacaron corrupta voce appellant: alij vero diacoralium, cuius vt nomen, ita quoque medicamenta & eorum pondera peruertunt. Quibus de causis, ab illis theriaca falsa, & omnino corrupta parabatur.

DE METOPIO.

Græcè, μετώπιον: Latinè, metopium.

Enarratio LXIIII.

Metopium Galbani lignum est.

METopium à galbani ligno denominationem sibi vendicat, quod lignum metopium dicitur, ex eo chalbanum siue galbanum desudat, gummi hodie myropolis frequens, vnguentum vero paratum non habetur.

DE MENDESII COMPOSITIONE.

Enarratio LXV.

MEndesij compositio, ea in regione Aegypti vbi Mendes, id est caper colitur, præparatur.

DE STACTE.

Græcè, στακτὴ: Latinè, stacte, gutta, pinguissimus flos myrrhæ: Hispanicè, storaque liquida: Italicè, storace liquida.

Enarratio LXVI.

Stacte storax liquida est.

STacte pinguedo recentis myrrhæ tusæ, exiguaque aqua contusæ, & postea prælo expressa est, quæ hodie omnium votis Serapionem imitantium storax liquida est, Qua odoratissima pretiosissimaq; ad paranda pomata odorifera & suffitus, vnguentarij passim vtuntur: apud verò Psalmistam, vt multi putant, psalmo 44. gutta, siue lachrima nominatur, quum legitur: propterea vnxit te deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ cõsortibus tuis, myrrha & gutta & casia. Ac reuera textus Dauidicus non ita habet, vt Hebraica veritas indicat, quæ sic habet.

Textus Dauidicus emẽdatur.

Quæ ita ad verbum Munsterus Germanus, vir hac nostra ætate doctissimus, & linguarum multarum peritissimus vertit psalmo 45. sponsis dicato, dicens: dilexisti iustitiam & odisti impietatem, propterea vnxit te deus, deus tuus, oleo lætitiæ, præ consortibus. Myrrham, Aloen, & keiam (redolent) omnia vestimenta tua: hactenus Munsteri interpretatio. In qua mea sententia optime verbum (redolent) suplet, & ex ea satis constat, quàm inepte personatus ille & nō verè Hieronymus, quisq; ille fuerit, aut tam pro ahalod, interpretatus fuerit, quum vox ipsa clamet ahalod agallochum Græcorum esse, Romanorum verò lignum aloes: vnde Munsterus emendandus à me quoq; venit, quum verbum aholod, aloen verterit, cùm re vera lignum aloes, & non aloen dicere debuisset, nam aloe siue eius herbæ est, quem Hebræi sua voce Aloe appellant, ahaloth verò lignū Aloes est, quamobrem Munsterus rectiùs sic interpretaretur, dicēdo, Myrrham, lignum aloes, & keizam (redolent) omnia vestimenta tua: sed quid per keizam intelligere debeamus, quia Munsterus vocem istam inconuersam relinquit, dicamus, quòd multi Rabinorum locū istum enarrantium, per keziod, siue keizam, costum intelligunt, sed revera non sine ingenti, ne dicam pudendo errore, quum costus apud Hebræos kerah dicatur. Est igitur keziod, casia, quæ à cinnamomo vt diximus differt, in quam sententiam vox ipsa Hebraica legentem trahit, quum casia à caziod deriuata fuit, adeovt loco keziam, casiam interpretari liceat.

Munsterus Germanus errat.

אהלות

קדה

DE CINNAMOMINO.

Græcè, κιννα μώμινον: *Latinè*, *Oleum de cinnamomo*: *Hispanicè*, *azeite de canella*: *Italicè*, *oglio de cinnamomo.* Enarratio LXVII.

Cinnamomum vnguentum.

VNguentum Cinnamominū, olim ad prodigium vsq; in pretio habitū nunc verò optimū parari poterit, quia

quia cinnamomi veri copia nobis maximè suppetit.

DE NARDINO.

Græcè, νάρδινον, Latinè, Nardinum vel spicatum.

Enarratio LXVIII.

NArdinum siue spicatum Oleum aut vnguentum, olim fœminis Romanis, & præcipuè diuitibus familiare, nunc vero in officinis, nardinum dictum oleum paratur, an verum dubito: fieri tamen verum potest, quia spica nardi vera abundamus, vt suo proprio diximus capite.

Vera spica nardi abũ damus.

DE MALABATHRINO.

Græcè, μαλαβάθρινον, Latinè foliatum.

Enarratio LXIX.

Μαλαβάθρινον, siue foliatum oleum, sic dictum quia ex Malabathro, ceu malabethro, folio Indico, dicto, concinnetur, exoletum est: In India tamen Lusitani facillime illud conficere possent, & ad nos mittere, quia malabathro frequentissimè vtuntur, bethrum appellantes, nomine antiquissimo patrio hucusque reseruato, vt suo diximus capite. At verum malabathrum hodie nos habere, ex India delatum, verum est.

Verũ malabathrũ habemus.

DE IASMINO.

Græcè, ἰάσμινον: Latinè, Iasminum, Oleum sambacinum, cloum de zambac: Hispanicè, azeite de yasmin: Italicè, oglio de gelsomino.

Enarratio LXX.

FAma tantum & aliorum relatione iasminum cognouit Dioscorides vt quisquis mediocriter eruditus, illius verba pœnitius animaduertens, inueniet. Quum in Persida redolentes flores, Persica voce, Iasme, vel Iosme, quasi odorariam violam dicas, nominatos, reperiri dicat: ex quibus vnguentum suauissimum cõcinnabatur, Iasminum dictum, quo Persæ fœtorem animæ & corporis, multitudine ciborum & ebrietate natum, summouebant. Si enim frutex illi obuius aut cognitus fuisset, proculdubio non silentio eum præteriret, Sed vt sui est moris, deliniaret: at quum tantum aliorum relatione acceperit,

apud

apud Persas ex flore Ioſmin nominato. Vnguentum quo virus & fœtor, ob nimia & varia cibaria contractus depellitur, præparabatur, factum eſt, de eo vt per tranſennam tantum ſermonem fecerit. Eſt verò Iaſmin, frutex hortis familiariſsimus, qui non ita pridem è Perſide in Europam tranſportatus fuit. Attollitur enim procero ſambuci caudice: ſed inde viticoſos, frequentes, & prælongos emittit ramulos, topiario operi maximè deſeruientes, adeo vt hodie pro cooperiendis topiariis hortorum fornicibus, & teſtudinatis turriculis, aut concameratis ſinubus, ea maximè vtantur. Ineſt enim illi folium anguſtum, in obtuſum mucronem turbinatum, ex viridi nigricans, flos candidus maximę ſuauitatis & fragrantiæ, quamobrem & prçcipuæ commendationis, quamuis & luteus hic Ferrariæ, imò per vniuerſam Italiam hodie in hortis, pro delitiis, non minoris odoris habeatur: in Babylonico quoq; agro, & cærulei coloris, vt multi tradunt frequens reperitur. Vocant enim Mauritaniæ claſsis medici, Iaſminum Zambachum, & eius Oleum Zambachinum, quod calfaciendi reſiccandiq́ue vires habet, præcipuè quod ex albo præparatur. At Serapio capite de Zambach, ex mente Meſue calidum in principio ſecundi gradus eſſe inquit, conferreq; humiditatibus, & phlegmati ſalſo, & ſenibus, ac doloribus à pituita ortis affirmat. Si quis tamen bilioſus, calidam temperaturam habens, hos flores plus iuſtò olfecerit, verendum, ne in ſanguinis fluorem è naribus incurrat. Verùm qui Iaſminum leucanthemum eſſe contendunt miro modo cæcutiunt, veluti illi qui pelicenum apud Plinium eſſe augurabãtur. Ex dictis igitur ſatis liquet, violaceũ Oleum, longè aliud eſſe, ab hoc Iaſminino dicto, ac inde Mathiolum Senenſem perperam in hac re ſenſiſſe. Porrò Pandectarius, ne ab iſta chorea eliminetur, per Iaſeminum, roſam moſchatam Damaſcenam dictam intelligi, prope finem ſuarum pandectarum vult, cuius opinionem Ioan. Sinapius Germanus vir varia eruditione præditus, tanquam veram, quum mecum de hac re diſſereret, affirmabat.

Iaſmin quid.

Iaſmin frutex, & luteos flores producit.

Mathiolus

DE MYRRHA.

Græcè, σμύρνα: Latinè, Myrrha, Arabicè, ler, mur,

mur, & mor: gallicè, Myrrhe: Hiſpanicè, Myra: Germanicè Mirrhen.

SECVNDA MYRRHA, CAVCALIS.

Caucalis, Myrrha vulgaris, officinarum myrrha.

TERTIA MYRRHA MINEA.

Minea Myrrha, gummi mineum: Hiſpanicè, anime negro.

Enarratio LXXI.

Arbor Myrrha qualis.

DIminutam hic derelinquit hiſtoriam Dioſcorides arboris ferentis myrrham, quam Plinius capite 15. libri duodecimi compleuit, dicens: Eſt arbori, altitudo ad quinq; cubita, nec ſine ſpina, caudice duro & intorto, craſsiore quàm thuris, & ab radice etiam quàm reliqua ſui parte, Corticem leuem ſimilemq; vnedoni, ſcabrum alij ſpinoſumque dixere, folium oliuæ, verum criſpius & aculeatum, Hæc Plinius. Defluit igitur lachryma ex hac arbore inciſa, quæ myrrha dicitur. Aliquando tamen in trunco ipſius arboris, lachryma ipſa cõcreſcit. Quę omnibus præſtantior eſt troglodytica, hodie apud Luſitanos ſimul & reliquos Hiſpanos, in officinis, ſub nomine belzuini amygdalini, reperta lachryma leuis ſubnigra vndiq; ſibi concolor, fragilis, quæ confracta, album quid vngues humanos, vel amygdalas dealbatas referẽs, oſtendit: vnde Luſitani, qui ex India eam adferunt, belzuinum amygdalinum vocant, vt inter eam, & alteram nigram, proprie belzuinum bonum, ſiue vt illi dicunt, à boninas, differentiam ponant, de quo capite de laſerpitio ſermo agitur. Verùm ineſt huic de qua agimus lachryma, myrrha troglodytica dicta, quam Hiſpani belzuinum amygdalinum vt dixi vocant, ſapor amarus, odor vero bonus, ſed ita acer & vehemens ac intenſus, vt omnes aſsiſtentes, quum ex ea ſuffitiones fiunt, in ſternutamenta prorumpant, qua de cauſa, indies magis ab Hiſpanis deſpicitur, delicatioribus odoramentis abundantes. Hunc odorem conſiderans Dioſcorides grauem odorem myrrham habere dixit; Galenus verò libro primo de Antidotis,

Optima Myrrha belzuinũ amygdalinum eſt.

Belzuinũ à boninas.

tis, eam gratiſsimi odoris eſſe tradit, quem ita eſſe deprehendimus intenſiorem tamen, ſed animaduertendum, quòd Galenus ibidem à Dioſcoride diſcrepat, quia mirrham Mineam, à regione in qua naſcitur, ſic dictam, præſtantiſsimam facit, quam tamen Dioſcorides, vt improbam & cæteris myrrhæ ſpeciebus peiorē derelinquit. Hanc vero lachrymam belzuinum amygdalinū dictum, raro aut nunquam Italia vidit, qua de cauſa non mirum eſt, ſi Manardus vir diligentiſsimus lib. vj. ſuarum epiſtolarum dixerit, nō ſolum optima, ſed etiam bona myrrha caremus: ex hac vero myrrhæ ſpecie ſtacte præcipuè conficitur, deſtillatur cum colore tum odore & ſapore illi maxime conueniens. Cæterum vulgata & communis myrrha, Dioſcoridis caucalis eſt, arida, colore nigro, & velut ab igne torrida, quæ ex India quoq; præcipuè inſula Farico dicta ad nos adfertur. Hanc vero falſo nonnulli bdellium apud Dioſcoridem eſſe contendunt: Non hic tamen præteribo, quin admoneam id quod Gal. lib. j. de Antidotis ſcriptum reliquit: ſcilicet quòd ſuo tempore myrrha adulterabatur ſucco arboris calpaſi dictæ, vnde ſuccus iſte opocalpaſus dicitur, omnino venenoſus, & vitæ humanæ aduerſus, vt hac ſua hiſtoria indicat ſic dicēs; At opocalpaſon lethale eſt, multoſq; forte fortuna noſtris temporibus propter inſcitiam myrrhæ, quæ opocalpaſon habebat interiiſſe nouimus, &c. Quæ vero hæc arbor calpaſon dicta ſit, aut eius ſuccus, nō opus eſt ſcire, quum venenoſa, & humano generi inimica ſit: Plinius verò eam opocarpathum appellat. Myrrha vero Minea, vel Aminea dicta, hodie quoq; in Luſitania, & vniuerſa Hiſpania paucis mutatis literis habetur, vt capite de cancamo diximus, gummi ſcilicet aniimum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum: Nam album cancamum eſſe, ex Briſoto didicimus: nigrum vero, Minea hæc Dioſcoridis myrrha eſt, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. An vero Minea hæc regio, Mina hodie dicta regi Luſitaniæ parens, ſit, coſmographis inquirendum relinquo. Scio enim in hac regione aniimum optimum quoq; reperiri, à qua quotannis Luſitani noſtri, in Portugalliam adferunt. Galenus vero, Minæam vt diximus myrrham,

Cōciliatio inter Galenū et Dioſcoridem.

Myrrham verā Italia rarò vidit.

Communis myrrha caucalis Dioſcoridis eſt.

Opocalpaſon Plinius opocarpathū appellat.

Aniimum duplex, album & nigrum.

inte

inter cæteras ſpecies præcipuam collocauit, qua de cauſa, in illo textu libri de Antidotis, aut in hoc Dioſcoridis mendam eſſe ſuſpicor quum Dioſcoridi ex diametro contradicat, calidum enim hoc gummi eſt, odoriferum, ſuffitionibus adaptatum: quo capitis præcipuè dolores frigidi propulſantur.

Bœotica vero myrrha, voce tantum nobis nota eſt: ne tandem ordinem prętermittamus Gal. de myrrhę viribus & dotibus, ita proſequitur, lib. 8. de Fac. ſimpl. medicam. dicens: ſmyrna ſecundi eſt ordinis calfacientium & exiccantium, vnde capitis vulnera glutinat, ineſt illi amaritudo non exigua, qua fœtum & lumbricos enecat, eiicitq;: Habet etiam & abſtergendi vim moderatam, quare ocularibus miſcetur medicamentis, & iis quę ad veterem tuſſim atque anhelationem adminiſtrantur, myrrha verò Bœotica, vim habet calfaciendi, fundendi, & emolliendi.

Bœotica myrrha.

Myrrha calida & ſicca eſt in ſecundo ordine.

DE STYRACE.

Græcè, Στύραξ: Latinè, ſtyrax, ſtorax calamita: Hiſpanicè, ſtoraque: Italicè, ſtorace, ſtorace calamita. Arabicè, Miha, Meha, Mehaha, et Aſtarach.

Enarratio LXXII.

STyrax, communiter in officinis ſtorax calamita dicitur, cui calamitę inditum cognomen eſt, ex Galeno libro de Antidotis, vbi examinans ille ſimplicia theriacam adornantia, ſtyracem è Pamphilia in calamis aduectum, tanquam meliorem laudat, vnde calamita dictus eſt, quo fit vt medici noſtri temporis, quum Styracem bonum in compoſitionibus iniiciendum cupiunt, ſtyracem calamitam deſcribant, nec ſane immerito, quum eo loco Galenus, ſtyracem iſtum calamitam, cæteros ſtyraces ita ſuperare viribus tradat, ac vinum optimum falernum cætera vilia vina in tabernis proſtantia ſuperat: ita enim Galenus, ne eius deſideres verba, inquit: ſtyracem conſtat iniiciendum eſſe, qui in arundinibus ex Pamphilia affertur, quique pauciſsimis gignitur, & tanto diſcrimine, à copioſo hoc ſtyrace euariat, quāto falernum vinum ab eo quod in tabernis venundatur: attamen ex ipſius genere capere oportet, pallidiſsimum: conſtat autem & odore hunc eſſe

Styrax unde calamita dictus.

Stirax calamita optimus eſt.

valentissimum, & gustu nihilo minus. hactenus Galeni verba: ob quæ Manardus Ferrariensis credidit textum istum Dioscoridis, mutilum esse, & vice catabalites, legendum esse, calamites: qui mea sententia, fallitur, quum Gabalites vt Marcellus optimè interpretatus est, ad Plinij mentem legi debeat, non vero catabalites, vel calamites: sic enim Plinius lib. 12. cap. 25. inquit: Proxima Iudææ, Syria supra Phœnicem styracem gignit, circa Gabala, & Maratuca, & Casium Seleucium montem, verbum enim illud gabala nobis annotandum venit, vnde Gabalites merito apud Dioscoridem legitur, in quam quoq; lectionem eunt viri multiplici eruditione præditi, Hermolaus Barbarus, & Ruellius Gallus. At Plinius, eodem quoque loco præter styracem ante laudatum, illum quoque optimum facit, qui ex Pisidia, Sidone & Cypro affertur: nam Cretésem vt improbum dimittit, Imò rationem reddit, cur styrax fere continuo purulentus reperiatur: quia (vt ait) in eo pennati vermiculi circa Canis ortum aduolant, & illum rodentes, in scobem vertunt. adulteratur verò styrax, cedri resina, gummi Arabico, melle & amygdalis amaris: at nostris temporibus, syncerus, purus, ex Zana apud Indos insula, styrax portatur, qui inter suauissima ac pretiosissima odoramenta habetur.

Manardus Ferrariensis fallitur.

Stirax cur purulétus reperiatur

Stirax optimus ex Zana Indiæ insula portatur.

DE BDELLIO.

Græcè, βδέλλιον: Latinè, bdellium: Arabicè, Molochil, Molochal, Mochol, & Mochel.

Enarratio LXIII.

BDellium gummi officinis triuiale est, quo maxime pro laxandis atque emolliendis tumoribus vtimur, rarò tamen bonum & sincerum quale à Dioscoride describitur, habetur: scilicet, pingue, amarum, translucidum, taurino glutini simile, & nescio quid album, vngui humano persimile habens, quod quum incenditur odorem ex se mittit, falso enim opinantur, qui vulgatam myrrham, Dioscoridis bdellium esse dixerunt, quum multum inter se dubio procul differant, si quis vero bono caruerit bdellio, Galeni cõsilio in suis Succedaneis, eius loco arborum muscho vtatur. Cæterum, bdellium hodie nõ Scythicum, aut

Bdellium optimum.

Myrrha vulgaris nõ est bdellium.

Muschus arborũ pro bdellio.

aut Arabicum myropolæ appellant, sed Iudaicum potius, sub cuius nomine Serapio libro suorū simplicium, de eo mentionem facit, eadem illi tribuendo, quæ Dioscorides huic suo tribuit, vnde bdellium Iudaicū Serapionis idem cum bdellio Dioscoridis esse, certum est. Aliud vero bdellium Serapio describit, quod ex Mecha bdellium appellat, nasciq; in quibusdam cubitalibus palmis, ciphilionibus dictis, tradit, quas Hispani pro victus vsu habēt, easq; sua voce palmites, siue palmitos, vocant. De quibus capite de palmis multa dicemus. Galenus vero bdellij facultates describens, ita inquit, lib. 6. de Facult. simpl. medic. bdellium quod Scythicū nominant, estq; aerius & resinosius, emollientis admodum & efficacis virtutis est. Arabicum autem quod splendidius est, magis quam emollientia exiccat, videturq; in potu sumptum calculos renum frangere, tum vrinas ciere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores, rupturasque sanare.

Bdellium. Iudaicū verum bdellium est.

Bdellium exciphilionibus.

Bdellij tēperatura.

DE THVRE.

Græcè, λίβανος: Latinè, Thus: Arabicè, Ronder, Conder, vel Cateth: Hispanicè, enciēso: Gallicè, encens, Italicè, incenso, Teuthonicè, Vveirauch.

Enarratio LXXIIII.

THus officinis notissimum, cuius duo præcipua genera nominantur, masculum & fœmina: est enim masculum quod sic à specie testium vocant, mammosum cum hærente lachryma priore consequuta. Deprehenditur autem verum thus, quia facile accenditur ad ignem, nec ex eo cinis relinquitur aliquis: olim ex Arabia præcipue aduehebatur, nunc vero ex regione Seyr apud Indos cognominata ad nos portatur. Est verò maximus eius vsus in lustrandis mortuorum cadaueribus, & mirum dictu, vt hic mos per omnes ætates, inter omnes ferè gentes & religiones inoleuerit. Sed magna inter authores disputatio est, qualis thurifera hæc arbor sit, nec adhuc, quod scio inter illos est decisum, quare hac in parte lectorem ad Theophrastum amandabimus, & eius interpretem Plinium, illum cap. 4. lib. ix. hunc vero cap. 13.

Thus duo genera.

Thuris vsus.

lib. xij. in quo, vt obiter hoc admoneamus, legi debet CCC. non vero. MMM. De thuris vero viribus, ex Galeno, sequenti capite legito.

DE THVRIS CORTICE.

Græcè, φλοιὸς λιβάνε: Latinè, cortex thuris.

Enarratio LXXV.

COrtex thuris, siue corticosum thus, lachryma thuris crustæ coniuncta dicitur, quæ constringendi ac exiccandi vires potentiores, quàm thus habet, vnde Marcellum Virgilium in hac re non rectè sensisse dicendum est, quum dicat, quod in cortice thuris laudatur, thus est. De thure verò, ac eius cortice, ita Galenus libro septimo huic negocio dicato, tradit, dicens: libanotus, excalfacit secundo ordine, deficcat primo, habet quoque astrictionem pusillam, cortex eius euidenter astringit, desiccatq; in secundo ordine, est autem crassiorum partium quàm thus, & minimum acrimoniæ possidet, quare in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis eo vtimur: Ramus eius, siccioris & calidioris est facultatis quàm ipsum thus, adeo vt ad tertium vsque excessum perueniat: habet vero etiam & absterforium quiddam, vnde expurgare & implere oculorum vlcera potest.

Thus calfacit secundo ordine, desiccat primo.

DE MANNA THVRIS.

Græcè, μάννα λιβάνε: Latinè, Manna thuris, offic. olibanum.

Enarratio LXXVI.

MAnna thuris, officinarum olibanum est, non verò Arabum manna. Quum huic laxandi, atque subducendi aluum vis inhæreat: illi vero adstringendi potius: Vnde Serapio hæc non animaduertens, vtranque ineptè admodum confundit. De hac verò Græcorum manna, Galenus libro tertiodecimo Methodi medendi ita disserit: Manna (inquiens) est purgamentum thuris, leui astrictione prædita, atque hoc etiam nomine thure ipso ad nonulla vtilior. Thus enim puris tantum mouendi facultatem obtinet vtpote nullã astringendi vim habens, magisque

Olibanum officinarũ est Græcorum manna.

Serapio cõfundit græcorũ mannã cũ manna Arabũ.

COIMBRA

gisque id facit, quod pinguius ex eo est, & magis albicans, sicuti etiam quod flauum ex eo magis est validius siccat: Mannæ verò etiam corticis thuris paululum est admixtum, vnde scilicet adstringendi vim habet, ipse verò cortex thuris, tum adstringit, tum exiccat insigniter: Itaque ad moderatiores sanguinis profusiones eo vtimur solo, sicut etiam ad validiores solo vsto, sed tunc cribrato, & in molliſsimum puluerem redacto. Item lib. v. eiusdem voluminis, inquit, est autē manna medicamentum quod magis quàm thus astringit. Qua de causa non immerito Galenus per totam eius doctrinā, eo præcipuè in libro, cui titulum de compositio. medicament. κατὰ γένη esse voluit, ab initio libri, vsque ad calcem tanquam constringente medicamento, in omnibus suis adstrictoriis medicamentis & compositionibus vtitur, velut cæteri Græci, & Latiniores homines, inter quos Paulum est videre, Aëtium, Oribasium, Alexandrum Trallianum, & ante hos, magnum illum & admirādum Hippocratem: ex Romanis vero, Cornelium Celsum, Quintum Serenum, vtrunq; Plinium, quibus & Scribonium Largum adiungere est. Ex iis enim Plinius vir grauiſsimus cap. 14. lib. xij. quo de thuris generibus agit, inquit. Micas concussu elisas mannam vocamus. Quibus omnibus satis manifestum est, mannam hanc Græcorum, prout Dioscorides in præsenti loco testatur, adstringēdi vires habere, non verò laxandi: At quum in hac re perplexior est controuersia, quàm quæ paucis explicari queat, non absurdum mihi fore videtur, Si Manardi Crinitique verba de hac re hic subscripsero, vt studioſi iuuenes legendo veritatem comprehendant. Hi vero, Manardus atque Petrus Crinitus, quanta olim inter se necessitudine fuerint cōiuncti ipsius Criniti verba testātur. libro de Honesta disciplina. xviij. capite 4. Qui quum Varronis locum fœdiſsimè depraua-tum, ad vxorem Fundaniam scriptum, in priſtinum nitorem reddidisset, nullum alium præter Manardum sibi iudicem requirit, tantum illius hominis eruditioni videlicet tribuens. Antea tamen quàm ad ea subscribenda deueniemus, pauliſper, de Arabum Manna cōsonum erit disserere: Est igitur manna, ros melleus, condensatus, descendens in quibusdam locis, super arbores, vnde

Manardi & Criniti amicitia.

Mānā Arabum quid.

colligitur, pro emolliendis diuitum ventribus accomodatus, ex præcipuis autem vnde cadit locis, Calabria est: vbi præcipue singulis æstatibus descendit, & ab omnibus passim colligitur, trium videlicet generum, vnum suprà folia, quod perfectissimum est, à vulgo dictum manna de folio: Alterum super ramos & caudices arborum cadit, primo deterius, sed crassius & corpulentius: Tertiũ verò super terram, cæteris deterius. Quæ verò manna, super lapides cadit, mea sententia cæteris generibus nobilior censenda est, Dicitur verò Calabrensis manna hæc, mastichina, quæ tanquam præcipua celebratur, & in pretio hodie habetur. Est præterea, alia orientalis, quæ ex monte Libano, & aliis locis Venetias portatur, aliquando granulosa, nonnunquam verò liquida mel referens portatur: primam Arabes mannam absolutè appellant. Secundam verò tertiam dabim. An verò manna hæc priscis nota fuerit, vel de ea sermonem aliquem fecerint, in dubium hodie multi vertunt: cui quæsito facilè respondemus, quòd Galenus libro tertio de Facult. Alimentorum, capite de melle, huius mannæ mentionem fecit, in æstate dicens, super arborum herbarumque folia, mellis quam plurimum repertum fuisse, vt gaudio exultantes rustici cantauerint, Iupiter mel pluit, apud suos rarò id accidere affirmans, secus autem in monte Libano, vbi singulis annis, expansis super terram velleribus, mel à concussis arboribus decidens excipientes, ollas, ac fictilia plena referant, vocantq; illud roscidum mel, vel mel aërium. Sic enim Galenus, vt omnes noscant, loco citato, id est capite 39. inquit: Memini aliquando, quum æstate super arborum ac fruticum herbarumque folia, mel quam plurimum fuisset repertum, agricolas velut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit, & subdit huius rationem reddens, præcesserat autẽ nox, vt per æstatem bene frigida, nam tum tempus anni æstiuum erat, pridieque calida & sicca fuerat aëris temperies, peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è terra & aquis, à Solis calore sublatos, ac inde exactè tenuatos ac coctos, à frigore secutæ noctis concretos coaluisse: apud nos verò rarò id accidit: In monte autem Libano quotannis persæpe, itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit excip

Mãna tria genera.

Manna super lapides cadens melior est.

Gal. mannã nouit.

excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, vocantque id mel roscidum & aërium. Hæc Galenus, in quibus mannam descripsisse satis constat, quam quoque Suidas vir Græcus & doctus syluestre mel è cœlo cadens appellitat. Plinius quoque illius mentionem fecit libro vndecimo, capite duodecimo, dicens: venit hoc ex aëre, & maximè siderum ortu, præcipueque in ipso Syrio splendente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu sublucanis temporibus, itaque cum prima aurora folia arborum melle roscida inueniuntur, at si qui matutino sub diuo fuere, vnctas liquore vestes, capillumq; concretum sentiunt siue ille est cœli sudor, siue quædam syderum saliua, siue purgantis se aëris succus, & cætera. Non minus Pomponius Mela hanc mannam attigisse videtur, in sua Cosmographia, præcipuè in Indiæ descriptione, quum dicat, India tam pinguis alicubi, & tam feracis soli, vt in ea mella frondibus defluant: Nec enim augurari est per hæc mella, aliud intellexisse Pomponium, quàm mannam, mel aërium dictam. Quæ quoque multis in locis hodie super arboribus cadit, vt apud Rhagusium, vnde quoque colligitur, & Venetias & Anconam affertur. Manuel Cirnius vir nobilis & magnificus, qui apud Belgas Lusitanorum regi à negotiis erat, frequenter mihi dicere solebat, Portugallenses rusticos, erat enim ille ex Portu ciuitate oriundus, inuenire solitos super arborum foliis rorem melleum, qui mox in speciem saccari condensaretur: qui quidem ros, quoties (non enim quotannis defluebat) è cœlo descenderet, fertilitatem illius anni insignem prædicebat. Fuit igitur, vt receptui canamus, manna antiquis satis cognita, quam in vsum medicum non traxerunt, quum illius facultates penitus ignoratas habebant: quas Arabes dignoscendas in praxim aduocarunt: & ea de causa Auerrois Cordubensis, videns post Galeni tempora, mannæ in re medica vsum, dixit eam post Galenum inuentam esse. Cæterum manna, vt placet Auicennæ & Mesue, temperata existit, ad caliditatem aliquantulum vergens, Auerrois verò eam calidam & humidam constituit, quæ aluum cit, debiliter tamen per se sola: qua de causa syrupum rosaceum solutiuum, aut tamar Indorum decoctum, cassiamue fistularem, aut rhabar

Suidas.

Plini. mannæ mentionem fecit.

Pomponius Mela.

Manna apud Ragusium inuenitur.

Græci mãnæ vires ignoratas habebant.

Arabes mãnã in vsum traxerunt.

Manna tẽperatura.

Actuarius.

rhabarbarum illi adiungimus. De ea vero & cassia fistulari Actuarius, vir Græcus, inter recentiores connumerandus, ita loquitur. Hæc perquàm moderate purgant, nimirum casia nigra & manna, casia quidem tribus aut quatuor drachmis sumpta, vix moueret aluum: Manna vero etiam maiore modo quàm casia sumenda est, & flauam bilem simplici ratione pellit: Casia vero ipsa flauam bilem, sed magis retorridam, & quæ iam in atram degenerauit, extrahit, quinetiam pituitam educit mediocrem: cæterum præbemus vtranq; quibus potentius medicamen aliud dari non potest, nimirum pueris & fœminis vtero gerentibus, commoditate quadam, & necessitate vrgente repræsentamus, ex iis quibus exuperans febris reliquorum medicaminum vsus respuit. Manardi autem ac Petri Criniti verba consultò prætermittimus, quum ea suis locis lector percurrere poterit: est enim locus apud Petrũ Crinitum, lib. xxv. de Honesta disciplina capite 7. apud Manardum vero, epistola quarta sui voluminis, eidem Crinito dicata.

DE THVRIS FVLIGINE.

Enarratio LXXVII.

Ἀιθάλη λιβάνου, Thuris fuligo est, quæ thure cremato fit, & in officinis non præparatur.

DE PICEA ARBORE.

Græcè πεύκη: *Latinè, picea arbor: Hispanicè, Pino negro arbor: Italicè, pezo: Germanicè,* Fiechten, forhnen. *Arabicè, Artz, vel ars: Germanicè,* Rot. Dannenbaum.

PINVS.

Græcè, πίτυς: *Latinè, Pinus, Pinus hortensis Pinus vrbana, Pinus domestica: Hispanicè, Pino aluar arbor: Italicè Pino, Germanicè,* Zirbelbaum. *Arabicè, Sonobar: Germanicè,* Hartz baum. *Gallicè, Pin.*

Pinaster.

PINASTER.

Pinaſter, Pinus ſylueſtris: Hiſpanicè pino, Pinheiro brauo: Italicè, Pino ſylueſtre: Germanicè, Vvilder zirbelbaum.

Enarratio LXXVIII.

LOngum profecto nec minus difficile eſſet, omnes Pini ſpecies percurrere: illius tamen (Theophraſto authore lib. iij. de Hiſtoria plantarum, cap. 10.) duæ ſunt ſpecies, altera vrbana, altera verò ſylueſtris. Sylueſtris verò in Idæam & maritimam partitur, nam Idæa id eſt, montana, rectior, celſior, materieq; craſsior eſt: Sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice leuiori, ad coriaq; vtili, in qua nux conſpicitur, rotunda breuiq; dehiſcens, in Idæa verò, tanquam nux ſylueſtrior, oblongior eſt, viridis, minusque hiſcens. Hæc ad Theophraſti mentem, quæ vera eſſe, nullus hucusque in dubium traxit, præter vnum Mathiolum Senenſem, qui omnino hæc ſuo iudicio tantum fultus euertere conatur, dicens ſe in ſylueſtri maritima pinu obſeruaſſe, nuces nõ quidem rotundas, ſed oblongas potiùs, ſolidas difficulter dehiſcentes: in montana vero non oblongas, ſed breues & ad aperiendum faciles. At nos revera Theophraſtũ verum vniuerſaliter dixiſſe hucusq; obſeruauimus, ac Mathiolum aut non rectè apprehendiſſe, aut potiùs vt noui aliquid aliis dixiſſe videretur, in medium hæc adferre voluiſſe. Verùm vltra ſylueſtris pini iam enumeratas ſpecies, aliæ plures reperiuntur, quæ quum ad rem medicam parum faciant, eas nunc curioſiùs non conſectabimur: ex quibus velut cæteris, reſina alba vſui medico colligitur, non minus quàm operi fabrili deſeruientes tabulæ, quæ proculdubio nõ meliores ſunt, (vt autumat Plinius) quàm cæteræ quæ ex aliis arboribus reſinam ſtillantibus, parantur: quum quæ ex larice fiunt ſcandulæ, primatum obtineant, cum firmitate: tum temporum diuturnitate. Sic enim Plinius libro decimoſexto, capite decimo de ſcandulis, id eſt ligneis tegulis, prodit: Scandulæ è robore aptiſsimæ, mox è glandiferis aliis, fagoq;, facillimè

Mathiolus ineptè Theophraſtum reprehendit.

ex omnibus quæ resinã ferunt sed minimè durant, præter quam è Pino. Iis enim videtis Plinii pini tabellas magis laudare, quàm quæ ex cæteris arboribus resinam ferentibus, fiunt, quum tamen hoc falsum sit: scimus enim nos ex omnibus Pini generibus, Laricis materiam, duriorem, firmiorem, & temporis iniuriis magis resistentem esse: proinde in isto Plinianoloco, mendam subesse, non tamen Plinium errasse omnino dicendum est. Theophrastus autem loco citato, morbum pinis euenientem describit, dicens, quum Pinus in tedam vertitur, strangulatur ac emoritur: quæ verba Plinius libro allegato omnino corrumpit, quum quæ de pino Theophrastus inquit, Plinius larici tribuat, inquiens: laricis morbus est, vt teda fiat. Ruellius verò hæc animaduertens, Plinium defendere, ac eum ab errore vindicare conatur, proponens, non mirum esse, si multa quæ Theophrastus Pino tribuit, Plinius larici adscribat, quum larix pino facie, situ, & perpetua fronde similis sit: in quibus satis constat Ruellium nunquam laricem vidisse, quum laricem perpetua coma describat: quod falsum esse, certiùs est, quàm vt à nobis probari oporteat, quum larici folia hyemis tempore decidant, nec cum pino similitudinem aliquam dictu dignam contrahat, quum Larix arbor sit ingentis proceritatis, cortice crassissimo, & illo quidem crebris rimis interciso, in quibus rufus color quidam apparet: nam rami in hac arbore gradatim circumdites truncum incedunt, qui in summo arboris, inter se multi nectuntur complicanturq; ad luteum vergentes colorem & optimum ex se spirantes odorem, folia porrò densissima sunt, oblonga, tenella, & strictiora quàm quæ pini, non tamen cuspide acuminata, quæ autummi tempore ex viridibus pallida facta, facile decidunt, adeo vt per totam hyemem hæc arbos ex omnibus resinam ferẽtibus, sola frondibus, denudata maneat, interdum enim larix iuuenescit: cupresso in totum persimilis est, minimè verò pino, vt Ruellius credidit. Producit præterea arbor hæc flores incunte vere purpureos, grati odoris vsui admodum gratos, deinde vero fructum nuci cupressi persimilẽ iucundi quoq; odoris: In quo Plinius taxãdus quoq; à nobis venit, quum crediderit ipse laricem sterilem esse. Cæterum laricis lignum,

Laricis materia cæteris pini speciebus firmior est.

Plinius errat.

Ruellius errat.

Larix arbor qualis.

Plinius taxatur.

lignum, vt diximus durissimum est, ac firmissimum, qua de causa fabricæ maxime expetitur, igni quoq; aptissimum est, vt experientia comprobatum habet Mathiolus Senensis, qui apud Tridentum, igne non nisi ex ligno laricis constructo, ferri venam percolari tradit, vt hinc facile est iudicare, quanto errore deprehensi sint, Plinius, Vitruuius, & alij plures, qui contendebant laricis lignum in igne non vri, quum re vera apud Brixienses laricis carbones in maximo sint vsu, & vt experiętia nos quoq; compertum habemus, ligna sicca laricis, maximo impetu ob nimiã vnctuositatẽ vruntur, ex quibus carbones optimi quoq; parãtur. In larice agaricus non nisi generosus & optimus nascitur, vt suo dicemus loco. Ex larice quoque in officinis præclaram & multis encomiis dignam illam resinam liquidam habemus, quam loco terebinthinæ veræ arboris terebinthi, terebenthinam vocamus, & eam in actum practicum trahimus, quæ non nisi caudice arboris perforato ab artifice in æstate destillat, & eam vasculis ex cortice piceæ colligunt, candidior autem terebinthina ea est, quæ ex iunioribus arboribus exit, turbulentior verò, quæ ex vetustioribus. Reperitur quoque in caudice laricis, non nisi vetustissimi, medullæ vice, album quoddam corio persimile, quod pro constringendis, & agglutinandis vulneribus, ac cõpescendo sanguine vndecunque fluxerit, multi vsurpant. Sunt præterea arbores quoque ex quibus resina deitillat, multum inter se similes, adeo vt nisi quis multum in eis exercitus fuerit, discrimen ponere nesciat, ex quibus picea & abies præcipuè sunt, vtraq; enim in longitudine, crassitie figura & frondibus, idem habet, nam rami tanquã brachia, à duobus lateribus in trunco oriuntur, vt in crucẽ nasci merito quis dixerit, ita quoq; & folia in ramusculis ad illum modum enascuntur, oblonga, & dura, sed in hoc inter se differunt, quòd folia piceæ obscuriora multo sunt quàm quæ abietis, item cortex piceæ ad nigredinem quoque vergit, qui tanquam corrigia facilè complicatur: Abietis vero cortex potiùs albicat, quum complicatur, illico disrumpitur: iis addamus, quòd rami piceæ terram versus curuantur, id quod abietis ramis non accidit, imò & lignum piceæ pulchrius est, & vtilius, venas directiores habens, & nod

Therebinthina vulgaris, laricis est.

Abies & picea arbor similis.

& nodos pauciores, ſola fœmina picea fructum parit: & quãquàm Plinius tradat abietem maſculum & fœminam quoque fructum producere, in multis tamen regionibus, ſterilem vtranque conſpicimus, velut apud Tridentinos, & nemora Rauennæ. Verùm, gignit picea plerunque reſinam ſuam obduram, denſam, inter corticem & trũcum concretam, quanquàm aliquando, ſed rarò liquidam quoque emittat, & illam quidem laricæ ſimilem. Ex abiete quoque oleum abietis ſiue abiegnum dictum extrahitur, quod non ſolum ex caudice, ſed ramis, veſicis affectis, intra quas reſina ipſa ſiue oleum abiegnum contentum eſt, diuellitur, de quo plura legito cap. 82. huius præſentis lib.

Picea arbor.

oleum abietis.

DE STROBILIS.

Græcè, στρόβιλοι, πίτυίδες: Latinè, ſtrobili, nuclei pinei: Hiſpanicè, pinhones mundados, Gallicè, Pignons, Germanicè, Zirbelnuſſ, pineen.

Enarratio LXXIX.

Loch de pino.

PItyides nuclei ſunt pinei, in conis id eſt nucibus pineis arboris incluſi, quibus hodie in officinis ad Hippocratis veſtigia, eclegma, id eſt loch, ſiue lambetiuum dictum, à pino nominatum præparatur, pectoris non niſi, & pulmonis vitiis accommodatum, is enim fructus vires reficit, & vt de eo refert Galenus libro ſecundo de Facul. ſimplic. medic. boni ac craſsi eſt ſucci, multumque nutrit: non tamen facilè coquitur: Appellant autem nunc Græci ipſum non conon, ſed στρόβιλον.

Pinei nuclei.

DE LENTISCO.

Græcè, σχῖνος, Latinè, lentiſcus: Hiſpanicè, lentiſco arbor, mata, arueira: Italicè lentiſco, Arabicè, daru: Gallicè lentiſque.

Enarratio LXXX.

Lentiſcus.

NAſcitur lentiſcus in vniuerſa fere Hiſpania, & Italia aliquando arboreſcens, quandoque vero ex trunco, multos & ſubtiles emittens ramulos, quibus folia perpetuo viridantia qualia in arboribus piſtatiorum videmus, inſunt, ſunt enim illa vt noſcas, oliuæ foliorum figuram imitantia nunquam vt diximus, ab arbore decidentia, ob

quæ

quæ Cicero de lentiſco ita cecinit, libro de diuinatione, vt poſtea Plinius libro 18.capite 25.ſubſcripſit: ad hunc modum. *Cicero de lentiſco.*

Iam verò ſemper viridis ſemperque grauata
Lentiſcus, triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

Eſt verò fructus, quo arbore iſta ornatur, figura, magnitudine, & colore baccarum ſambuci, ex quo oleum confici diximus, ab Hiſpanis in maximo vſu habitum, præſertim pro inficiendis chirothecis, quod ſua voce à mata appellitant, deſudat enim arbor hæc reſinam, quam maſtichem vocant, non ſolum in Chio inſula, ſed etiam vt Auicenna rectè dixit, & nos ipſi experientia compertum habemus, in Hiſpania, & Italia. Theophraſtus verò maſtichem ex India aduehi, & ex frutice quodam ſpinoſo colligi, ac ixine appellari tradit. Verùm Galenus de Lentiſco libro octauo de Facultatibus ſimplicium medicamentorum ita inquit. Ex aquea eſſentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca, lentiſcus conſtat, deſiccat itaque ſecundo ordine completo, aut tertio incipiente, in caloris frigoriſque medio conſiſtens quodammodo, aſtringit autem ex æquo moderateque omnibus partibus ſuis, ſuccus bibitur & per ſe, & cum aliis medicamentis, quæ dyſenterias & alui affectus ſanant: Quin & ad ſanguinis expuitiones, fluores muliebres, necnon ſedis vuluæque procidentias idoneus eſt, vtpote ad hypociſtida nonnihil accedens propè. Non præteribo in præſentia quin reuocem in memoriam, quòd hodie velut Dioſcoridis tempore, ex lentiſco dentifricia pro purgandis dentibus apud Hiſpanos parantur, ita enim Dioſcorides in præſentia (inquit) viridibus ex lentiſco dentifriciis, pro arũdinacea acie frictione dentes vtilius exteruntur. *Maſtik.* *Lentiſci tẽperatura.*

DE MASTICHE.

Græcè, μαςίχη, Latinè, maſtix, reſina lentiſcina: Hiſpanicè, almaſtigua: Italicè maſtiche, Arabicè, maſtech, maſteche, vel maſtiche: Germanicè, Maſtix.

Enarra

Enarratio LXXXI.

Maſtix.

MAſtix, lentiſci reſina eſt, quę & ſi in Hiſpania & Italia proueniat, adeo tamen in parua quantitate reperitur, vt de ea colligenda homines nullam habeant curam: in Chio verò inſula ita feliciter naſcitur, vt non mediocre vectigal quotannis ex ea ciues habeant, ex qua maſtichinum oleum in officinis paratum reperies, vt ſuo diximus loco, quo frequentiſsimè vtimur, præcipuè pro roborando ventriculo, & vt tradit Galenus de maſtiche lib. vij. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum candida quidem & Chia, aſtringit ſimul emollitq;: proinde ſtomachi, ventris, inteſtinorum iecoriſq; inflammationibus competit, vtputa ſecundo ordine excalfaciens & ſiccans: nigra verò quæ Aegyptia dicitur, magis deſiccat, minúſque aſtringit, quamobrem aptior eſt ad ea quæ validiorem digeſtionem per halitum poſtulant, porro oleum quod præcipuè ex Chia conficitur, ſimilis eſt cum maſtiche facultatis. Cæterum, quum camphora ſiue caphura, maſtiche alba adulteretur, non alienũ erit ſi in præſenti de ea verba fecerimus. Eſt igitur camphora arboris gummi, quod præcipui Luſitani noſtri ex inſula Burneo apud Indos adferunt, quanquam tamen è regno Fanſur aduehatur, quod regnum Serapio ex ſententia Iſaac Faſellum nuncupat: Hæc enim & præparata, hoc eſt alba, & non præparata, id eſt cruda, ad nigredinem tendens, ad nos portatur, quam non minus ac infimum zuccarum, ad ſuppremam albedinem redactum, in quaſdam formulas redigunt, quæ Arabum conſenſu, frigiditatis & ſiccitatis tertium occupat gradum: quamobrem & capitis dolores, qui à caliditate eueniunt, mulcet: inflammationes reſtinguit, renes refrigerat, & ſemen genitale abſumit, non minus ſanguinis fluxum cohibet, præſertim narium, modò cum ſucco vuæ acerbæ imponatur, crebro vſu aſſumpta canitiem accelerat, & ſtomachum debilitat: hęc ſomnum conciliat, modo eius nimius uſus non ſit: qui ſi fuerit, proculdubio inſomniũ adfert, huius enim granum vnum aut alterũ in aqua nymphęæ, aut portulacæ lactucæve, ardentiſsimis febribus laborantibus bibendum non ſine magno iuuamento propinamus. ſomnum enim conciliat, & capitis dolorem ſummouet, & febrilem æſtum ardoremúe remittit. Qui vero

Olei lentiſcini facultas.

Camphora quid.

Camphora frigida & ſicca eſt in tertio ordine.

verò hanc calidam esse opinantur, penitus non sunt audiendi: quum non omne odoratum calidum esse naturalis philosophiæ dogmata doceant, & Galenus libris de Facultatibus simplicium medicamentorum non siluit, quin potius monitos nos reddit, dicendo: quòd nec à calore nec ab odore, de facultatibus simplicium medicamentorum iudicare debeamus. Deprehenditur autem syncera & vera camphora à falsa, si pani calido è furno extracto inclusa humescat: si vera sicca maneat, falsa & adultera iudicatur. Cæterum operæpretium est audire qua innocentia Burnei homines, camphoram Lusitanicis mercibus permutent, vt enim Lusitanica nauis in ea littora applicuit, mercatores non procul à littore, nec enim longius procedere audent, humi merces reponunt, quas quidem camphora permutatas volunt, quo facto è vestigio se ad naues recipiunt. Accedit Burneus & mercibus inspectis, nec iniquè æstimatis, parem pretio camphoram iuxta apponit, quo denuo recedente, adest rursus Lusitanus, & si par permutatio videtur, propriis relictis mercibus, camphoram secum aufert, fiuntque plerunque frequentes accessus illi recessusque disceptantibus de permutatione, donec tandem conueniant, quod potissimum in causa esse arbitror, vt camphoram ferentis arboris species, nostris hominibus minus sit cognita: Alteram verò camphoram albissimam, è cœlo cadentem nonnulli qui ex India redeunt, se vidisse contendunt: vocant enim Hispani camphoram adiecto articulo Arabico, vt plerunq; faciunt al, alcamphor, nam alcohol, longè apud illos alia res est, vtpote Dioscoridis stibium, antimonium dictum, vt suo vberius dicemus loco.

Camphora non est calida.

Camphora quomodo emitur.

Alcohol stibium est.

DE THEREBINTHO.

Græcè, τέρμινθος: Latinè, terebinthus: vulgo terebintho, Arabicè, Baton, Boton, Botin, vel Albotin.

Enarratio LXXXII.

TErebinthus arbor, nostro orbi ignota est, ex qua vera terebinthina desudat, cuius Theophrastus meminit lib. iij. de Plantarum historia, ca. 15. & illius verba Plinius ita ad verbum vt plerunq; solet reddit, libro 13. capite 6. dicens:

Terebinthus.

dicens: Syria & terebinthum habet, ex iis mascula est sine fructu, fœminarum duo genera, alteri fructus rubet lentis magnitudine: alteri, pallidus, cum vua matureſcit, non grandior faba, odore iucundior, tactu reſinoſus, circa Idam Troadis: Sed in Macedonia breuis arbor hæc atq; fruticoſa, in Damaſco Syriæ magna materies ei admodum lenta, ac fidelis ad vetuſtatem, eximij ac nigri ſplendoris, flos racemoſus oliuæ modo, ſed ruber, folia denſa, fert & folliculos emittentes quædam animalia, ceu culices, lentoremq; reſinoſum, qui ex cortice erumpit. Hæc ille ex Theophraſto. Hodie vero in Italia naſci terebinthum non procul ab Vrbe audio, cui folia lentiſci paulo maiora inſunt. Venetiis quoq; arborem iſtam in hortis excultam, nonnulli contendebant: mea tamen ſententia falluntur, quum folium à vero terebintho multum diſtet, illius præcipue arboris, quam terebinthum eſſe credebant. Cæterum ex terebintho, vt diximus, reſina deſudat, quam trebinthinam veram appellamus, vt capite ſequenti videre eſt, porrò terebinthi facultates viresúe, Galenus lib. viij. de Facul. ſimpl. med. ita attingit dicens: cortex, folia, & fructus eius adſtringunt, & ſecundo ordine excalfaciunt, valde etiam quod ſiccet, liquet, porrò fructus aridus propinquus eſt tertio ordini deſiccantium: calfacitque valenter, quare & vrinam prouocat, & lienibus auxiliatur.

Terebinthi natura.

DE ALIIS RESINAE GENERIBVS.

Græcè, ῥητίνη, *Latinè, reſina*: *Arabicè, Ratin, vel Natis*: *gallicè, reſine*: *Italicè, ragia*: *Germanicè*, Hartz.

Enarratio LXXXIII. Naſcitur & liquida, &c.

Reſina laricea, vulgaris terebinthina eſt.

NAſcitur vera therebinthina, vt diximus ex terebintho arbore dicta, cuius penuria, quum rarò in Italiam, & Hiſpaniam adferatur, reſina ex larice illius loco vtimur: quam falſo terebinthinã officinæ vocant, quanquam in hoc magnus non cõmittatur error, quum vtraq; eaſdem

Larix.

easdem ferè vires ac facultates obtineat, vt testatur Galenus, cui postea subscripserũt Paulus Aegineta, & Aëtius: Satius tamen esset vera vti terebinthina. At dum ea caremus, laricea vti rectè mea sententia possumus. Cæterũ antiqui medici, terebinthina pro subducenda aluo olim vtebantur, vt apud Aeginetam legere quiuis poterit, libro primo suę medicinę, capite 23. in quo senibus victus rationẽ debitam describit, ita enim eo loco Paulus Aegineta inquit: Quòd si venter magis astrictus nihil deiecerit, & Mercurialis herba, & cnicum abunde sunt, benè facit etiam resina terebinthina, interim vnius auellanæ, interim duarũ triúmue magnitudine sumpta: capite vero 43. in quo quæ sanis aluum subducant, & quæ vrinam moueant, recitat, tradit: Aluum iuuabit terebinthina, ex qua oliuæ magnitudinẽ dormituris offerebant, at quum acrius subducere eam cogitamus rheu momentum admiscebimus: nos vero hodie non tantum ventris soluendi gratia, quantum renum expurgandi causa, ieiuno stomacho pondere vnius vnciæ cum zuccaro, propinamus, cuius accipientis lotium moschi odorem refert. Habetur quoq; liquida resina vt Dioscoridi placet, ex piceis, pineis siue tedis arboribus, quod ita esse scimus, quanquam ab istis arboribus resina absolutè dicta sicca, concreta siue dura colligatur, potissimum tamen à pinastro, tametsi si nonnulli hanc strobilinam appellent: qua de causa Plinius libr. xiiij. capite 20. resinam siccam colligi à piceis & pineis arboribus tradit, non negat tamen Plinius, & liquidam arbores istas destillare resinam, quia

Terebinthina aluũ subducit.

Rheu pro subducenda aluo vtebatur Paulus.

tamen paucam: ſiccam vero ſiue concretam copioſam, ea de cauſa liquidam ſubticuit: Hæc vero reſina ſicca coquitur, & hodie pix Græca, ſiue Hiſpana pix dicitur, quam officinæ Colophoniã quoq; appellant, quia in Colophone vrbe Ioniæ regionis clariſsima paratur: Secundum enim reſinę colorem,& ipſius maiorem minorémue cocturam,alius & alius ei ineſt color:Semper tamẽ tranſlucida manet, quam coctam quoq; in præſenti loco Dioſcorides nominat. Verum, ab abiete liquida reſina,quam ſeplaſiarij oleum abietis,ſiue oleum abiegnum appellant, emanat: quam Dioſcorides cæteriq́ue poſt eum authores cognouerunt,quum in abiete ſicca reſina raro reperiatur, imò abietes ſiccam reſinam ex ſe emittentes, vt refert Plinius, morbidæ ſunt, & ſiccá reſina in eis, pro morbo habetur. Proinde credere fas eſt, Dioſcoridẽ lachrimam iſtam abiegnam nouiſſe: quanquam de huius arboris ſicca reſina tantum mentionem fecerit. Afferuntur autem, vt teſtatur Dioſcorides,optimæ reſinæ,ex Pityuſa inſula, quæ ad Hiſpaniam eſt, & vt hodie nouimus, non procul à Balearibus inſulis. Sunt igitur, vt breuibus abſoluam, reſinæ liquidæ, terebinthina, laricea, & abiegna, quanquam & hæc ſicca quoq; reperiatur:Siccæ vero ſunt,abſolute reſina dicta, ex piceis & pineis arboribus collecta, tametſi liquida quoq; vt Dioſcoridi placet reperiatur. Lentiſcina, quæ cæteris ſiccior & durior eſt, prætereunda non eſt, quam Plinius inaduertenter inter liquidas computat, cæteras vero reſinas ſuis locis enucleabimus, nunc vero Galenum audiamus libr.2. de Compoſitione medic.per genera, in emplaſtri viridis Andromachi confectura, qui dilucide admodum de reſinis ibidem ſermonem fecit,dicens: primum reſinæ ſtrobilinæ in eo meminit,quæ vt in Commentariis de Simplicium medicamentorum facultatibus aſſerui: reſinarum longe calidiſsima eſt, ſicut terebinthina ambabus qualitatibus omniũ moderatiſsima, omnes ſiquidem calefaciunt & exiccant,ſed hæ magis, illæ minus. Validiſsima igitur eſt ſtrobilina, moderatiſsima vt dixi terebinthina, quinetiam ſiccat celerrimè ſtrobilina, & quæ priuatim pityinon phyſema dicitur reſina quidem & genere ipſa ſiccans,& calfaciens, ſiccando autem à ſtrobilina non ſuperatur, calfaciendo

Pix Græca.

Oleum Abietis.

Reſina liquida.

Reſina ſicca.

Strobilina reſina.

pluri

plurimum. Hæ ergo exiccatæ pinguis expertes ſunt, ideoq; emplaſtra bene adhærentia conficere non debent, vt viſcoſæ & liquidæ, inter pityinon phyſema, id eſt piceam & ſtrobilinam, media calore abietina eſt, liquida tamen diutius perdurat, ſicut etiam Colophonia thus redolens, quæ nonnullis ſola vocatur Colophonia, odoratu ſuauitatem quandam referens, vt abietina, & calore ſicut illa mediocri prædita, naſcitur admodum modica, atq; ob id pretioſa eſt: Humidiſsima tamen omnium altera laricis appellatæ differentia, nam hæc quoq; duplex eſt, vna quidem omnino ſimilis terebinthinæ, altera hac acrior, calidior, magis liquida & odoratu grauior, tum guſtu amarior, ſed & vaſis fictilibus piceam reſinam continentibus quæ ſubſidet liquida reſina, conſiſtentia & colore terebinthinæ ad amuſsim ſimilis eſt, odore & guſtu diuerſa, ingratior quidem olfactu, ſicut & acrior & guſtu mordacior. Quare ſatius eſt terebinthinam omnibus medicamentis quæ vlcera rectè curabunt, admiſcere. Quoniam primus præcipuusque in eis ſcopus eſt, vt id quod offertur non mordeat. Hactenus Galeni verba: quibus ſuffragantur ea quoq; quæ libro iij. eiuſdem voluminis, ad iſtum modum ſcripta ſunt: Omnium vero reſinarum ſicciſsima eſt, quam nonnulli frictam, alij Collophoniam appellant: huic ſuccedit, quæ ex figulinis impura, nec frixa ſumitur, quam ſi purges in frictam mutabitur: His ambabus ſiccior eſt quę dicitur pityinon phyſema, ac ſi dicas picea germinatio, hanc ſane ceu ſqualidam, in præſentis emplaſtri compoſitionem non eſſe idoneam ratus, abieci: vſus autem ſum fricta & liquidis. Iam vero ex iis nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina: aliæ cito inareſcunt, ſicut ſtrobilina, media vtriuſq; eſt abietina, quinetiam facultate calidior eſt quidem ſtrobilina, mox vero abietina, deinde terebinthina, cupreſsi reſinam miſcere non auſus ſum, vt quæ non nihil aſtringeret, putabit forſan aliquis nobiſcum diſſentire Dioſcoridem Anazarbeum in ſermone de reſinis, hunc in modum ſcribentem, primo de medica materia commentario, ex omnibus reſinis principatus terebinthinæ datur, poſt eam lentiſcinæ, tum ei quæ de picea raditur, & abiete: vltimum locum pinea

Dioſcorides à Galeno nõ diſſentit.

ſtrobilinaq; obtinet, in his enim Dioſcorides tanquam de infima ſtrobilina, optima vero terebinthina ſentire videtur: Verum ego ex iis tribus reſinis, ſtrobilina, abietina, terebinthina, principem certè ſtrobilinam calore, ſecundam abietinam, poſtremam terebinthinam eſſe dixerim. Quemadmodum igitur, qui inter Italiæ vina auſtera optimum ponit vinum Italicum, alius ad qualitatem vnam ſermonem referens, alius abſolute de tota ipſius ſubſtantia, pronuntians, verus deprehenditur: eadem ratione etiam inter reſinas optimam, tanquam medicamẽtum in multiplices vſus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, nõ tamen caliditate primas obtinere. His addenda ſunt, quæ libro octauo de Facul. ſimpl. medi. ipſe tradit, quæ quiſq; per otium videre illic poterit. Porro ad memoriam hic reuocandum eſt, quòd ex fuligine reſinarum hodie atramentum componitur, quo typographi ſæpe vtuntur, adiecto aceto, & gummi Arabico, quo tenacius craſsiusque fiat, velut quoq; Dioſcoridis tempore, pro pingendis characteribus parabatur.

Atramentum ſcriptorium.

DE PICE LIQVIDA.

Græcè, πίσσα ὑγρὰ: Latinè, pix liquida, Hiſpanicè, alquitran: Arabicè, Eerf, Ceſt, Zeft, Kir, Gallicè, Poix fondue, Bray, Germanicè, Schiffbech, Bech.

Enarratio LXXXIIII.

Alkitran. HAec hodie ex Dania affertur, qua nauium ornamenta illinuntur, & eam omnes Hiſpania alkitran appellitant.

DE OLEO PICINO.

Græcè, πισσέλαιον: Latinè, oleum picinum: Hiſpanicè, azeite depez: Italicè, oglio di pegola, Arabicè, Kepſen, Kapſen, Kapſe.

Enarratio LXXXV.

HOc non præparatur, nec à recentioribus commendatur.

DE

DE PICIS FVLIGINE.

Græcè, λιγνὺς ὑγρᾶς πίσσης: Latinè, picis fuligo, Hiſpanicè, fulugen de pez: Italicè, fuligine di pegola.

Enarratio LXXXVI.

CRemata pice, ipſius fuligo fit, quæ non minus ac reſinarum fuligines, pro conficiendo atramento typographico præſtat, proſtant autem venales fuligines iſtæ reſinarum, vbi libri excuduntur, velut quoq; apud pictorum officinas. *Picis facultas.*

DE SICCA PICE.

Græcè, πίσσα ξηρὰ: Latinè, ſicca pix, ſpiſſa pix, pix naualis, pix nigra: Hiſpanicè, pex negra: Italicè, pece, pegola: Gallicè, poix, Germanicè, Schvvartz hartz.

Enarratio LXXXVII.

PLinius qui centeſimo vigeſimo quinto anno poſt Dioſcoridem vixit, quandoq; Dioſcoridem ipſum imitatur, quandoq; verò vt breuiloquum dilatat, vt in hoc factum videmus capite: qui libro xvj. cap. II. ita inquit: Pix liquida in Europa è teda coquitur, naualibus muniendis, multoſq; ad alios vſus: lignum eius conciſum, furnis vndique igni extra circumdato, feruet, primus ſudor aquæ modo fluit canali: hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis eſt, vt in Aegypto corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſeruentur. Sequens liquor, craſſior iam picem fundit: hæc rurſus in cortinas æreas coniecta, aceto ſpiſſatur, & coagulata brutiæ cognomen accepit, doliis duntaxat vaſiſq; cæteris vtilis, lentore ab alia pice differens: item colore rutilante, & quòd pinguior eſt. Hęc ille. Cæterum pix ad eum hodie modũ paratur, quo item carbones cõficiuntur: conciſis enim vetuſtiſsimis pineis tabellis, & quadrato ordine in area diſpoſitis, poſtea quàm & arena, & earundem arborum ramis probè obturatæ ſunt, ignis ſupponitur, quo deſudantes tedæ picem emittunt, quam per canales fluentẽ, æreæ excipiunt cortinæ: Huius enim *Plinius poſt Dioſcoridem 125 anno vixit.* *Cedrium.* *Pix quomodo paratur.*

enim in re medica varius vsus est, de qua Galenus lib. viij. de Facultatibus simpliciorũ medicamentorum ita disserit: Pix sicca quidem desiccat, & calfacit secundo ordine, at plus siccare valet quàm calfacere, humida verò contrà plus calfacit quàm siccat, habetque partium tenuitatem nonnullam, qua asthmaticos & purulentos adiuuat: satis est autem cyathi linxisse mensuram melli mistæ: abstergendi etiam, cõcoquendi, digerendiq; quandam vim habet, veluti in gustu leuem amarorem & acrimoniam, sic leprosos vngues eximunt mistæ cum cera, lichenasq; detergunt: coquunt item duros & crudos tumores. Cataplasmatis inditæ, atque ad ea omnia, humida valentior est: arida verò glutinandis vulneribus aptior.

Picis facul.

DE ZOPISSA.

Græcè, ζώπισσα, ἀπόχυμα & ὑπόχυμα: Latinè zopissa, nauium pix: Hispanicè, breu: Italicè, pegola de le naui.

Enarratio LXXXVIII.

OLim naues picabantur pice, cera adiecta, quã compositionem, zopissam aut hypochyma Græci appellant, & eam à nauibus derasam, variis medicis accommodabant remediis: Hodie vero ex pice cum oleo liquida naues picatæ videntur: cæterum, ex pice, & cera pauco adiecto oleo, massa quędam componitur, qua mercatores suos sigillant pannos, non minus quoque ex resina & cera alia paratur compositio, cancellariis, pro obsignandis literis frequẽs, nam ea massa qua cerdones pro illinendis filis vtuntur, ex pice cera & sepo concinnatur, reduuiis admodum vtilis.

Massa pro sigillis.

DE BITVMINE.

Græcè, ἄσφαλτος: Latinè, asphaltus, bitumen, bitumen Iudaicum: vulgo bitume de Iudæa, Arabicè, Hafral Ieudi, Chefer Alihend, Italicè, Bitume: Germanicè, Iuden Leim.

Enarratio LXXXIX.

BItumen, nomen equiuocum est, omnem massam è terra, vel mari, aut fluuio scaturientem comprehendens,

dens, siue illa dura, aut mollis, solida vel liquida sit: proprie tamen & absoluta voce, de Iudaico intelligitur bitumine, cuius loco, hucusq; artificiali seplasiarij vsi sunt, composito ex pice & variis, quæ subticere satius est. Nunc vero ex Iudæa verũ & sincerum asportari cœptum est: nascitur autem vt à Iudæis accepimus, qui è Iudæa frequenter Venetias veniunt, & Broccardus in terræ Sanctæ accuratissima descriptione confirmat, in lacu quodam mare Mortuo siue mare Salis dicto, in quod Iordanis fluuius euoluitur, quinq; millib. passuũ à Iericho vrbe. Cæterum est bitumen hoc, massa quædam pinguis in lacu illo fluitans, quæ ab vndis & vento agitata, ad littus emittitur vbi densa & tenax fit, non adeo tamen tantæ duriciei vt pro sui eliquatione sanguine menstruo opus habeat, vt multi inepte admodum putarunt. Est vero bituminosum hoc stagnum, vt refert Galenus lib. iiij. de Facult. simpl. med. cap. 19. cui nullum nec animal nec plãta inesse conspicitur, imo quum duo in eum confluant fluuij, piscium copia scatentes, quorum vnus Iordanis est, nullus tamen piscium, fluuiorum ostia excedit, quod si stagnum aliquem aggredi contingat, illico emoritur, adeo est omnibus animantibus, & plantis inimicũ & infestum stagnum hoc, de quo quoq; fertur, quòd corpora quantumcunq; grauia si in eum iniiciãtur, non subsidunt, aut fundum petunt, sed potius enatant, quia vt Aristoteli placet, aqua illa crassa & grauis est, vnde factum est, quòd naues onera in mari plura, quàm in fluuiis citra submersionem portare valent: quia marina aqua fluuiatili crassior est, & melius attollit eleuátq; pondera. Hoc enim stagnũ est, quod Sodomeum, siue Sodomenum appellatur, vbi olim Sodoma & Gomorra, cum suis circumuicinis ciuitatibus à Deo ob peccatum nefandissimum submersæ sunt, vt Sacræ testantur literæ. Ita vero appellari stagnum istud, confirmat Galenus, loco citato, quum inquit: Vocant autem eum Sodomenum à circumiacentibus stagnum montibus quos Sodoma appellitant. Habet enim stagnum hoc, siue mare Mortuum, vt refert Broccardus monachus, latitudinem quinq; leucarum, longitudinem vero, quinquaginta, & vt idem eodẽ loco tradit, Patriarcha Hierosolymitanus, qui sæpe locum istum inuisit, scribit, mare illud

Bitumen Iudaicum

Broccardus.

Bituminosum Stagnum.

Sodoma et Gomorra.

Vallis illustris.

illud semper Fumum reddere & nebulam, in modum camini infernalis, vnde tota illa vallis quæ aliquando ob sui fœcunditatem & amœnitatem illustris dicta fuit, ad spacium itineris dimidiæ diei sterilis & inutilis reddita est, ita vt nec vllum germen proferat, fere per spatium quinq; leucarum, nisi iuxta ciuitatem Iericho, vbi horti irrigantur à fonte Elisæi: Hæc verba patriarchæ Hierosolymitani faciunt, vt multi hodie cum philosophis credant ciuitates illas, ob terræ motum, ab accenso in bitumine igne ortum, subuersas fuisse, sed de iis satis. Olim igitur Syriaci homines, velut Aegyptij, & infimæ plebis Iudæi, bitumine isto, pro seruandis cadaueribus loco pretiosorum medicamentorum, videlicet balsamo, myrrha, aloe, & croco, quibus carebant, vtebantur: vt ex Strabone libro xvj. facile percipitur. Qua etiam de causa recentiorum nonnulli, bitumen hoc Arabum mumiam esse autumarunt: mea tamen sententia Mauritanorũ mumia Dioscoridis non est asphaltos, sed potius pissasphaltos, vt capiti sequenti monstramus, habet enim bitumen hoc Iudaicum picis odorem, vt Auicenna scriptum reliquit, & experientia ipsa attestatur: de quo Galenus libro xj. de Facul. simpl. medic. ita dixit: Optimum vero bitumen in mari, quod Mortuum vocant, prouenit: cuius medicaminis vis est tum resiccatoria tum excalfactoria in secundo excessu, meritò itaq; vtuntur eo ad cruentorum vulnerum glutinationem, & ad alia omnia quæ exiccari debent, ceu modica excalfactione.

Mumia Arabũ apud Dioſc. piſſaſphaltos eſt.

CONSTANTINVS.

* *Amatus praclarè in Bituminis historia, rerum gestarum pronunciatori syncero, & grandi Iosepho, refragatur: qui περὶ ἁλώσεως. id est, de captiuitate l. 4. oculata fide asserit, quod aurita tantum, hic noster negat. Certissimum experientia Bitumen nulla re melius separari, quàm filo tincto menstruo sanguine.*

DE PISSASPHALTO.

Græcè, πισσάσφαλτος: Latinè, pissasphaltus, bitumen Apolloniæ, Arabicè, Mumie, Mumiay, Mumia, Gallicè, Mommie, Italicè, Mumia, Arab

Arabum mumia: Hiſpanicè, pex bitume mineral, cera da minera: Italicè, pece bitumine da minera, Germanicè, Dinſen Bluot.

Enarratio XC.

QVòd vero Arabum mumia Dioſcoridis ſit piſſaſphaltos, Serapio Dioſcoridis fidelis ſectator indicat, quanquam interpres ineptè admodum vertat, quum dicit capite de mumia, ex Dioſcoridis mente, eſt in terris quæ dicuntur acoloniæ, deſcendit nanque ex montibus qui dicuntur fulmina, cum aqua, & eiecit eam aqua fluminis in ripis, & eſt coagulata, & fit ſicut cera, & habet odorem picis mixtæ cum aſphalto, eũ alico fœtore, & virtus eius eſt, ſicut virtus picis & aſphalti mixtorum. Hactenus Serapio. Cuius verba licet mutila & mendoſa legantur, id vitio interpretis vt diximus tribuendum eſt, non verò Serapionis errori, qui vt noſtis, per mumiam piſſaſphaltum intelligit, tam naturalem quàm artificialem: nouerat enim Serapio, non vt Strabo dixit, & nonnulli crediderunt Mauritanos, mortuos condire aſphalto, id eſt bitumine Iudaico tantum, ſed potius, aſphalto adiecta pice, potiſsimum quando naturali piſſaſphalto id eſt mumia eorum carebant, velut nobilior mumia illa mortuorum conditura, quæ ex pretioſiſsimis medicamentis apparabatur, vt balſamo, aloe, myrrha, & croco. At quum hanc difficulter habere poterant, quum ea balſamati ſiue conditi diuites & nobiles erant, & clauſis locis repoſiti, ceperunt Mauritanorũ familiæ medici eius loco in vſum medicum trahere mumiam hanc, piſſaſphaltum dictam, quia facillime eam ex cadaueribus infimæ plebis hominum habebant. At poſtea officinarũ mangones auariſsimi, & lucri cupidi, non mortuorum cõditura tantum contenti, ipſorum pulpamenta, pernas, brachia, capita, imo integra corpora, in officinas abſq; vllo pudore traxerunt. Plectendi igitur ſunt, & dira pœna cõdemnandi, tanquam malefactores & veri dei contemptores, qui deinceps corpora mortuorũ in tabernis tanquam hominũ ſaluti conuenientia, habuerint, curabũt tamen condita illa aromata ex mortuis corporibus tempore longo in pheretris repoſitis habere, quũ præcipuè hæc ſit mumia. Si tamen eam

Piſſaſphaltos mumiæ eſt.

Corpora mortuorũ pro mumia vſurpata.

Hominũ auaritiæ quò impudẽtiæ peruenerit.

habere non liceat, saltem pissasphaltum verum & naturalem, vel ex cadaueribus extractum, vt habeant solliciti sint, quum multum rei medicæ deseruiat. Nascitur enim pissasphaltos hæc, vt tradit Ioannes Agricola Ammonius Germanus vir medicus doctus, nō procul à valle Oeni fluminis, ad montes Seefeld, quod post immodicos imbres colligitur, appellantq; ibi eum Germani *durfenbluot*, id est gigantum sanguinem, ex eo quoq; ibidem funalia, & cerei parantur, tetri tamen & pessimi odoris, præcipuè ex eo quod ex Transsyluania Pannoniæ superioris parte affertur, non minus quoq; ex Aulone antiquo Græciæ oppido affertur, durum, solidum, illic in montibus nascens, quod in Italiam affertur, & magna ex parte pro pice venditur. Cæterum mumia vt Gulielmo Placentino placet, & Serapio prius docuit, vires asphalti & picis habet, quæ calida in 2. ordine est, styptica, & resolutiua, confert abscessibus ex pituita obortis: Opitulatur fracturis, ruptu-ris, plagis, atq; ex alto lapsibus factis: Valida est, in epilepsia, & vertigine, semidrachmæ pondere cum vino epota pulchræ euocat menses, resistit omni corruptioni, & putrefactioni, in tēpore præcipue pestifero: Cōducibilis admodū est vlceribus, obstructionibusq; quibusuis, &, venenis aduersatur: totius corporis lapsum frigidū & humidū remouet, cuius vsus per se expetitur absq; cōiuge medicina, aut copula: ipsa sulphuri viuo, aut mastichi, & cū aqua vitæ cochleari vulgato exorbetur, medetur eadem febri quartanę si ante paroxismi accessionē ī potu exhibeatur.

Vera mumia quæ sit.

Pissasphaltus vbi nascatur.

Ioannes Agricola.

Ammonius.

Mumiæ vires.

DE NAPHTA.

Græcè, νάφθα: Latinè, naphta, oleum petroleum, oleum saxi: oleum Medeæ, Hispanicè, azeite de penha: Italicè, oglio de sasso, oglio petroleo: Germanicè, Steinœl.

Enarratio XCI.

Oleum petroleum.

NAptha, oleum quod ex petra vel terra erumpit est, variis in locis repertum, nonnunquā album, quandoque verò nigrum, imò aliquando subrufum. Nascitur enim (vt Babylonicū præteream) sub dominio illustrissimi Ducis Ferrariæ in Mutinēsi agro, præsertim in monte Zilio dicto, nō minus in Liguria, & Sicilia, Neapoliq;, sed

sed & in Hispania quoq; non deest, fœtet enim vnum alio magis, quod sæpenumero ex medio saxi erumpit, scaturitve, tantæ vis ad se trahendi ignes, vt ex interuallo (vt recte Dioscorides aduotat) etiam ad se trahat, vt circumforanei nugas vendentes, ex pulpitis tanquam rem monstruosam plebeis quotidie indicant. Calidum enim prope tertium gradum oleum hoc est, ad multa valens, quę Dioscorides in præsenti citat. Fit præterea oleum artificiale ex Lateribus luteis, vt Albucasi placet, nouis, vel vt Mesue & Arnoldo, veteribus, quod & petroleũ appellant oleum tãtæ dignitatis, aut magisterij, vt philosophorũ nõ solum nomine dignetur, sed etiã à pleriſq; sapiẽtiæ oleum & benedictum, imò diuinum & sanctũ dicatur: eo tamen non indigemus, quum naturali & vero abundemus.

Oleum petroleum calidum in tertio.

DE CVPRESSO.

Græcè, κυπάρισσος: Latinè, cypariſſus, cupreſſus: Hiſpanicè, cypreſte arbor, cypreſteiro: Italicè, cypreſſo: Gallicè, cypres: Germanicè, Cypreſſ.

Cupreſſus.

Chamæcypariſſus.

Enarratio XCII.

Cupressus arbor.

CVpressus arbor ex iis est, quæ in altum, procereque excrescunt, folio pini, carnosiore tamen & illo quidem perpetuo, odore vehementi, cui galbuli siue pilulæ, nucesue, aut poma, ita enim fructus appellari potest, insunt, magnitudine oui vitelli, quæ interim dum virent argentei sunt coloris, siccæ verò, aliquantulum rubent: ter in anno arbor hæc fructum emittit, qui, & Ianuario & Maio & Septembri colligitur. Nam intra fructum semen occluditur minutissimum: quod formicæ maximè appetunt, & sui causa rarò cupressi absq; formicarum examine comperiuntur. Naturalis Certæ insulæ cupressus est, & vt tradunt, inde in alias orbis regiones transportata, mascula & fœmina, fœmina in altum cuspidata crescit, & vt Theophrastus credit sterillis: mascula verò fœcunda ex se ramos expergit, vtraq; enim resinam fundit, sapore acerrimam, Quare verumiculos & terenides necat, qua res vnctæ, à carie vindicantur: item si lentes, fabæ, phaseoli, & vniuersa alia legumina, tusis cupressi foliis, vel ipsius scobe, simul asseruentur, vermiculis obnoxia nunquã erunt.

Chamæcyparissus herba.

Cæterum, chamæcyparissus herba, id est humilis cupressus, cuius Plinius meminit lib. xxiiij. capite 15. an fœmina abrotanum sit, de qua Plinius mentionem fecit libro xxj. eiusdem numeri capite, suo dicemus loco. Nuces porro cupressi in officinis ad multos medicinæ vsus seruantur. De quibus & arbore Galenus lib. vij. de Facultate simpl. medic. ita disserit: Cupressi folia, germina, pilulę recentes & molles, magna vlcera glutinant in duris corporibus, quare resiccandi vim habent absq; insigni acrimonia aut calore, tanta enim ei acrimonia inest, caliditasq;, quanta satis sit deducendæ in altum acerbitati, proinde in alto latentes in flaccidis putrescentibusq; affectibus humiditates, innoxie depascit & populatur. Sic enterocœlicos iuuat, exiccans, roburque addens corporis partibus præ humiditate laxatis. Quidã ea vtuntur ad carbunculos, herpetesq;, polentæ miscẽtes: Sunt qui ad erysipelata vtantur.

Cupressitẽperatura.

DE IVNIPERO.

Græcè, ἀρκευθὶς: Latinè, iuniperus: Hispanicè, enebro,

bro, Italicè, ginepro: Gallicè, du geneure: Arabicè, Arconas, vel Archencas, Germanicè, Geneuer, Vvecholter, krametbeer.

DE GVMMI.

Græcè, κόμμι ἀρκευθίδος, Latinè, gummi iuniperi: Arabicè, Sandarax: Gallicè, & Hiſpa. vernix: Germanicè, verns.

Enarratio XCIII.

Iuniperus.

Iuniperi duo genera.

IVniperi duo & illa quidem vulgata habentur genera, alterum maius: alterum verò minus. Quibus coma perpetua ineſt, quæ ſpina verius quam folium eſt, vnde topiario operi ac pergulis non immerito inſeritur arbor: cuius lignum nunquam cariosam ſentit ſenectam, vt ex trabibus tẽpli Dianæ Plinius lib. xvj. cap. 40. approbat. Fert arbor hæc baccas myrti magnitudine, primo viridis, poſtea nigricantes, cũ pauco cyaneo colore perfuſas, quibus pauperes pro cubiculorũ ſuffitibus vtuntur. Differunt enim iuniperi duo hæc dicta genera inter ſe, arboris tantum & ſeminis magnitudine. Verũ ex iunipero gummi extrahitur, quod Arabes ineptè admodũ ſandaracham appellant, quod quum recens eſt, album, lucidum, & tranſparens conſpicitur: quum verò veteraſcit, ad rubedinem declinat: multum enim, ſandaracha hæc Arabum, à Græcorum ſandaracha differt, quum Arabum vt diximus ſandaracha

Sandaracha Arabũ gummi iuniperi eſt.

daracha iuniperi gummi: Græcorum verò ſandaracha auripigmenti ſpecies quædam ſit, vt lib. v. quoq; dicitur, quę proculdubio corroſiua & venenoſa eſt. Quum igitur candidati iuuenes, apud Arabas ſandaracham legerint, intelligant velim, gummi hoc iuniperi, non verò pernecantem & corroſiuam Græcorum: Secus verò ſi apud Græcos ſandaracham lectitauerint & ea opus habuerint, non illam Arabum, ſed potius hanc corroſiuam rubri auripigmenti ſpeciem accipere debent, quæ an per os tuto dari poſsit, alibi quum de ea ſermonem fecerimus, aperiemus. Nunc verò ſat ſit dixiſſe, quòd Gal. & Paulus Aegineta eam in compoſitionibus & ſuffumigiis, quę per os ſumuntur immiſcent, vt apud ipſum Paulum legere eſt, lib. iij. ſuæ medicinæ capite 28. in paſtilli cuiuſdam compoſitione. capniſti dicti, & libro v. capite 13. quum antidota contra viperarum morſus, ad mentem Oribaſij deſcribit, à quibus nec Dioſcorides diſſentit, vt capite 76. quinti libri legere eſt, vbi hæc ad amuſsim & ex profeſſo tractamus. Ad noſtrum igitur gummi reuertentes, dicamus, quòd Plinius quanquam lib. xiij. cap. 11. vbi gummi multas ſpecies tractat, dicat iuniperi gummi ad nihil vtile eſſe, contrarium tamen hoc noſtro tempore percipimus, quũ ad multa nedũm vtile, ſed perquam neceſſarium facilè dixerim, fit: fit enim ex eo & oleo ſeminis lini, Vernix liquida, qua pictores pro luſtrandis picturis & imaginibus vtũtur, non minus ea quoq; enſes, ficæq;, & cultri, velut alia ferrea ornamenta, decoris gratia oblinuntur. Valet prętera ad igniũ combuſtiones, non minus quoq; excellens eſt contra tumores hæmorrhoidarũ & ipſarum dolores. eſt verò gummi aridum hoc iuniperi, calidum & ſiccum in primo ordine: quod vt Serapioni placet, ex Iſaac Eben ambrá, ſanguinem ex naribus profluentem ſiſtit, præſertim ſi oui albumini immixtum fronti & temporibus applicetur, fluxum menſium retinet, non minus vomitionem cum polline thuris & oui albumine exceptum, ſupprimit, firmatq; profluentem aluum, tineas & cæteras lumbricorum ſpecies necat, fiſtularũ ſinus reſiccat, manuũ & pedum hiantibus rimis illitu ſuccurrit, & vt ſummatim dicam, ſuccini, charabe dicti, vires obtinet. Paratur verò ex iuniperi ligno per deſcenſorium aut alambicum vitreum, oleum,

Sandaracha græcorum corrodens eſt.

Sandaracha græcorũ an tuto per os dari poteſt.

Vernix quomodo paratur.

Gummi iuniperi, calidum & ſiccum primo ordine.

non

non nisi ad multa vtilissimum, præsertim ad paralysim, spasinum,& iuncturarum dolores à frigiditate ortos. Lignum verò iuniperi,vt testatur Galenus lib.vj.de Facult. simpl.medic.calidum & siccum.3.ordine est,fructus verò similiter calidus, sed siccus primo tantũ. Nec prætereundum tamen est hoc loco, id quod chimistæ aiunt, scilicet, si ex iuniperi ligno carbones accensi,cum eiusdem cinere cooperti manserint,quòd per integrum annum sic perdurabunt accensi. Non minus hic taxandi à me Hispani veniunt, oleum sua voce (meram) dictum, quo ouium scabiem depellunt,iuniperi esse credentes,quum reuera,non iuniperi sed cedri potius oleũ sit: causa tamen erroris est, quia cedri arbores adeo iuniperis similes sunt,vt nõ facilè sit alias ab aliis discernere,vt capite de cedro dicemus.

Mera oleũ apud Hispanos.

DE SABINA.

Græcè,βράθυ ἡ βράθυς,τὸ βόρβορον Diodoro. quod alij βάρβορον ἢ βάρυρ ἡ βάραθρον: Latinè,sabina, Hispanicè, Italicè, sabina: Arabicè, Abel, Abhel, Alharar: Gallicè,Sauinier,Germ. Sauenbaum.

Sabina.

Enarratio XCIIII.

Sabina.

SAbina officinis sauina dicit,cuius duo genera vulgatissima sunt: alterum cupressi folio, alterum vero tamarici simile : perpetua enim hæc coma viresc unt, proinde topiariis non immerito quoque reponuntur. Nõnulli autem crassa ignorantia obcæcati, loco sabinæ,quandam accipiunt herbam in montibus nascentem, cuius folia sabinæ simillima sunt, sed odore & sapore longe differẽtia; quam Plinius (mea sententia lib.xxiiij.) cap.11.

Selago herba.

selaginem appellat, quum dicat: similis herbæ huic Sabinæ est selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu per tunicam, qua siniſtra exuitur velut à furante, candida veste vestito, pureq; lotis nudis pedibus, sacro facto prius quàm legatur, pane vinoque: fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum eius prodesse. Hæc Plinius. De sabinæ viribus ita refert Galenus. 6. de Facult. simpl. medic. libro, Sauina quantum in acrimonia cupressum vincit, tantum ab eo superatur in astrictione: quare illo & calidior est, & potentius digerit: quin & similiter cupresso putredinibus accommodari potest, maxime vbi rebelliores fuerint, & diuturniores: Carbunculos item soluit, mensesque, vt si quid aliud, essentiæ tenuitate prouocat, & sanguinem per vrinas mouet, fœtum etiam viuentem interficit, & mortuum adducit. Est autem hoc medicamen tertij ordinis tum excalfacientium tum exiccantium, ex numero eorum quę maxime tenuium sunt partium.

Sauina calida & ſicca in 3. ordine.

DE CEDRO.

Græcè, κέδρος: Latinè, Cedrus, Arabicè, Serbin, Gallicè, Cedre, cuius resina κεδρία, Cedria, Arabicè, Kitran, & Alkitran, Germ. Ceder.

Enarratio XCV.

Cedri duæ ſpecies.

CEdri duæ sunt species, altera procera, reliqua verò humilis, quæ à iunipero difficulter discernitur, imò præterquam fructu inter se non differunt, quum iuniperi niger cyaneo colore perfusus sit, cedri verò fructus ad ruborem quendam declinans conspicitur, qui cedris dictus, boni est odoris, & antequam ad integram perueniat maturitatem, alter nascitur nouus, adeo vt in eadem arbore, & vetus & nouus semper reperiatur fructus: is enim in cibo sumptus vt testatur Galenus secundo de Alimentorum facult. libro, nullum corpori alimentū præbet. Insunt enim cedro, folia aculeata, nec vnquam quoq; cadentia. Lignum porro huius arboris, durissimū solidissimumq; est, adeo vt eo antiquitas tanquam corruptionem nunquam sentiente, in templis, instar lapidum vteretur. Crescunt

scunt enim cedri, in insula Maderiæ, tanta proceritate, vt cæteras illic superare dixeris arbores, non minus quoque in insula Cypri atq; in Syria felicissimè crescunt, ex quibus liquor quidam fluit, & ex eo oleum paratur coloris subrufi, quo hodie pastores ad antiquorum imitationem pro ouium sanandis vlcerationibus à tonsura derelictis, veluti scabie, vtuntur. Hoc verò Hispani sua voce (merã) vocant, & iuniperi oleum appellant, non sine errore tamen, quum arbores illę ex quibus meram colligunt, cedri sint, non verò iuniperi, iuniperi tamen illas esse credunt, non minus ac Istriæ incolæ, apud quos cedri in maxima proueniunt copia, qui & Iuniperos, non verò cedros, eas appellant. Pix quoq; ex cedro paratur, cedria dicta: de qua & cedri viribus, Galenum audiamus lib. vij. de Facultatibus simplicium medicamentorum, vbi Dioscoridem mea sententia interpretatur, præsertim in iis quæ ad cedri liquorem faciunt, sic enim Galeni veluti pro coronide habentur verba, vt in Epitome per doctissimum Andream Lacunam legitur: cedrus specie est duplex, altera fruticosa iunipero assimilis: altera arbor non exigua, vtraque est calidæ siccæque temperaturæ tertij quodam modo ordinis, secundum vtrunq;. Cæterum cedria (vocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem attigisse videtur, admodum calida & tenuium partium, quare mollem viuentium carnem prompte, citraq; dolorem putrefacit: Nam mortuorum corpora exiccat, simulq; à corruptione tuetur, vtpote humiditates eorum depascens, at solida haud quaquam attingens corpora. Nec mirum videri debet, si cùm tanta vi polleat, lendes, pediculos, tineas, auriumque vermes interficere valeat, tum fœtum viuentem quidem interimat, extinctum autem eiiciat, quemadmodum & ipsum semen, si coeundi tempore, pudenda eo circumlinantur. Proinde partui aduersum est medicamen: quod etiam dentium foraminibus instillatum, eos & confringit, & à dolore liberat: extenuat quoq; oculorum cicatrices, & visus hebitudini ab humorũ crassitudine ortæ medetur, vtuntur autem ea plebeij, quum ad vulnera ouibus inter tondendum à forfice illata, tum etiam contra ipsarum scabiem & ricinos, quos κρότωνας vocant: at fructus moderatiores existunt, adeo vt comedi possint, quaquam

Mera oleũ cedri.

Pix cedri cedria dicitur.

si iis liberalius vtare, capiti dolorem inferent, ardoremq; ac morsum in ventre percipies, hactenus Galenus. Non libet ab hoc loco prius discedere, quàm resinarum, & gummi amicitias odiaq; recensеam, sunt enim nonnullæ quæ aquam, spreto oleo velint: sunt quæ oleũ contrà aqua reiecta: sunt quæ neutrum, quæ igitur oleum amant, & cum eo amicitiam habent hæc sunt.

OLEVM AMANTIA.

Mastix.
Thus.
Sandaracha iuniperi.
Euforbium.
Styrax calamita.
Colophonia.
Benzuinum.
Resina Pini.
Terebinthi resina.
Camphora.
Gummi elemi.
Oppoponax.
Sagapenum.
Chalbanum.
Assa fœtida.
Ladanum.
Pix naualis.

AQVAM ET NON OLEVM.

Gummi Arabicum.
Lacca.
Drachantum.
Sanguis Draconis.

NEC OLEVM NEC AQVAM.

Ammoniacum.
Bdellium.
Myrrha.

DE LAVRO ARBORE.

Græcè, δάφνη: Latinè, laurus: Hispanicè, laurel, loureiro: Italicè, lauro: Gallicè, laurier: Arabicè, haur, & har, Germanicè, Corberbaum.

Enarratio XCVI.

LAurus arbor illa quondã Apollini dicata, qua triumphantes in coronis vtebantur omnibus nota est. Cuius duo genera habentur, domesticum & sylvestre, parum inter se differentia, vt Dioscorides in præsenti innuere videtur: baccæ verò lauri in officinis adseruantur, ex quibus

Laurus.

quibus & oleum vt diximus & electuarium ab illis denominationem trahens concinnatur, non nisi morbis frigidis conueniens: vnde Galenus libro sexto simplic. ita de lauri viribus tradit: huius folia calfaciunt & siccant vehementer, at fructus adhuc vehementius: radicis cortex minus quidem acris est, & calidus, verum magis amarus, habetque etiam astrictionis nonnihil: quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest. Bibitur ex vino fragrante trium obolorum pondere.

DE PLATANO.

Græcè, πλάτανος: Latinè, platanus: Italicè, platano, Arabicè, Dulb, Gallicè, Plane, Germanicè, Bei denteutschen vnbekannt.

Enarratio XCVII.

PLatanus rarò hodie conspicitur, nec mirum quum olim exquisitis illecebris nutrita, in solo Italo dedignaretur, vteumque tamen, Ferrariæ duæ visuntur arbores, folio vitis, ampliore ac multifido, apud Neapolitanos verò frequèter crescere audio, de qua Plinius abūde lib. xij. cap. 1. ita inquit: sed quis non iure miretur, arborem vmbræ gratia tantum, ex alieno petitam orbe? Platanus ea est, hæc per mare Ionium in Diomedis insulam, eiusdem tumuli gratia primum inuecta, inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ, & iam ad

Morinos vsq; peruecta, &c. Hæc vero Arbor, adeo vinum amat, vt eo irrigata enutriatur, prosperéque crescat, vt citato loco Plinius quoq; meminit, quem legere ne pigeat, quum varia ex Licinio Mutiano consule in Lyciæ prouincia legato non nisi lectu iucundissima referat. Galenus vero platani vires attingit, libro viij. de Facul. simpl. medic. sub iis verbis: Humidioris frigidiorisque essentiæ est, non ita multo quàm symmetra: proinde folia viridia trita & illita, non obscure nascentes phlegmonas adiuuant: cortex & pilulæ magis deficcantem vim obtinent, vt ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores, pilulæ vero cum adipe, ad vlcera ambusta. Vitandus est puluis foliis arboris insidens: alioqui si attrahatur spiritu, arteriam offendit, valenter siccans, exasperansq; nec non vocem lædit, sicuti & auditum & visum, si in oculos aut aures inciderit.

Platani vires.

DE FRAXINO.

Græcè, μελία: Latinè, fraxinus: Hispanicè, freſno, frexo: Italicè, fraſſino, Gallicè, fraiſne: Germanicè, æsch, oder æschbaum, steynerschern:

Enarratio XCVIII.

FRaxinus, vbiq; nota arbor est, non nisi serpentibus infestissima: vnde Plinius libro suę naturalis historię, fœdissime proculdubio hallucinatur, quum quæ Theophrastus, mylaci, id est Taxo arbori venenosæ tribuit, ille nominis vicinitate deceptus, non mylaci, sed potius meliæ, id est fraxino, tribuit, vt apud illum est legere libro xvj. capite 13. vbi fraxini folia iumentis mortifera, & lethalia esse tradit, quum tamen non meliæ, id est fraxini folia Theophrastus venenosa esse scripsit, sed mylacos, id est taxi. Nam tantum abest, vt fraxini folia venenosa & mortifera sint, vt ea potius præsentaneum antidotum contra veneni omne genus reputentur, vt ibidem quoq; ille non negat, & nos centuria prima Curationum nostrarum abũde indicauimus, præcipuè vbi curationem demorsæ puellæ à vipera describimus. Cæterum, in fraxinorum summitatibus folia quædam crassa amygdalarum magnitudine reperiuntur, intra quæ semen reconditur,

Plinius errat.

Fraxini folia aduersantur veneno.